

100(2)

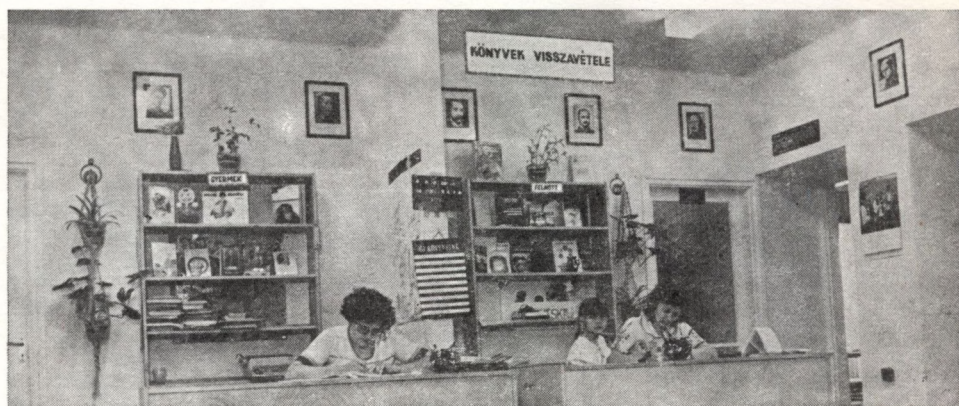
KÖNYVTÁROS

KÖNYVTÁRSZAKTUDOMÁNYI SZAKMAGYARORSZÁG
1750

11

1981

Képeinken a közelmúltban Sajószentpéteren felavatott, a volt ifjúsági ház átalakításával létrehozott, 454 m² alapterületű Lévay József Nagyközségi Könyvtár (Nagy József felvételei)

TARTALOM

BÉNYEI MIKLÓS: A közművelődési könyvtárak kiadói tevékenysége. Helyzetkép és feladatok	635
Hivatás, társadalom, közérzet, utánpótlás	
ARATÓ ATTILA: Már ma is több segítséget adhatnánk, mint amennyit tőlünk várnak!	643
SÁFÁR KATALIN: Olvasók közérzete — könyvtárosok közérzete ...	645
KARBACH ERIKA: Hogy a pályakezdők ne váljanak pályaelhagyókká ...	647
RETTICH BÉLA: A könyvtárosi munka megbecsülése	649
DR. ALKONYI ISTVÁN: Munka közben könyvtáros — besorolása ügyintéző?	650
Kitüntetések	651
VARGA ILDIKÓ: Mi legyen a katalógusokkal? IV. (<i>Műhelykérdések</i>)	652

VISSZHANG

SOMOGYI ANDRÁS-NÉ: Az IBZ és a hazai könyvtárak	656
URBÁN LÁSZLÓ: Ami hiányzik az életrajzi adatok közül, keressük meg máshol?	685

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

POSZLER GYÖRGY: „Könyvek között élni nem annyi, mint az élettől távol élni” (<i>Walter Béla</i>)	657
DR. TÓTH GYULA: „... Az iskolai könyvtárak a magyar könyvtárügy leggyengébb láncszemét alkotják...” (<i>Iskola és könyvtár</i>)	659
Hallottuk	664
Szabó Ervin-díjas könyvtárosok 1981	665
Kiváló népművelők 1981	668

KÖNYVTÁRI ÉLET

Könyvtárosok fóruma a IV. anyanyelvi konferencián (-n-é)	670
Hírek	670

LATÓKOR

PAPP ISTVÁN: Jegyzetek az IFLA 47. közgyűléséről	672
FÜLEKI MIHÁLY: Nem születünk katonának. Olvasópályázat katonafiatloknak	678
DR. RUZSICKA MÁRIA: Bemutatjuk a Népszabadság dokumentációs osztályát	682
A <i>Könyvtáros</i> galériája: NÉMETH NÁNDOR (<i>Galambos Ferenc</i>)	686
Helytelenül — helyesen: „Önálló önművelés” (<i>Szabó Ernő</i>)	687

BIBLIOGRÁFIÁK

A történelem könyvei. A történelemtanítás annotált bibliográfiája (<i>Csomor Tibor</i>)	688
--	-----

ZIMÁNÉ LENGYEL VERA: Berda József-bibliográfia (<i>Iszlainé Merkovszky Erzsébet</i>)	689
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	690
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	692

A lapunk e számában közölt ex librisek Németh Nándor munkái

Из содержания

- Бенеи Миклаш*: Описание положения издательской деятельности и задач массовых библиотек (635);
Звание, самоуважение, смена. (Пять статей об общественном отражении работы библиотекаря) (643);
Варга Илдико: Задачи библиотек в связи с новыми правилами библиографического описания. (Работа в мастерской — четвертая статья) (652);
 Разговоры о библиотеке. Интервью с кандидатом, эстетиком *Дьердьем Послером* (657);
Д-р Тот Дьюла: Историческое изменение и проблематика роли школьных библиотек в Венгрии (659);
Ланп Иштван: Записки о 47-ом общем собрании ИФЛА (672);
Ружичка Мария: Представляем документационный отдел редакции ежедневной газеты „Непсабдшар“ (682).

- Beruf, Allgemeinbefinden, Nachwuchs (Fünf Artikel über die gesellschaftliche Spiegelung der bibliothekarischen Arbeit) (643);
Ildikó Varga: Was soll geschehen mit den Katalogen? Werkstattfragen. IV. Teil. (652);
 Gespräche über die Bibliothek. (Interview mit *György Poszler*, Kandidat, Ästhet) (657);
Dr. Gyula Tóth: Die geschichtliche Veränderung und Problematik der Rolle der Schulbibliotheken in Ungarn (659);
István Papp: Notizen über die 47. Generalversammlung der IFLA (672);
Mária Ruzsicska: Wir präsentieren die Dokumentationsabteilung der Zeitung Népszabadság (682).

From the contents

- Miklós Bényei*: A survey on the publishing activities and tasks of public libraries (635);
 Profession, self-esteem, and replacements. (Five articles on the social reflections on library work) (643);
Ildikó Varga: What should we do with our catalogues? Workshop problems Part 4. (652);
 Talks about the library. Interview with *György Poszler*, esthetitian, candidate of the literature science (657);
Gyula Tóth: Changes in the role of school libraries and their problematics in Hungary (659);
István Papp: Notes on the IFLA 47th General Assembly (672);
Mária Ruzsicska: The documentation department of the daily Népszabadság (682).

Cikkeink szerzői

Dr. Alkonyi István, a Kohó- és Gépipari Tudományos Információs és Ipargazdasági Központ munkatársa; *Arató Attila*, a Debreceni Megyei Könyvtár igazgatója; *Bényei Miklós*, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának munkatársa; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Füléki Mihály* alezredes, a Honvédelmi Minisztérium kulturális osztályának főinstruktora; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Iszlainé Merkovszky Erzsébet*, a Magyar Könyvtárak és Könyvtérjesztők Egyesülésének osztályvezetője; *Karbach Erika*, az FSZEK szociológiai dokumentációs osztályának munkatársa; *Papp István*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója; *Retitch Béla*, a Csepel Művek központi műszaki könyvtárának munkatársa; *dr. Ruzsicska Mária*, a Népszava dokumentációs osztályának vezetője; *Sáfró Katalin*, az FSZEK központi olvasószolgálatának munkatársa; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószervezője; *dr. Tóth Gyula*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense; *Urbán László*, a Sárvári Városi-Járásli Könyvtár igazgatója; *Varga Ildikó*, az OSZK KMK munkatársa, *Walter Béla*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Pulmonológiai Klinikájának könyvtárosa.

Aus dem Inhalt

- Miklós Bényei*: Lagebericht über die Publikationstätigkeit und Aufgaben der allgemeinbildenden Bibliotheken (635);

**KÖNYVTÁROS
A MŐVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
 A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
 Telefon: 451-758, 664-805
 Kiadja a Lapkiadó Vállalat
 1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.
 Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
 Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 81.7392 Budapest 1981.
 Felelős vezető: **Súmeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

A közművelődési könyvtárak kiadói tevékenysége

Helyzetkép és feladatok

Két dolog is indokolja, hogy szemügyre vegyük a közművelődési könyvtárak kiadói munkáját. A Minisztertanács 1979. július 23-i határozata, valamint ennek nyomán a kulturális és a pénzügyminiszter, az Országos Anyag- és Árhivatal, illetve a Minisztertanács Tanácsi Hivatala elnökének együttes irányelvei az elmúlt másfél-két évben ismételt arra készítették az úgynevezett nem hivatásos kiadókat — köztük a könyvtárakat is —, hogy körültekintően és mélyrehatóan átgondolják eddigi tevékenységüket. Különösen azt, hogy miként tudnak eleget tenni a kormányhatározat és az irányelvek követelményeinek, mindenekelőtt az ésszerű takarékosagra vonatkozó elveknek. A jelzett időben folyt a IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése is, amely szintén számvetésre ösztönzött. Az előmunkálatok során székszerűen szóba kerültek a publikációs tevékenység eredményei, hiányosságai és a közeljövő feladatai is.

A kiadvány mint szolgáltatási forma

Az 1981 júniusában megrendezett konferencia újból megerősítette azt az álláspontot, hogy a kiadványok a könyvtári szolgáltatások fontos elemei, formái. Közismert tapasztalati tény, hogy a publikációk egyaránt hozzájárulnak a könyvtárak tájékoztató, nevelő és — ahol van — tudományos funkciójának ellátásához, a tudatformáló hatás fokozottabb érvényesítéséhez és a propagandafeladatok sikeresebb megoldásához. A kiadványok összeállítása, a kutatás az önképzésnek, a továbbképzésnek is egyik formája, eszköze. Az imént említett kormánydokumentumok szintén elismerték a könyvtári kiadványok társadalmi hasznosságát; azt, hogy ezek előmozdítják művelődéspolitikai célkitűzéseink elérését, a hagyományok ápolását stb.

A közművelődési könyvtárak kiadványai rendeltetésük szerint négy nagyobb csoportba sorolhatók (természetesen a kategóriák közötti határok nem merevek, hiszen némelyik műnek két-, sőt háromféle szerepe is lehet):

a) Propaganda-összeállítások: meghívók, könyvjelzők, rölap-bibliográfiák, programfüzetek, könyvtári tájékoztatók stb.

b) Az aktív, szétsugárzó tájékoztatás termékei: ajánló, szak- és személyi bibliográfiák, repertóriumok, gyarapodási jegyzékek, állományrész-katalógusok, adattárak (időrendi táblázatok, életrajzgyűjtemények, utcanév-ismertetők, statisztikai összeállítások stb.), szemelvénygyűjtemények stb.

c) Tudományos produktumok: tanulmányok, forráspublikációk, hasonmás-kiadások, évkönyvek stb. Elsősorban a helyismereti tudományos funkció gyakorlása közben születnek, de más szakterületek kutatási eredményeit is közzéteszik a könyvtárak.

d) Módszertani útmutatók, tanácsadók. Ezek a könyvtári munka elméleti-módszertani megalapozását, támogatását, magasabb színvonalra emelését célozzák. Itt említjük a könyvtári híradókat is, amelyek a működéssel kapcsolatos adatokat, beszámolókat, elemzéseket is közölnek.

Statisztikai adatok — a számok tanulságai

A közművelődési könyvtárak kiadványairól 1973. január 1. óta a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár nyilvántartást vezet, s a hozzá eljuttatott példányok alapján havonta címjegyzéket, évente összesítő füzetet tesz közzé *Könyvtári kiadványok* címmel. (A szolgáltatás megindításáról, első tapasztalatairól a *Könyvtáros* az 1973. évi 5. és az 1974. évi 3. számában tudósított. A jegyzékek alapján e sorok írója két ízben is kísérletet tett a leszűrhető tanulságok összegezésére a *Könyvtári Fügyelő* 1974. évi 3. és 1979. évi 2. számában.)

Mivel többen és többször elmulasztják kiadványaikat megküldeni a Hajdú-Bihar megyei Könyvtárnak, a debreceni listák nem teljesekek. Szerencsésen egészítik ki ezeket a *Könyvtáros* híradásai, hiszen a folyóirat a szerkesztőséghez beérkezett könyvtári kiadványokat 1977. január 1. óta teljességre törekvően regisztrálja, s korábban is majdnem mindegyikről írt. A két adatforrás azonban együtt is hiányos; néhány publikáció innen is, onnan is kimaradt. Mindazonáltal a felhasználásukkal összeállított statisztikai táblázatokból, ha nem is tökéletesen pontos, de megbízható képet kapunk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a megyei és az SZMT központi könyvtárak, valamint a hálózatukhoz tartozó egységek kiadói tevékenységéről; a táblázatok hiányosságai ellenére is jól mutatják a főbb tendenciákat. Itt jegyezzük meg, hogy eltekintettünk a kifejezetten propaganda céljából készült, többnyire jellegtelen, jelentéktelen információs értékű, módszertani szempontból is érdektelen aprónyomtatványok számbavételétől; ezeket inkább a könyvtárak propagandamunkájának értékelésekor kell figyelembe venni. A számadatokat és az arányokat némileg az is módosította, hogy a periodikus és a kisebb terjedelmű sorozatos kiadványok zömét évente csak egyszer szerepeltetjük. Tartalmi problémát okozott a műfaji és a tematikai bontás, vagyis az egyes típusok elhatárolása, valamint a tudomány- és ismeretági besorolás. Egyetlen táblázatban sem tüntettük fel a könyvtári híradók adatait.

A kiadó könyvtárak száma

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	1	1	1	1	1	1	1	1
Magyei	14	16	17	18	17	19	19	17
Városi	4	4	8	3	8	6	9	6
Községi	3	1	2	1	4	4	1	2
SZMT	1	3	1	2	1	2	3	5
Összesen:	23	25	29	25	31	32	33	31

A kiadványok száma

	Országos érdekű, ún. általános	Helyismereti	Összesen
1973	72	28	100
1974	72	38	110
1975	65	41	106
1976	82	33	115
1977	112	39	151
1978	108	47	155
1979	105	53	158
1980	104	52	156
Összesen:	720	331	1051
	(68,5 százalék)	(31,5 százalék)	

A kiadványok megoszlása könyvtárak szerint

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	Összesen
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	22	32	19	24	28	25	16	34	200
Megyei könyvtárak:									
Szolnok	8	3	10	14	15	25	21	27	123
Kaposvár	11	8	10	13	12	12	9	6	81
Debrecen	11	6	10	9	10	8	14	8	76
Szeged	2	8	5	3	10	3	5	10	46
Szombathely	2	9	2	4	6	10	5	8	46
Tatabánya	3	7	3	4	8	2	4	9	40
Nyíregyháza	5	5	—	—	6	6	6	6	34
Salgótarján	7	4	1	7	4	3	3	5	34
Szentendre	4	1	3	2	7	6	4	4	31
Veszprém	1	4	2	3	4	6	4	7	31
Győr	—	3	5	2	2	8	9	1	30
Miskolc	—	2	7	2	2	6	7	2	28
Szekszárd	1	1	—	5	11	3	3	4	28
Pécs	2	5	5	2	3	3	2	2	24
Eger	4	2	2	3	2	2	1	—	16
Kecskemét	—	—	3	5	2	—	2	2	14
Zalaegerszeg	6	1	1	1	—	3	1	—	13
Békéscsaba	—	—	1	1	—	1	2	2	7
Székesfehérvár	—	—	1	1	1	2	1	1	7
Megyei összesen:	67	69	71	81	105	109	103	104	709
Városi	6	4	13	7	12	8	35	9	94
Községi	3	2	2	1	5	9	1	3	26
SZMT	2	3	1	2	1	4	3	6	22
Városi, községi, SZMT összesen:	11	9	16	10	18	21	39	18	142
Mind összesen:	100	110	106	115	151	155	158	156	1051

A kiadványok műfaji csoportjai

	Országos érdekű	Helyismereti	Összesen
Szakkiblográfia	100	80	180
Repertórium	4	20	24
Ajánló bibliográfia	299	44	343
Állományrész-katalógus	62	1	63
Lelőhelyjegyzék	19	3	22
Gyarapodási jegyzék	66	—	66
Eseménnyár	3	3	6
Egyéb adattár	5	54	59
Forráskiadvány	45	24	69
Szemelvénygyűjtemény	9	10	19
Tanulmány	22	43	65
Évkönyv	—	9	9
Módszertani útmutató	56	24	80
Egyéb	30	—	30
Helyismereti-helytörténeti folyóirat	—	16	16*
Összesen:	720	331	1051

(Két megyei könyvtár, Kaposvár és Szeged adott ki helyismereti-helytörténeti folyóiratot — *Somogyi Honismereti Híradó, Somogyi-könyvtári Műhely* —, ezek évfolyamai szerepelnek itt.)

A kiadványok tematikai tagolódása

Általános, átfogó művek	110	Szépirodalom	63
Könyvtárügy	208	Nyelvészet	18
Társadalomtudományok (általában)	22	Képzőművészet	34
Szociológia	73	Zene	26
Filozófia	2	Színházművészet	5
Valláskritika	3	Filmművészet	2
Politika	29	Nemzetiségi irodalom	10
Marxizmus—leninizmus, szocialista elméletek	6	Szervezés- és vezetélmélet	22
Pedagógia, oktatásügy	68	Gazdaságpolitika	9
Közművelődés	22	Ipar	11
Néprajz, folklór	17	Mezőgazdaság	16
Történelem, munkásmozgalom- történet	105	Technika	6
Sajtótörténet	31	Természettudományok	9
Irodalomtudomány	113	Földrajz, útleírások	10
		Egészségügy	1
		Összesen:	1051

Az imént nyolc esztendő adatait sorakoztattuk fel. A számok önmagukért beszélnek. Egyértelműen bizonyítják, hogy a vezető közművelődési könyvtárak nagyobbik hányadában a kiadványok előállítására a munka szerves, fontos részévé vált; mind több helyen figyelhetők meg a tervszerű kiadványpolitika jegyei. Az FSZEK — amely egyúttal a szociológia országos tudományos szakkönyvtára is — és a szegedi Somogyi Könyvtár mellett néhány megyei könyvtár is határozott lépésekkel tör előre a tudományos segédüzemmé válás útján. Ma már a tanácsi hálózatok központjainak többségében megvannak a folyamatos, átgondolt publikációs tevékenység tárgyi és személyi feltételei: a helyes vezetési szemlélet, a felkészült és tapasztalt munkatársak, a pénzügyi fedezet stb. A sokszorosító műhelyek teljesítőképessége lehetővé teszi, hogy terjedelmesebb, nagyobb műveket is kiadjanak. A helyismereti gyűjteményekben gazdag forrásanyag vár kiaknázásra. Az alapvető kutatási, tájékoztatói segédletek a könyvtárak rendelkezésére állnak, s a tájékoztató szolgálat, a könyvtárhasználókkal való közvetlen kapcsolat révén a könyvtárosok jól ismerik az időszerű, feldolgozásra érdemes témákat is.

A mutatók egyenletes és szolid fejlődést tükröznek: a tárgyalt időszak két alperiódusában (1973—1976, 1977—1980) évente nagyjából azonos számú kiadvány jelent meg. Hasonlóan kiegyensúlyozott az egyes könyvtárak teljesítménye, még a magától értetődő ingadozással együtt is. 1980-ban némelyik helyen már jelentkezett az említett kormányhatározat korlátozó hatása.

A tartalmi elemzés műfaji sokoldalúságról, ötletgazdagságról, a tudományos igény térhódításáról és viszonylag magas átlagszínvonalról tanúskodik. A közművelődési könyvtárak egyre szervezesebben illeszkednek — jelesebb ajánló és helyismereti bibliográfiáik, repertóriumalk, adattáraik stb. révén — az országos bibliográfiai és információs ellátási rendszerbe; mind hatékonyabban kapcsolódnak be a könyvtár-elméleti, olvasáspedagógiai és a helytörténeti kutatásokba. A helyismereti munkák — amelyek számbelileg csaknem egyharmadát teszik ki a kiadványtermésnek — hégzagpótló szerepet töltenek be. Ezeknek a publikációknak a jellemzőivel most nem foglalkozunk; csak utalunk Péter László kitűnő, máig érvényes összefoglalására (*Könyvtáraink helyismereti kiadványai. = Könyvtári Figyelő, 1978/3. szám*), illetőleg László László *Helyismereti bibliográfiái kiadványok Magyarországon* című elemzésére, (*Könyvtáros, 1980/12. szám*)

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szociológiai és társadalomtudományi szakbibliográfiai, valamint közkezdelt történelmi, irodalomtörténeti ajánló bibliográfiai (József Attila, Jókai Mór, Szabó Ervin, Fábry Zoltán, Móricz Zsigmond, illetve Latin-Amerika, Fekete-Afrika szépirodalma magyar nyelven stb.) mellett a megyei könyvtárak gondozásában is szép számmal látnak napvilágot olyan segédletek, összeállítások, amelyek szerte az országban nélkülözhetetlen eszközei a visszakereső tájékoztatásnak és az állományalakításnak. Csak néhány példa: a *Rövid úton* című pedagógiai referáló folyóirat (Szolnok), a *Verselemzések bibliográfiája* (Tatabánya), a *Magyar könyvtörténetírás irodalma* (Székesfehérvár), valamint a vallástörténeti tárgyú *Föld és ég* (Szeged) című annotált jegyzék, a *Címmutató Vladimir Il'ics*

Lenin összes műveinek 2. kiadásához (Debreceni Városi Könyvtár), a *Tudományos-fantasztikus, utópisztikus, fantasztikus művek bibliográfiája* (Miskolc), *A szavak megmaradnak. Az európai ellenállási mozgalmak irodalmának bibliográfiája* (Eger), *Kodály Zoltán műveinek diszkográfiája* (Szeged), a *Magyar nyelvű kézikönyvek...* című jegyzék (Hajdú-Bihar megye), a *Tájékoztató jegyzék vezetők számára* (szintén Hajdú-Bihar) című havi sorozat és ennek éves összesítője, a *Versek híres emberekről* (Szombathely) című kötet, a veszprémiek népzenei bibliográfiái stb. A könyvtárakban folyó tudományos kutatómunkát reprezentálják a könyvtárelméleti dolgozatok, az olvasáspedagógiai tanulmányok, az irodalomtörténeti írások és az egyre szaporodó forráskiadványok. Az utóbbiak közül a Szolnok megyei Könyvtár többkötetes publikációját, *Versey Ferenc A magyar nyelv törvényeinek elemzése* című munkájának magyar fordítását emeljük ki. Sajátos vállalkozás a szolnokiak másik sorozata, amelyben a helyi Szigligeti Színház műsorán szereplő darabok szövegkönyveit teszik közzé.

A kiadványok több mint egyharmada *ajánló bibliográfia*. Nem véletlenül: e műfajnak hagyományai vannak a közművelődési könyvtárakban, s nem igényelnek túl nagy szellemi és anyagi befektetést. Több megyében elkészült, sőt megújítva is megjelent a folyóiratok *lelőhelyjegyzéke*. Számos helyen kedveltek a *gyarapodási jegyzékek* és az *állományrész-katalógusok* (az utóbbiak élére a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mozgókönyvtárának anyagát felölelő vaskos kötet kívánkozik). A zenei részleg megerősödését jelzi, hogy mind több intézmény adja ki hanglemeggyűjteményének címlistáját. Ehhez a típushoz áll közel a hajdú-bihariak *Könyvtári kiadványok* és a szombathelyiek *Irodalomkutatások* című, havonta és éves összesítésben napvilágot látó információs jegyzéke is.

A kiadványok sokféle tartalmúak. A sokszínűség és a viszonylagos sokrétűség mellett az is megfigyelhető, hogy a könyvtárak néhány területre összpontosítják erőfeszítéseiket. Nagy helyet foglal el a helyismeret tárgyköre, ami az olvasói érdeklődés megélénkülésének, a helytörténeti kutatás és a honismereti mozgalom fellendülésének, valamint a könyvtári helyismereti munka (gyarapítás, feltárás stb.) megizmosodásának szükségszerű következménye. A tematikai csoportok között szám szerint a könyvtárügy áll az első helyen — s ez természetes. Emellett az irodalomtörténeti, a szépirodalmi és a történettudományi, kisebb mértékben a pedagógiai-oktatásügyi, a képzőművészeti és a politikai témákat részesítik előnyben a könyvtárak. A szociológia előkelő helye annak köszönhető, hogy a Szabó Ervin Könyvtár szakbibliográfiáinak tetemes hányada e tudományág irodalmát tárja fel. A sajtótörténet és a zene azért került az élcsoporthoz, mert az előzőhöz soroltuk a repertóriumokat, a másikkhoz pedig a hanglemegyűjteményeket. Kevés a gazdaságpolitikai (közgazdasági), a földrajzi és a nyelvészeti publikáció. A természettudományi, műszaki, egészségvédelmi, színház- és filmművészeti, filozófiai-ideológiai stb. tárgyakat feldolgozó kiadványok pedig csak elvétve fordulnak elő, akkor is inkább egy-egy szerény igényű ajánló bibliográfiaként vagy adattárként.

A közművelődési könyvtárak publikációs tevékenysége — a kiadványprogram — tehát tematikailag még mindig féloldalas, egyértelműen társadalom- és irodalomtudományi beállítottságú. Holott minden más területen is nő a referenz-jellegű kérdések száma, s ezek megválaszolását a jó segédletek nagymértékben megkönnyítik. A szakkönyvtárakra nemigen hagyatkozhatunk: információs kiadványaik a közművelődési és az iskolai oktató-nevelő munkában csak kellő átdolgozással alkalmazhatók; ajánló bibliográfiák közzétételére pedig ritkán vállalkoznak.

A hiányok döntő oka egyébként a személyi feltételekben keresendő. A közművelődési könyvtárosok zöme ugyanis humán képzettségű és érdeklődésű; egy-egy természettudományi, műszaki stb. tárgykör feldolgozása szinte megoldhatatlan feladat számukra. A külső munkatársak bevonása ugyan elképzelhető — társadalom- és irodalomtudományi témák esetében olykor meg is történik —, ám a gyakori megvalósításnak korlátot szab a könyvtárak szűkös tiszteletdíj-kerete. A bérgazdálkodás jelenlegi rendje is előnytelenül hat: a megkötöttségek miatt alig-alig lehetséges, hogy szélesítsék a tudományos munkatársak körét, illetve tapasztalt kutatókat alkalmazzanak a könyvtárakban — természetesen a munkának megfelelő magasabb bérért. A könyvtárosképzés sem szavatolja a színvonalas utánpótlást.

Minden eddigi erőfeszítés és eredmény ellenére a társadalomtudományi kiadványok körében is van még jó néhány fehér folt. Mindmáig elenyészően kevés az ajánló bibliográfiai kézikönyv, és a kalauz-jellegű, tanácsadó címjegyzékek száma sem szaporodik a kívánatos ütemben. Lépten-nyomon érezzük az átfogó, annotált nyelvészeti (nyelvhelyességi), filozófiai, közgazdasági, néprajzi ajánló bibliográfiai segédkönyv hiányát. A színház- és filmművészetről is készülhetne hasonló összeállítás. Az elmúlt nyolc évben egyetlen jogi segédlet sem jelent meg a közművelődési könyvtárak gondozásában. Meglepően kevés a könyvtártörténeti írások száma (ha nem tévedünk, 7); ez a helyismereti munka feltűnően elhanyagolt területe.

Az együttműködés eredményei és hiányai. A kiadói tevékenység minőségi fejlesztése

Világosan kivethető és kedvezően értékelendő folyamat, hogy a közművelődési könyvtárak között az aktív tájékoztatás terén szervezés nélkül is munkamegosztás alakult ki. Néhány intézmény évek óta színvonalasan látja el egy-egy szakterület gondozását (például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — szociológia, történelem, irodalomtudomány; Szolnok — pedagógia; Hajdú-Bihar — politika, közélet; Vas — az irodalomkutatások nyilvántartása stb.). A munkamegosztásban rejlő előnyök felismerése, az információközvetítés (az említett hajdú-bihari szolgáltatás) megindulása és az együttműködés szándéka együttesen eredményezte, hogy a kiadói tevékenységben ma már alig-alig található ismétlődést, párhuzamosságot. Inkább az fordul elő, hogy egy-egy szolgáltatást más megyék is átvesznek (így például az FSZEK társadalomtudományi cikk-katalógusát, a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára* című bibliográfiai sorozatát).

Az együttműködésnek egyelőre igen szűkkörű formája a megyei könyvtárak közös akciója: a közös kiadványok előállítására. Huzamosabb ideje csak a Vas és a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár dolgozik így: együtt készítik a középiskolai tanulmányi versenyhez az ajánló jegyzéket, amit három éve az Országos Pedagógiai Intézet ad ki. Ez a gyakorlat azonban nehezen honosodik meg, a könyvtárak húzódoznak a tervszerű munkamegosztástól, a szélesebb körű összefogástól. Az ajánló bibliográfiai munka összehangolására a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár irányításával és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ támogatásával 1973-ban létrehozott bizottság működése is elsősorban az érdekelt megyei könyvtárak tartózkodása miatt fulladt kudarcba.

Erősebb a törekvés a megyén vagy városon belüli együttműködésre. A könyvtári híradók jó része az iskolai, a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárak munkatársainak egyaránt szól. Közös lelőhelyjegyzékek, folyóirat-katalógusok jelennek meg (Kecskemét, Tatabánya stb.). A nem könyvtári intézményekkel, szervekkel történő közös kiadásra is vannak már példák, elsősorban a helyismereti-helytörténeti témakörben.

A jövőben a közművelődési könyvtáraknak elsődlegesen a publikációs tevékenység minőségi fejlesztésére és a tematikai aránytalanságok felszámolására kell törekedniük. Arra, hogy a kiadványprogram jobban igazodjék a társadalmi, olvasói, könyvtárhasználói igényekhez, a könyvtári munka szükségleteihez. Soron levő feladat a kiadványok színvonalának emelése is. Legyen általánosan elfogadott alapelve, hogy inkább ritkábban, de gondos kidolgozásban, a későbbi igénybevételre is számítva tegyenek közzé helyismereti, módszertani, bibliográfiai és egyéb publikációkat! Természetesen kifejezetten propaganda céllal is kiadhatók igénytelenebb, kisebb alkalmi kiadványokat (röplapbibliográfiákat, szórólapokat, könyvjelzőket stb.). Véggépp tűnjenek el azonban azok a jellegtelen könyvek, füzetek (és aprónyomtatványok), amelyeknek egyetlen funkciója a könyvtár „jelenlétének” bizonyítása.

Mindenképpen érdemes a könyvtáraknak is megszívlelniük a bevezetőben említett irányelvek mellékletének (megtalálható a *Művelődésügyi Közlöny 1979. évi 20. számában*) azon útmutatásait, amelyek az *indokolt méretű terjedelemre és példányszámra, a takarékos, célszerű kivitelre, technikai előállításra és a tényleges szükségletek szem előtt tartására, továbbá a magas színvonalra* hívták fel az úgynevezett nem hivatásos kiadó szervek, intézmények figyelmét. Ezeknek a követelményeknek a jogosága vitathatatlan. Nem lehet viszont egyetérteni azzal, hogy a fenntartó szervek némelyike az 1979. július 23-i minisztertanácsi határozat valamennyi pontját szó szerint értelmezi, még azt is, amely szerint — az 1978-as évet tekintve bázisnak —

törekedni kell a kiadványok költségeinek legalább 30 százalékos csökkentésére. A határozat merev végrehajtása súlyos gondokat — és jó néhány megyében nagy visszaesést — okozhat (sőt néhol már okozott is); különösen ott, ahol eleve kevés volt a kiadványok száma, vagy ahol 1978-ban kevesebb publikáció jelent meg.

Gyakran teszik szóvá (legutóbb az Élet és Irodalomban), hogy a vidéki kiadó szervek, intézmények a szűkös hazai papírmennyiségből túlságosan sokat használnak fel, és elvonják a nyomdai kapacitást is a kiadóvállalatok elől. Ez a vad általában is megalapozatlan, a könyvtárakat pedig egyáltalán nem illetheti. Számításaink szerint a közművelődési könyvtárak papírigénye — legalábbis a publikációkra — országos viszonylatban jelentéktelen, legfeljebb ezrelékekben (de inkább tízezrelékekben) fejezhető ki. S mivel a megyei könyvtárak többségének saját sokszorosító műhelye van, a nyomdák szolgáltatásait is csak ritkán veszik igénybe.

A soron levő tennivalók

A közismert pénzügyi okok miatt és az előbb említett kormányhatározat korlátozó intézkedései folytán a közművelődési könyvtárak a közeljövőben nemigen növelhetik kiadványaik számát. Ezért nagyon is indokolt a tennivalók és a témák rangsorolása, a meglévő anyagi és szellemi erők átgondolt összpontosítása. Az adott keretek minél jobb kihasználása, e szolgáltatási forma magasabb színvonalra emelése érdekében a következő feladatok megoldása látszik szükségesnek:

1. A közművelődési könyvtárak kiadói tevékenysége elsősorban az alapfunkciók jobb ellátását — közelebről: az állománygyarapítást, a tájékoztatást és a tudatformálást, nevelést — szolgálja. Ezért változatlanul nagy jelentőségük van az ajánló és a helyismereti szakbibliográfiáknak, a repertóriumoknak, a novella- és versindexeknek, a nyomtatott katalógusoknak, a speciális adattáraknak, a dokumentumgyűjteményeknek. Igen hasznos lehet a gyakori referenz-kérdésekre adott válaszok módszeres publikálása, és sokat segíthetnek a tájékoztatásban, valamint a gyűjtőmunkában a házi reprintek és a helyismereti hasonmás-kiadások. Megérett az idő az ajánló bibliográfiai kézikönyvek sorozatának megindítására és a fontosabb problémakörök terjedelmes faktográfiai adattárainak összeállítására is.

Elengedhetetlen az aktív, szétsugárzó tájékoztatás termékeinek tematikai bővítése. Mindenekelőtt a természettudományi és a műszaki, ipari témák feldolgozását kell szorgalmazni, bár a társadalomtudományi ágazatokban is számos hiány vár betöltésre. A megyei könyvtárak közreműködhetnek az országos szakfolyóiratok reperiárisálásában is.

2. Kívánatos, hogy a megyei könyvtárak közül többen és a mainál nagyobb mértékben kapcsolódjanak be a könyvtártudományi kutatás országos távlati programjába; sőt némely, a szükséges feltételekkel rendelkező „B”-típusú egységre is számítani lehet. A kutatási tervekben és a publikációk között kapjanak erősebb hangsúlyt az igény- és hatáselemzések, a közösségi könyvtárhasználat új formáiról szóló dolgozatok. Az empirikus szociológia eszközeivel vizsgálják a könyvtár társadalmi környezetét, az ellátottsági helyzetet. Fontos téma a gyermekek olvasóvá nevelése, a szakrészlegek létesítése és működése, a hálózati szervezés, valamint az intézményközi együttműködés is. Minden könyvtár nemes kötelessége saját történetének kutatása és publikálása, beleértve az előzmények tanulmányozását is.

A könyvtári munka elméleti és módszertani megalapozását szolgáló kiadványok mellett továbbra is részesítsék előnyben a helyismeret-helytörténet témakörébe tartozó tanulmányokat, forráspublikációkat! Más szakterületek sem zárhatók ki, ám célszerűbb, ha a könyvtárosok ilyen irányú kutatásaikat a főhivatású és a felsőoktatási kutatóhelyekhez kapcsolódva végzik, s dolgozataikat is náluk jelentetik meg.

3. A könyvtári kiadványok megfelelő szakmai színvonalának garantálása megköveteli a jól felkészült munkatársak alkalmazását, köztük olyanokét is, akik tudományos szintű kutató- és alkotótevékenységre képesek. A publikációk egy részének (a helyismereti szakbibliográfiáknak, a tanulmányoknak, a forráskiadványoknak stb.) összeállítása, megírása ugyanis tudományos képzettséget, a kutatómunka rejtelmeiben való jártasságot igényel. A külső szakemberek bevonása is megoldás lehet. Az olyan könyvtárosok jelenléte, akik maguk is végeznek kutatási-fejlesztési tevékenységet, más szempontból is hasznos: ők magasabb színvonalon tudják ellátni az

állományalakítással és a tájékoztatással összefüggő teendőket, alkalmas partnerei a könyvtárhoz forduló kutatóknak.

Gondoskodni kell a kiadványok készítésével foglalkozó könyvtárosok rendszeres elméleti és módszertani továbbképzéséről. Erre jó megoldásnak ígérkeznek a központilag vagy néhány megye összefogásával szervezett tanfolyamok és tapasztalatcserék. Az intézmények vezetői ösztönözzék munkatársaikat az egyetemi doktori cím, netán a kandidátusi fokozat elnyerésére. Fontos szerep hárul a könyvtári szaksajtóra, amely alapos szakmai kritikával a továbbképzésnek is egyik fóruma lehet.

4. Minden megyei könyvtár szervezeti-működési szabályzatában kapjon helyet a kiadói tevékenység. Külön tüntessék fel azokat a munkaköröket, amelyek tudományos kutatásra való alkalmasságot kívánnak meg. A kiadványok előállítására — annak tartalmi és technika része egyaránt — szervesen épüljön be a könyvtári munkaszervezetbe; a bibliográfiák és az egyéb segédletek összeállítását, a tanulmányok és a módszertani útmutatók stb. megírását pedig a könyvtárosok a munkatervbe beillesztve végezzék. Az igazgató teremtsen meg a szükséges feltételeket, az esetleges munkaidő-kedvezmény (például a kutatónap) felhasználását pedig következetesen ellenőrizze. A szakfelüyeleti vizsgálatok is elemezzék és értékeljék a közművelődési könyvtárak kiadói tevékenységét, elsősorban abból a szempontból, hogy ez a szolgáltatási forma mennyiben felel meg az adott intézményben a társadalmi igényeknek.

5. A közművelődési könyvtárak mindig a tárgynak, a funkciónak és az igényeknek megfelelően állapítsák meg kiadványaik példányszámát, válasszák meg külső formájukat és a sokszorosítás módját. Mindig gondoljanak a felhasználókra, törekedjenek a könnyen olvasható, áttekinthető tipográfiára, a kiadvány vonzó köntöszére, a praktikus megoldásokra, és arra, hogy mindez szerény kivitelben is elérhető.

Az aktív tájékoztatás termékeit (a bibliográfiákat, adattárakat, dokumentumgyűjteményeket stb.), a tanulmányokat, forráskiadványokat és a módszertani útmutató füzeteket stb. közzététel előtt lektoráltatni kell. A lektor személye az egyik garanciája a kiadvány kellő szakmai színvonalának, megbízhatóságának. Magától értetődő, hogy a lektort mindig a tárgyalta kérdés szakértői közül válasszák ki, de ha egy mód van rá, sohasem a könyvtár munkatársi gárdájából.

6. Megoldásra váró feladat a közművelődési könyvtárak kiadványainak szélesebb körű terjesztése. Felhasználva a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár szolgáltatását — amely az előzetes információközvetítést is magában foglalja — a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztálya állandóan figyelemmel kísérhetné a könyvtári kiadványokat és tájékoztatást adhatna róluk. Amíg ez megvalósul, addig is igyekezni kellene, hogy legalább a múzeumokhoz, levéltárakhoz és a pártarchívumokhoz, s mindenekelőtt a tudományos, a szak- és az iskolai könyvtárakhoz eljussanak a helyismereti-helytörténeti munkák és a fontosabb tájékoztatási segédletek.

A közeljövőben teljessé kell tenni a közművelődési könyvtárak kiadványainak nyilvántartását. Ez feltételezi, hogy a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár által megszervezett szolgáltatásba valamennyi tanácsai és szakszervezeti hálózat bekapcsolódik, s a hálózati központok hiánytalanul bejelentik és megküldik Debrecenbe saját és tagkönyvtáraik publikációit.

7. A közművelődési könyvtárak kiadói tevékenységében megfigyelhető véletlenszerű munkamegosztás a következő években alakuljon át racionális és szervezett, közös feladatvállalássá. Az összefogásban nagy lehetőségek rejlenek, sokkal nagyobbak, mint amikre az eddigi próbálkozásokból következtetni lehet. Eredményes együttműködés esetén elkészülhetne számos tudomány- vagy ismeretág ajánló bibliográfiai kézikönyve, jó néhány témakör tanácsadó bibliográfiája, adattára — egyszerűen több olyan tájékoztatási segédlet, amelynek összeállítása meghaladja egy-egy könyvtár erejét. A munka jó összehangolásával előbbre lehetne lépni a könyvtártani kutatásokban, vizsgálódásokban is.

Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a könyvtárak számottevő szellemi és anyagi erőket képesek e területre fordítani. Ha ezeket az erőket sikerül még jobban kihasználni, célszerűen egyesíteni, és az egész könyvtárügy számára legfontosabb feladatok megoldására összpontosítani, akkor a kiadványprogram is sokoldalúvá, a tájékoztatási tevékenység is hatékonyabbá válik.

Bényei Miklós

Már ma is több segítséget adhatnánk, mint amennyit tőlünk várnak!

Nem mondható népes tábornak a miénk, hiszen mindössze hétezer főfoglalkozású és még kétszer ennyi részfoglalkozású vagy társadalmi munkás vallja magának a könyvtároshivatást. Am ha arra gondolunk, hogy három és fél millió magyar állampolgárral állunk folyamatos kapcsolatban, akkor talán joggal érezzük: figyelmet érdemel a társadalomtól a mi szakmánk is. S nekünk is jó tudni, miként vélekedik rólunk a társadalom, mit vár tőlünk, és mindezek nyomán milyen a könyvtárosok közérzete?

Azt hiszem, kevés szakma mutat ekkora szóródást a kulturális színvonal tekintetében, a feladatok különbözőségében, az eltérő munkakörülményekben, mint a miénk. Vannak közöttünk tudósok és csak nyolc általános iskolai osztályt végzettek; vannak, akik a számítógépes bibliográfiai szolgáltatás megteremtésével foglalkoznak, mások a kölcsönzési adminisztrációval; vannak, akik korszerű tudományos könyvtárak osztály- vagy csoportszervezeteiben dolgoznak, de akadnak olyanok is szép számmal, akik apró falusi vagy munkahelyi könyvtárakban, egyedül, sőt magukra hagyottan.

Miként lehet ezt a sokféleséget közös nevezőre hozni? Hogyan várhatjuk el, hogy a társadalomnak pontos képe legyen rólunk? A megalapozott ítéletet ezen a tarkaságon túl a szakma számos történeti alakváltozata is nehezíti. A könyvtáros még a XIX. században is elsősorban „őr” volt, kulturális kincsek megóvója, kisebb mértékben pedig azok gyűjtője és rendszerezője. Az utóbbi tevékenysége kínálta számára a tudományos munka lehetőségét. Századunk elején és közepén — a közművelődési könyvtárak rohamos előretörésével — a könyvtárossághoz mindenekelőtt egy mechanikus tevékenység, a „csere”, azaz a könyvek kiadásának és visszavételének képzete kapcsolódott. A köztudatban tulajdonképpen ez a kép rögződött, kiegészülve egy másik hiedelemmel, amely szerint a könyvtáros csak ül egy halom könyv között és olvas. Aligha kell bizonygatni, hogy az olvasgató, könyvet csereberélgető könyvtárossról kialakult társadalmi értékítélet számunkra egyáltalán nem kedvező. Mindenesetre tény, hogy egy, a munkások körében végzett felmérés szerint az abban felsorolt 18 foglalkozás között a könyvtárosság a 17. helyre került, jelezvén a szakma alacsony társadalmi presztízsét. Egy másik — általános iskolás tanulók körében végzett — felmérés pedig 90 értelmiségi pálya közül a 70. helyre rangsorolta.

Nem vigaz ugyan, de tény, hogy az ilyen felmérésekben tükröződő értékzavarok jórészt tájékozatlanságból fakadnak. A szakma közérzete, önértékelése nem igazolja vissza a felmérések kedvezőtlen képét, de bizonyos tények arra mutatnak, hogy ez a kép nem találkozik társadalmunk értékítéletével sem, bár jelzi annak szélsőségeit.

Az elmúlt tíz esztendő értékelése ellentmondásaival együtt is bizonyítja, hogy olyan szakmához tartozunk, amely betölti társadalmi hivatását, amellyel szemben a követelmények állandóan növekednek, és amelynek súlya, társadalmi szerepe emelkedőben van. Épültek új könyvtárak, ha nem is kellő számban. Szabályozták a könyvtárosok bérrendszerét, melynek szintje általában (de csak így!) megegyezik a pedagógusokéval, s nem jelentéktelen az állami, társadalmi elismerésben, kitüntetésben részesülők száma és aránya sem. Mindezek kétségtelenül jellemzik a könyvtárosok javuló társadalmi helyzetét, és kedvezően hatnak közérzetére. Nem feledkezhetünk meg azonban arról sem, hogy a szakmánk egészére jellemző általános megállapítások nagy eltéréseket takarnak. Minden könyvtáros a saját társadalmi és könyvtári környezetét érzékeli elsősorban, azon méri önmagát és munkáját. Ha ezeket a leszűkített világokat vesszük közelebről szemügyre, akkor már nem ilyen egyértelmű a kép, ellentmondásossá s egyben válóságosabbá is válik.

A könyvtárosok közérzetét és önértékelését leginkább kedvezőtlenül befolyásoló jelenségek *könyvtárügyünk megoldatlan problémáiból származnak*. Az előzőekben például elismerő értelemben beszéltem a könyvtárosok bérrendszeréről. A bérrend-

szer valóban jó, de nem úgy a bérszínvonal. Ennek elmaradása a rokonszakmákétól különösen a szakkönyvtárak munkaerőhelyzetét nehezíti, de rossz hatással van a nagyobb közművelődési könyvtárak személyzeti politikájára is.

Bár a főoglalkozású könyvtárosok tábora évről évre nő, s a könyvtárosképzés szervezeti keretei is kiépültek, változatlanul nem tudjuk elérni, hogy a végzettek oda kerüljenek, ahol a legnagyobb szükség van rájuk. (Például Hajdú-Biharba — Debrecentől eltekintve — az elmúlt öt évben egyetlen nappali tagozaton végzett könyvtár szakos fiatal sem került.) Az utánpótlás zavarai részben már a pályaválasztásból fakadnak. A könyvtárosságot ugyanis a továbbtanulásra jelentkezők egy része eleve nem tekinti rangos szakmának. Ha mégis megszerzi a szakképesítést, csak jobb híján pályázik könyvtárba, s ha oda kerül, könnyen vállalkozik a pálya elhagyására. Egyik községi könyvtárunk például új, úgynevezett komplex intézmény része lett. A friss diplomájú könyvtáros napokon belül a kéressel állt elő, hogy sorolják át pedagógusi státusba. Abban ugyanis az illetményföldtől a nyári szabadságig, a fizetett felkészülési időtől a törzsgárdatagságig annyi előnyt élvezhet, amennyit könyvtárosként nem kapna meg.

Régóta beszélünk arról, hogy lakosságunk olvasó néppé válását fontos társadalmi feladatnak tartjuk, és megteremtjük az ehhez szükséges feltételeket is. Ezzel szemben az elmúlt öt éves terv időszakában egyetlen „A”-típusú nagykönyvtár sem épült fel Magyarországon, sőt a könyvtárépítésben fokozódott lépéshátrányunk. Ha ehhez hozzátesszük, hogy nagykönyvtáraink többsége — működési körülményeit tekintve — messze a társadalmi feladatai által megkívánt szint alatt tevékenykedik, akkor számolnunk kell azzal, hogy e körülmények (a zsúfoltság, a szükségmunkahelyek) az ott dolgozók közérzetét, önértékelését hátrányosan befolyásolják. S ez akkor is így van, ha ismerjük és megértjük hazánk általános gazdasági helyzetét és korlátozott beruházási lehetőségeit.

Örülünk például az *Olvasó népért* mozgalomnak, annak, hogy ez az olvasóvá nevelést az egész társadalom feladatává kívánja tenni. Jó, hogy vannak értékes olvasómozgalmi akciók, s hogy ezek eredményesek; az azonban már nem jó, hogy épp az Olvasó népért mozgalom ürügyén különböző célok érdekében egymást érik a jól-rosszul végiggondolt és meghirdetett mozgalmak, vetélkedők, amelyek elvonják az erőt az igazán fontos mindennapi feladatoktól, és felületes látszatomunkára kényszerítik a könyvtárosokat.

Nem ritka, főként a közművelődési könyvtárakban dolgozókkal szemben az a társadalmi igény, hogy a könyvtáros elsősorban mozgékony, ügyes és jó szervező, a könyvtár pedig nyitott legyen. Kérdezzük: csak akkor nyitott egy könyvtár, ha sok rendezvényt tud szervezni? Nem inkább akkor, ha az olvasók százaival, ezreivel foglalkozik hozzáértéssel, ha alapos, elmélyült a benne dolgozó könyvtáros irodalmi, könyvészeti tájékozottsága, ha — mindezek birtokában — jó gyűjteményt alakít ki és jól tájékoztat?

A könyvtárosnak tehát — úgy tűnik — többnyire a könyvtár falain kívüli tevékenységével kell igazolnia rátermettségét, mert ezt veszik könnyebben észre, és ezt várják tőle! Megméretik-e ilyen körülmények között az igazi könyvtárosi teljesítmény, megméretnek-e a valóban szükséges adottságok, képességek? Nem értékelődnek-e fel a hivatás szempontjából mellékes, járulékos tulajdonságok?

Sokáig sorolhatnám még az okokat, amelyek miatt a könyvtárosok közérzete — közelebről szemlélve — nem mondható kiegyensúlyozottnak. Mégis, nem az önértékelés bizonytalanságait, negatívumait érzem meghatározónak és fontosnak, hanem a társadalom egészének vélekedését, mégpedig nem a szavakban megfogalmazott elismerés formájában (hiszen abban nincs is hiány). Sokkal inkább a ránk bízott feladatokban, a szükséges munkafeltételek megteremtésében, a tőlünk megkövetelt szolgáltatások sokrétűségében. Mert igazából csak ez adhatja meg társadalmi presztízsünket, s ebből fakadhat önbecsülésünk is. A mai könyvtárosok között már csak elvétve akadhat más tudományágak elismert kutatója, de mégsem elégedhetünk meg a könyvkölcsönző szerepével. Napjainkban szerte a világon a *könyvtáros a dokumentumokban rögzített információk közvetítésének a szakembere*. Ebben a minőségében tartanere a kutató tudósnak, a kísérletező mérnöknek, a politikai életben és a közgazdaságban tevékenykedő vezetőnek. Összegyűjti, rendszerezi és kézbe adja azokat

az információkat, amelyek alapján korszerű programok készíthetők, gyors és mégis kielégítő döntések hozhatók.

Nem állítom, hogy erre a feladatra alkalmas minden könyvtár, még kevésbé azt, hogy képes rá minden könyvtáros. Azt azonban állítom, hogy már ma is sokkal több segítséget adhatnánk annál, mint amennyit tőlünk várnak. Ha a könyv, az olvasás és a könyvtárak ügye érzékelhetőbben válik az egész társadalom ügyévé, sokkal többet tudunk visszaadni a társadalomnak is mindabból, amit az a könyvtárakra és a könyvtárosokra fordít.

Arató Attila

Olaszok közérzete — könyvtárosok közérzete

Megírom az újságnak! — hangzik el mind gyakrabban az olvasók szájából ez a mondat a könyvtárakban, mégpedig a legtöbbször fenyegető élel. Noha nem tartozom azon könyvtárosok közé, akik szerint mindig az olvasóknak van igazuk, alapjában véve mégis olvasópárti vagyok, abból a megfontolásból kiindulva, hogy én is lehetek még olvasó. Az olvasóért szorítok, mert rokonszenvesek álmai, jogosak vágyai, és méltatlankodása arra figyelmeztet, hogy a könyvtárról a közvéleményben kialakult kép változóban van.

Miről álmodik manapság a nyájas olvasó? Olyan könyvtárról, ahol nem molesztálják, ha késik; ahol a kérdéseire válaszolnak; ahol nyugodtan és csendben lehet olvasni; ahol nem zavarják minduntalan a *Záróra!* felkiáltással; ahol nem kell papírokkal igazolni jogosultságát, évenként bizonyítania kilétét; ahol olcsón, gyorsan és bármikor készítenek másolatot cikkről, könyvrészletről; ahol nem vetkőztetik le befelé és nem motozzák meg kifelé, s ha szórakozottságból nála marad a *Valóság* legutolsó száma, nem szégyenítik meg mindenki szeme láttára.

És miről álmodik a könyvtáros? Lidérces álmaiban államvizsgát lát, ahol egy változó magasságú, láthatatlan és átlátszó üvegrudat kell átugrania. A tételek olyanok, mint a jelenlegi magyar könyvtárügy — mondták nekünk a főiskolai államvizsgára előkészítő tanfolyamon —: ellentmondásosak, terjedelmük változó, és kvalitásukban is eltérőek. Ne tételeket tanuljanak — buzdítottak minket —, hanem az egészet!

Manapság sűrűn halljuk, ha illetékesek nyilatkoznak — legyen szó az építőiparról vagy akár a könyvtárügyről —, hogy a társadalom mai fejlettsége mellett erre vagyunk képesek. Többen megnyugtatósnak szánják a tételt, miszerint bármely dolog fejlettségét a társadalomnak a vele szemben támasztott igényei határozzák meg; tehát ebből egyenesen következik, hogy könyvtárügyünk helyzete olyan, amelyet megérdemlünk. A szakmai viták — hogy sok könyvtár van vagy kevés, mennyi van egyáltalán, hogy centralizáljunk vagy decentralizáljunk és újból centralizáljunk, hogy kooperáljunk vagy se — az olvasókat a legkevésbé sem érdeklik, mint ahogyan engem sem érdekel különösebben, hogy a lakásomat tapétázó építőipari szakmunkás szerelmi bánatában vagy netán a kevés prémium miatt dolgozott rosszul. (Ez nem jelent feltétlenül érzéketlenséget más bajai iránt, az empatikus képességek hiányát.) Egyszer egy, a könyvtárosok sűrű cserélődéséről hirhedt könyvtárban azt mondta nekem egy olvasó: bár nem érti, miért cserélődik örökösen a személyzet, de az bizonyos, hogy ha a könyvtárosok jönnek-mennek is, az olvasó marad. Az olvasó bemegy, ha van hova bemennie; olvas, ha van mit olvasnia, sőt, napjainkra igényei, „elvárásai” is kialakultak már, miképpen elvárja a kenyértől, hogy sült legyen, a cipőtől, hogy járni lehessen benne, a Patyolattól, hogy tisztítsa ki a ruháját, és hogy a sajátját adja vissza.

A nyomor és a szükség mindenkit rászorít a nagyobb teljesítményre! — hangzott el nemrég egy könyvtárosi megbeszélésen, amelyről a *Könyvtáros* is hírt adott. A vita egyik résztvevője szerint csak le kell ülni, és meg kell beszélni a problémákat. Egy másik felszólaló úgy vélte: egymásra várunk, miközben azt mondogatjuk egy-

másnak, kezdjed te! Ismerve gazdasági nehézségeinket, a következő időszakban valóban jobban meg kell gondolni, mire költünk pénzt és főként mennyit! A megfontolás legfőbb tárgyának a *megéri-e* kérdésnek kell lennie. (Ámbár tapasztalatból tudom, a kevés pénz is el lehet herdálni.) A IV. országos könyvtárügyi konferenciára készülődve is néha az volt az érzésem, hogy túl gyakran lessük egymás pénztárcáját, feledvén azt, hogy közös háztartásban élünk. A közséfejlesztési alapból a könyvtáraknak juttatott összegek egyre kevesebbek, sőt mi több, már gyakran el is apad ez a forrás, a beszerzésre fordítható összegek változatlanok, holott minden egyre drágább...

„1871-ben tűzvész pusztította el Chicago városát.” Ki ne ismerné a szakmában ezt a mondatot, és ki ne perzselődne meg még ma is tőle. Erről az égető problémáról Szabó Ervin szót 1910-ben megjelent *Emlékiratában*. Ebben az írásban egyebek közt szó esik „elsőrendű életszükségletekről” és új városokról, ahol „a község-háza és az iskola mellett mindjárt kijelölik a public library telkét is”. Valahol azt olvastam, hogy régen a térképészek azokat a területeket, melyeket nem ismertek, illetve ahol még nem jártak, a „Hic sunt leones” felirattal intézték el. Ma, Budapest közművelődési térképét elkészítve, hatalmas területekre és a legnagyobb lakótelepekre is kiírhatnánk, hogy „Itt oroszlánok élnek”.

Pontosan ötven évvel ezelőtt történt, hogy megnyílt az olvasók előtt a főváros által könyvtár számára megvásárolt Wenckheim-palota. Erről a szép kerek évfordulóról megemlékeztünk ugyan, de nem ünnepeltük meg. Tavaly még szó volt bizonyos Kálvin téri tervekről (Szabó Ervin írásai között lapozgatva is olvashatunk hasonló elképzelésekről), mára csak az álmok maradtak, hogy talán a legközelebbi kerek évfordulón az ünnepi beszéd így kezdődjék majd: „Most, hogy a ház elérte a nyugdíjkorhatárt, érdemei elismerése mellett búcsúzunk tőle, hogy a társadalom hasznos tagjaként a továbbiakban már csak mint... stb.” Szívem szerint korengedéllyel előbb is elengedném nyugdíjba e sokat szolgált, öreg táncpalotát...

Én nap mint nap úgy végzem a munkám, hogy a hátam mögött álló Szabó Ervin mellszobortól többször is bocsánatot kérek. Mindennapi tevékenységem legjavát az olvasók lebeszélése, beiratkozási szándékuktól való eltérítése tölti ki. A pályatársak többségében bizonyára felmerül a gondolat, nem hasonlottam-e még meg önmagammal? Közvetlen munkatársaim szerint túlságosan engedékeny vagyok. A beiratkozást lebonyolító könyvtárosok között (anyagilag ösztönzés nélkül is) lelkes versenyszellem alakult ki. Egy-egy erőszakosabb, mindenáron olvasni akaró olvasó meggyőzése és átirányítása más könyvtárba (ki tudja, mi vár ott rá!) győzelemnek számít, és általános elismerést vált ki. Az olvasókat azonban — úgy tűnik — nem hozzák izgalomba a gyűjtőköri szabályzatok (egy-két könyvtárost sem), s a Szabó Ervinről elnevezett fővárosi központi könyvtárról változatlanul azt képzelik, hogy ez a legnagyobb budapesti közművelődési könyvtár, ahol tehát épp ilyen okból nekik is helyük volna.

— Nem hozom vissza, mert más ügysem olvassa! — mostanában sűrűn hangzik el ez a mondat is a Szabó Ervin Könyvtár olvasószolgálatában. Hosszú listát lehetne összeállítani azoknak az olvasóknak nevét felsorolva, akik elsőként kaparintják meg a friss külföldi szakirodalmat, hosszú időre garantálván így maguknak a publikálás kizárólagos lehetőségét, és akik szemrebbenés nélkül akár ezeket is hajlandók kifizetni a nélkülözhetetlen könyvért, miközben meg sem fordul a fejükben, hogy az ilyen furcsa módon magukévá tett, kisajátított könyv közgyűjtemény része volt.

Közgyűjtemény és köztulajdon egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Ám mennyire tudatosultak, és mit értünk rajtuk? Megnyirbált és telefirkált könyveket az egyik, leltárhányt és gondatlan vagyonkezelést a másik oldalon. Az olvasók többségének véleménye szerint a késedelmes könyv visszahozására felszólító első levél a könyvtár „alapszolgáltatása”, ami neki szinte „kijár”. (Ez alól csak a felsőbb szerveknél dolgozók a kivételek, akik a levél kézbesítése után felhaborodva tele-

fonálnak.) Régóta elkelve már a könyvtárakban egy határidőre figyelmeztető levele alkalmazása: ebben a könyvtárosok tapintatosan emlékeztetnék minden olvasójukat arra, hogy a határidő le fog járni pár nap múlva. Ámbátor növekednék a postaköltség, párhuzamosan emelhetnénk a késedelmi díjak összegét, és végül is talán ily módon elkerülhetők volnának az olvasót, könyvtárat egyaránt sújtó kellemtelenségek; én megszűnnék begyepesedett fejű és szőrös szívű könyvtáros lenni, az olvasót pedig nem kényszerítenék a Traviata nagyjelenetének eljátszására. Saját bőrömmön tapasztaltam, hogy képtelenség annyi dátumot, határidőt megjegyezni, amennyit ma egy átlag állampolgárnak fejben kell tartania. Ha valaki például vizsgára készül, 4–5 könyvtárba kell beiratkoznia. A mi könyvtárunkban öt dátumot is kaphat, és akkor még hol vannak az egyéb határidők, évfordulók, születésnapok és névnapok fenyvetései.

Hogy vagy? — kérdezzük egymástól naponta mi könyvtárosok is. *Karinthy Frigyes* humoreszkjét ismerve el tudjuk képzelni, mi lenne, ha egyszer magára a kérdésre felelnénk. No, nem kell megijedni, egyelőre még nem a „Hogylétellenőrző Intézet” alkalmazottja vagyok, következésképpen lehet, hogy „én csak hiszem azt, hogy most jól vagyok, mert még nem tudom, hogy...”

„Nem mondhatnám, hogy nagyon hogyan vagyok. Egy idő óta éppen csak hogy vagyok, de nem vagyok hogyan” — válaszol Micimackó kérdésére Fűles. Mostani tulajdon közérzetemet körülbelül ez a fogalmazás fejezi ki legmegfelelőbben, csak-hogy amikor ennek az írásnak nekiálltam, a könyvtárosi, pontosabban az olvasószolgálati közérzetről akartam mérleget készíteni, és úgy látszik, a tünetek észlelésével és felsorolásával együtt elfogyott a tudományom. Ráadásul úgy jártam, mint az a kezdő medika, aki ahogyan egymás után tanulta a betegségeket, sorra meg is kapta azokat...

Sá f á r K a t a l i n

Hogy a pályakezdők ne váljanak pályaelhagyókká

Mivel négy éve végeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karának könyvtár—magyar szakán, fiatalnak számítok, s mert nő vagyok, valamiféle demográfiai-statisztikai átlagot is képviselek. Nemzedék- és pályatársaimnak azt a széles rétegét, amely az ország legkülönbébb könyvtáraiban dolgozik, s igen eltérő lehetőségek közepette éli az életét, mégsem tudom áttekinteni.

A pályakezdő értelmiségiek beilleszkedéséről már sok tanulmány és szociológiai felmérés készült. Elvértve akad közöttük olyan is, amelyik a mi hivatásunkat érinti.

Sok intézményben kiemelten foglalkoznak a pályakezdő könyvtárosokkal, és az adott lehetőségeken belül próbálnak valamiféle képet alkotni róluk. Kár, hogy ezek a részeredmények nem összegeződnek, elvesznek a fiókokban, és nem segítenek az általánosítások levonásában.

Könyvtárunkban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban például az ifjúsági parlament határozata alapján felmérés készült a fiatal szakemberek cserélődéséről, két — már nem pályakezdő — könyvtárosnő pedig kérdőíves vizsgálatot kezdeményezett, amelynek segítségével a fiatalok helyzetét, beilleszkedését kívánták felmérni. Sajnos, ez utóbbi különféle okok miatt félbeszakadt; pedig, úgy érzem, az ilyen és ehhez hasonló kezdeményezéseknek helyt kellene adni, hiszen minden intézmény számára fontos, hogy tisztában legyen munkaerőinek, személyzetének szociális helyzetével éppúgy, mint a munkavégzéssel szembeni „elvárásaival”, a munkával való elégedettségével és szándékaival, illetve a jövőre vonatkozó terveivel, elképzeléseivel. Persze nem arra akarok buzdítani, hogy valamennyi intézményünkben feltétlenül jelentkezzenek a felmérési láz tünetei, de mindaddig, amíg országos reprezentatív vizsgálat nem tükrözi az egész könyvtáros társadalom valóságos helyzetét, addig ezek a rész megoldások is hozzásegítenek a hitelesebb kép megalkotásához.

Nem én vagyok az első, aki felfigyelt arra, hogy az értelmiségi csoportok, rétegek körülményeinek felmérése kapcsán szóba se kerültek a könyvtárosok. Foglalkoztak már a pedagógusok, a jogászok, az orvosok, mérnökök, mezőgazdasági szakemberek helyzetével, de a könyvtáros réteggel még nem. Ez sajnos világosan tükrözi pályánk társadalmi presztízsét.

A képezés nélkül dolgozó fiatal könyvtárosokról való informálódás éppoly fontos eredményekre vezetne, mint a már valamilyen szakképzéssel rendelkezőkről alkotandó kép. Ez utóbbiak vizsgálatát azonban mindenképpen a képzés felől kellene megkezdeni, s az egész kérdéskör itt kapcsolódhatna az oly sok vitát kiváltó képzési reformhoz.

A pályaválasztási motívumok vizsgálatából is sok érdekesség derülne ki. Miután KISZ-megbízottként néhányszor végigasszisztáltam könyvtár szakosok egyetemi felvételijét, elolvastam a felvételizők jellemzését, életrajzát, és az egyetemi KISZ-szervezet felvételi előkészítő bizottságában (régii nevén studium generale) három felvételire készülő gimnazista korosztályt tanítottam, nem utolsósorban saját tapasztalataim és könyvtáros évfolyamtársaim ismeretében is az a meggyőződése alakult ki, hogy a könyvtár szakra — a népművelés mellett — mint amolyan kiegészítő szakra jelentkeznek a tehetséges fiatalok. Mivel az egyetemi képzés kétszakos, a más párosításra nem szívesen — vagy talán esélytelenül — pályázó fiatalok ettől a „kiegészítő” szaktól várják, hogy egyáltalán bejuthassanak az egyetemre. A felvételik legkínosabb pillanata mindig az volt számomra, amikor megkérdezték a felvételizőt, miért akar könyvtáros lenni. Előre tudtam a „szabvány” választ, de azt is, hogy csak elvétve akad egy-kettő, akinek fogalma van a könyvtárosi munkáról.

Nincsenek pontos adataim, de tapasztalatból tudom, hogy erről a két szakról morzsolódnak le legtöbben, s veszik föl helyette „B” és „C” szakként a szociológiát, az esztétikát, a néprajzot, a pedagógiát stb. A legtöbben már eleve az átszakosodás szándékával jelentkeznek az egyetemre. Aki viszont megmarad eredeti szakpárosítása mellett, általában a másik szakjával szeretne elhelyezkedni — történelem-, irodalom- vagy nyelvtanárként stb. És csak az egyetem utolsó éveiben kezd világossá válni, hogy tervezési hiba folytán ezzel a másik szakkal nem lehet állást szerezni. Marad tehát a könyvtár.

Végül is úgy érzem, jobb őszintén szembenézni azzal a ténnyel, hogy azok, akik most pályakezdő diplomás könyvtárosként dolgoznak, ha egyáltalán még mindig a pályán vannak — valójában nem akartak könyvtárosok lenni. Ez elég erősen meghatározza e kis réteg tudatát. Egyénenként változó mértékben okoz elkeseredést, távolságtartást, sőt lenézést a könyvtárosi pályával szemben, s bizonyos, hogy e motívumok felerősödnek akkor, ha a munkahelyi beilleszkedés sem sikerül. Ezeket az embereket csak úgy lehet megtartani a pályán — sőt, néhány diplomás gebines, taxisorfőr vagy virágkertész ismerőse gondolván, általában az értelmiségi pályán —, ha a könyvtárban is értelmes, alkotó szellemi munka folyik, amelyben a friss energiákat kamatoztatni, sőt újratermelni is lehet. Ha olyan munkahelyekre kerülnek a fiatalok, ahol a légkör demokratikus, ahol kikérik és figyelembe veszik a véleményüket, ahol érdemes meghallgatni az idősebb kollégák vélekedését, mert ők is igényesek önmagukkal és munkájukkal szemben.

Bár a fiatalokra többnyire jellemző, hogy a munka iránti emberi „elvárásai” erősebbek az anyagiaknál, önállóvá válásuk és családalapítási szándékaik miatt az anyagi és a szociális feltételek javítása mindenütt fontos megtartó erő lehet. Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy ezen a ponton a legerősebb a fiatal könyvtárosok elégedetlensége. Nem szabad megfélemlíteni arról sem, hogy a fiataloknak — helyzetüknél fogva — nagyobb az igényük a folyamatos szakmai és nyelvi továbbképzésre. Erre állandóan lehetőséget kell nyújtani számukra. És nemcsak a tanfolyamokon való részvételre gondolok, hanem például arra is, amiről éppen mi könyvtárosok oly sokszor megfélemlítünk, hogy tudniillik az önképzés egyik formája az olvasás. Azt hiszem, a legtöbb munkahelyen még mindig bűnnek számít, ha a könyvtáros munkaidejében olvas. Természetesen nem arról van szó, hogy a könyvtáros azt a könyvet olvassa a munkahelyén, amit otthon nem tudott befejezni, hanem arról, hogy miként a pedagógus munkaidejében, felkészülési idejében beletartozik a szakirodalom olvasása, tartozék bele a könyvtáros, a tájékoztatói szakember mun-

kaidejébe is a munkájához elengedhetetlenül fontos művek olvasása. Ez persze nem csak a fiatalok gondja, bár valószínűleg ők reagálnak a legérzékenyebben arra, ha erről leszoktatni próbálják őket.

A túlfeszített tervek helyett a legtöbb munkahelyen úgy kellene a munkát megtervezni, hogy ezek a szakmai minőségi és egyben emberi szempontok is érvényre jussanak.

A KISZ támogatásával már létesültek olyan szervezetek, amelyek a fiatal szakembereket egybegyűjtik, részint érdekvédelmi megfontolásokból, de alapvetően mégis a szakmai továbbfejlődés, az adott intézmény munkájába való beleszólás igényével. Ilyen például az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban néhány hónapja működő fiatal információs szakemberek tanácsa, amelynek létrejöttéhez egy hasonló szervezet, a fiatal műszakiak és közgazdászok tanácsa adott mintát. En arra buzdítanék másokat is, hogy tájékozódjanak ennek a szervezetnek a célja és jellege felől, és saját könyvtárukban vagy területi körzetükön belül — amennyiben értelmét látják — kezdjenek hozzá „közös dolgaink” rendezéséhez. Az elmondottakból következően, ha tehát az értelmes alkotó munka, a szociális és anyagi biztonság, a munkahelyi demokrácia, a nemzedékek harmonikus együttműködése mint alapvető feltételek megvalósulnak a munkahelyeken, akkor nem kell tartani attól, hogy a könyvtáros pályakezdeők pályaelhagyók lesznek. Engem eddig ezeknek a feltételeknek az összhangja tartott meg a pályán.

Karbach Erika

A könyvtárosi munka megbecsülése

Pályánk presztízse, a könyvtáros szakma megbecsülése jut eszembe mindig, ha a *Könyvtáros* sorozatait (*Vallomások a könyvtárról — Beszélgetések a könyvtárról*) olvasom. Az írások minden bizonnyal azt a tiszteletreméltó célt is szolgálják, hogy a pályán dolgozóknak időről időre megerősítsék munkájuk értelmességébe vetett hitét, a pályakezdő generációk számára pedig igazolják: igenis jól választottak, munkájukra a társadalmi gyakorlat minden szintjén szükség van.

De vajon mi az oka annak, hogy a szélesebb közvélemény nem értesül a könyvtárosoknak a sorozatok által is igazolt sikerélményeiről? Mintha túlságosan szerény volna a szakma! Mintha az eredményeket és a nehézségeket a kelleténél is „belterjesebben” kezelné, s megoldásukban a kelleténél jobban támaszkodnék saját erőforrásaira, kevésbé igényelné partnerként a könyvtárhasználókat, az őt körülvevő társadalmi közeget.

A szólam szintjére süllyedt, de igaz mondás, hogy korunkban a tudomány termelőerővé vált. Könyvtáraink mégsem jutottak el odáig, hogy egy-egy kiemelkedő tudományos teljesítmény, technikai újítás stb. ismertetésekor legalább egy félmondat erejéig megemlítsék saját szerepüket is. Pedig ma már minden tudományos, műszaki teljesítmény igényli a megfelelő szakirodalmi háttérrel.

A jó borknak is kell cégér. Könyvtárügyünk jelenlegi helyzetét megkívánja a reklámot, a jó értelemben vett népszerűsítő-tájékoztató propagandát. A Könyvtáros írásai modellként szolgálhatnak, hiszen napjaink ismert személyiségei saját munkájukon keresztül bizonyítják ezekben az interjúkban a könyvtárak alkotó szerepét. Szükség van erre az egészséges szellemű reklámra a könyvtári munka presztízsének — és ami ebből következik: a könyvtárosi hivatástudatnak az erősítése érdekében is. Hogy gond van ezeken a területeken, arra csak két utalás: *Papp István* ugyan a könyvtári kutatómunka kapcsán, de még 1976-ban írta a következőket: „... egészségtelenül magas a brain-drain!... a folyóirat-szerkesztőségek, a tömegkommunikációs intézmények, a párt- és állami szervek, a közművelődés és oktatás különböző szervei és intézményei is számos kollégánkat viszik el. Ezen siránkozni fölösleges, inkább a megfelelő ellenintézkedéseken kell gondolkodni.” (*A könyvtári kutatómunkáról. Tudományos és Műszaki Tájékoztató. 1976. 3. sz.*) Javaslati, miként problémafelvetése is (a munkafeltételek javítása, a fizetések rendezése, a társadalmi és a szakmai elő-

rehaladás lehetővé tétele stb.) ma is érvényesek, mégpedig nemcsak a könyvtári kutatómunkára, hanem a könyvtári munka minden területére.

A másik, amire hivatkoznék, egy 1974-es Pest megyei felmérés, amelynek eredményét a *Könyvtáros* 1977 decemberi számában ismertette (*Andor György—Árva László—Nyékiné Gaizler Judit: A könyvtáropálya presztízse*), majd a szerzők kiterjesztve vizsgálódási körüket a *Magyar Tudomány* 1980/2. számában is közzétették kutatási megállapításait *Értelmiségi pályák presztízse* címmel. Hetedik osztályos tanulók 90 foglalkozást, köztük 17 értelmiségi pályát minősítettek, amelyek között a könyvtárosé is szerepelt. Az eredmény: „Az értelmiségi pályák — az egyetlen könyvtárost kivéve — mind a presztízsrangsor első felében helyezkednek el... a könyvtáros, akinek jövedelme az értelmiségi pályák közt viszonylag alacsonyabb, csupán az igen alacsony 57. helyre került... a könyvtáros 57. helye igen határozottan veti fel azt a kérdést, hogy az ilyen alacsony presztízssú pályák képviselői milyen mértékben lehetnek képesek arra, hogy eredményes izlés- és véleményformáló tevékenységet folytassanak.” A fiúknál a könyvtáros a 72., a lányoknál a 47. helyre került.

Kemény szavak, kemény adatok, vétek nem tudomásul venni őket. Az okok többnyire ismertek: a különböző szintű képzési formák évek óta húzóóó megoldatlansága; a könyvtáros rangja, erkölcsi és anyagi megbecsülése a szűkebb munkahelyi — vállalati, intézeti — közösségben; mindebben különös hangsúlyt kap az anyagi megbecsülés, hiszen manapság — tetszik vagy nem tetszik — egy-egy foglalkozás tekintélyét elsősorban annak bérszínvonala határozza meg; kevés a példa, a kézzelfogható bizonyíték a könyvtári munka hasznosságára, pedig a könyvtárhasználók nagy része — a szakkönyvtárak esetében döntő többségük — pontosan körülírt feladatok megoldására keres segítséget a könyvtárban.

Nemcsak engem, hanem másokat is figyelmeztet a könyvtárak és a könyvtárhasználók közötti kapcsolat javításra szoruló helyzete. Minden bizonnyal a hatásos kezdeményezések közé sorolhatjuk a IV. országos könyvtárügyi konferencia szervezőinek azt a megvalósított elképzelését is, hogy a meghívott könyvtárügyi szakemberek mellett ott legyenek a könyvtárak fenntartói és használói közül is jó néhányan.

A folyamatos párbeszéd mindkét fél számára haszonnal jár. A könyvtári szolgálat és a szükségletek lehetséges összhangjának megvalósítása elképzelhetetlen az állandó tájékozódás és tájékoztatás nélkül, valamint anélkül, hogy az eredményeket és a hiányosságokat rendszeresen és folyamatosan a közvélemény elé tárnánk.

Rettich Béla

Munka közben könyvtáros — besorolása üggyintéző?

A könyvtárügy sok égető gondját-baját tárta a nyilvánosság elé az utóbbi években a *Könyvtáros*; a lap hasábjain folyó vitákban érvek és ellenérvek ütköztek össze olyan fontos kérdésekben, mint például legutóbb a módszertani munka. Magában a könyvtári életben is elkezdődött egy egészséges megújulási folyamat, amely a IV. országos könyvtárügyi konferenciában találta meg első szintézisét. Természetesen akad még meg tárgyalni való: a műszaki szakkönyvtárak és a műszaki szakkönyvtárosok helyzetéről, jövőjéről például ezidáig kevés szó esett. S ha mégis, nem olyan súlyal, mint amilyen megilletné...

Négy évvel ezelőtt látott napvilágot a 4/1977. (VII. 27.) KM—MüM számú rendelet a bérrendezésről. A rendelet hatálya azonban nem terjedt ki „az általános és középiskolai könyvtárakra, felsőoktatási intézmények kari és tanszéki könyvtáraitra, a fegyveres erők és a fegyveres testületek közművelődési intézményeire, valamint a vállalatok, a szövetkezetek és egyéb jogi személyek szakkönyvtáraitra és közművelődési tevékenységet ellátó részlegeire, illetőleg dolgozóira”. A műszaki könyvtárosok anyagi és erkölcsi helyzetét tehát tovább rontotta a megfelelő rendelet hiánya. (A hálózati központok dolgozói sokat beszélhetnének azokról a harcokról, vitákról, amelye-

ket a vállalatokkal vívtak — többnyire eredménytelenül — a műszaki könyvtárak szervezeti és működési szabályzatának elkészítéséért.)

A megfelelő besorolási rendelet hiánya és az a tény, hogy a FEOR-ban, azaz a Foglalkozások Egységes Országos Rendszerében a műszaki könyvtárosi munkakör — mint elismert foglalkozás — nem szerepel, sokakat kényszerített arra, hogy megváljanak pályájuktól. Mindezek után nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a vállalati műszaki könyvtárakban nincs könyvtáros-utánpótlás. Igaz, akad azért néhány vállalat, amelynek vezetői megtalálták a módját annak, hogy könyvtárosaikban tudatosítsák: fontosnak, szükségesnek tartják munkájukat, tudásukat egyaránt. E néhány kivétel azonban nem vigasztalhat bennünket, mert tudjuk, hogy igen nagy a *gazdátlan és bezárt, a csupán időszakosan, illetve részfoglalkozásban alkalmazott könyvtárosok vezette műszaki könyvtárak száma*. S nem egy esetben a műszaki könyvtárak elhelyezése és esztétikai állapota sem kielégítő. A rendezetlen állapotok méltatlan helyzetbe hozták a vállalatok műszaki könyvtárainak és könyvtárosainak jó részét. Pedig a vállalati műszaki könyvtárak szakkönyv- és szakfolyóirat-, valamint egyéb dokumentum-állományunknak (nem kis százalékban devizáért vásárolt értékeknek) számottevő hányadát őrzik, szerves részét képezik tehát a magyar könyvtárgynek. (Hogy milyen mértékben, arra nemsókára egészen pontos választ tud majd adni az Országos Széchényi Könyvtár központi könyvtárnyilvántartója.) Ezért érthető, hogy sokan felvetik a kérdést: miért nem egységes a könyvtárosok besorolása? Ha egy okleveles könyvtáros közművelődési könyvtárban helyezkedik el, könyvtárosi besorolásba kerül. Ha viszont egy iparvállalatnál, akkor a 16/1976 (XII. 11.) MüM számú rendelet értelmében a műszaki, forgalmi, áruforgalmi vagy gazdasági ügyintézői kategóriába.

Szerencsére mindezek ellenére szép számmal vannak még olyan műszaki könyvtárosok, akik — rossz körülményeik ellenére is — a helyükön maradtak, mert vállalatuk érdekében végzett munkájukat hivatásnak tekintik. S ha elfogynának, elsovadna a vállalati könyvtárügy. Ezt pedig az egész magyar ipar megérezné! Abban ugyanis bizonyosnak lehetünk: jóval kisebb gonddal járna az érintett könyvtárak és könyvtárosok ügyes-bajos dolgainak orvoslása, mint amekkorát hiányuk okozna a magyar iparban.

Dr. Alkonyi István

Kitüntetések

A művelődési miniszter az 1981. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Bajcsy Gezanénak*, a budapesti XI. kerületi, Bogdányfó út 5/b. sz. alatti általános iskola tanár-könyvtárosának; *Csohány Kálmánnak*, a II., Dimitrov út 71. sz. alatti általános iskola ének-tanár-könyvtárosának; *Fehérváry Akosnének*, a XI., Sopron út 50. sz. alatti angol tagozatos általános iskola tanár-könyvtárosának; *Gerendain Gyulának*, a XVII., Gócsaj u. 30. sz. alatti általános iskola könyvtárvezetőjének; *Haraszi Ferencnének*, a XXII., Dózsa György út 7. sz. alatti általános iskola könyvtárosának; *Kaiser Pálnak*, a XVII., Hősök tere 19/20. sz. alatti általános iskola könyvtárosának; *Kovács Sándornak*, a XVI., Bekecs u. 78. sz. alatti általános iskola könyvtárosának és *Ugrin Gábornak*, a Békés Glass Élelmiszerkereskedelmi Szakmunkásképző Iskola könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Braun Jánosnének*, a szentlőrinci (Baranya m.) 1. sz. általános iskola könyvtárosának; *Eber Józsejnének*, a miskolci 1. sz. Ipari Szakközépiskola könyvtárosának, *Kiss Istvánnak*, a budapesti XI., Szamuely Tibor ének—zene-tagozatos általános iskola tanár-könyvtárosának, *Mészárosné Stenger Katalinnak*, a pápai 304. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtáros szakfelügyelőjének, *Németh Eleknek*, a hajdúböszörményi 2. sz. általános iskola könyvtárosának, *Varga Ferencnek*, a szegedi Bebrits Lajos Szakközépiskola könyvtáros szakfelügyelőjének és *Zsidai Máriának*, a siroki (Heves m.) általános iskola tanár-könyvtárosának, szakfelügyelőnek a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta; *dr. Kiss Kálmánét*, a budapesti XIII., Tomori u. 2. sz. alatti általános iskola könyvtárosát és *Szabó Antalét*, a XI., Váli u. 1. sz. alatti általános iskola tanár-könyvtárosát MINSZTERI DICSERETben részesítette.

Mi legyen a katalógusokkal?

IV.

Már sorozatunk első cikkének legelső mondata igyekezett lehűteni az olvasó abbeli reményét, hogy választ fog kapni a címben fölített kérdésre. Ma már több reményt látok rá, hogy választ kaphat. Ha nem is tudom megmondani, ki milyen módon építse föl új katalógusát, választékot kínálhatok, amiből aztán mindenki kiválaszthatja a körülményeinek legmegfelelőbb eljárást. Ezt az tette lehetővé, hogy az elmúlt háromnegyed év alatt megváltoztak a körülmények: megjelent a transzliterrálási szabvány, és nagy vonalakban ismerjük a testületi nevek egységesítésének szabványát is. Ezenkívül, mivel az AACR (Anglo-American Cataloguing Rules), tehát az angol—amerikai katalógizálási szabályok 2. kiadása hasonló nehézségek elé állította az angolszász könyvtárügyet, a külföldi szakirodalomban is mind gyakrabban találkozhatunk a régi és az új katalógus kapcsolatán való tételődéssel, a várható hatás fölmérésével, a teendőkre vonatkozó javaslatokkal. Az tehát, hogy mi legyen a katalógusokkal, nemcsak hazai, hanem nemzetközi kérdés is.

A változtatás két, egymástól nem független elven alapul: az egyik az, hogy a tudományos és a műszaki forradalommal együtt jár az információközlés és -tárolás megújulása, ennek pedig fontos része a könyvtárügy, benne a katalógusépítés; a másik pedig, hogy az információ nemzetközivé válása megköveteli az információ formájának egységesítését.

A szakirodalomban oly sokat emlegetett 1961-es párizsi nemzetközi katalógizálási konferencia volt a bibliográfiai szabályok nemzetközi összehangolásának egyik legfontosabb állomása. Az ott elfogadott ajánlásokban a katalógizálással és a katalógusok funkciójával kapcsolatban sok lényegbevágó alapelv fogalmazódott meg, de enél is nagyobb volt az a hatás, amelyet a konferencia a következő években fejtett ki. Megkezdődött ugyanis a katalógizálási szabályok felülvizsgálata. A változás mértékére jellemző, hogy például a német nyelvterületen — a több mint fél évszázados hagyomány ellenére — szakítottak az addig használt katalógizálási szabályzattal, az úgynevezett Porosz Instrukciókkal; megjelent a szovjet katalógizálási szabályzat átdolgozott és bővített kiadása és elkészült az angolszász világ katalógizálási kódexe, az említett AACR is.

Az ajánlások szellemében átdolgozott vagy újonnan készített szabályzatok közeledtek ugyan egymáshoz, de számottevő különbségek is maradtak köztük a nemzeti hagyományok átmentése érdekében tett túlzott engedmények miatt. Nyilvánvalóvá vált, hogy az egységes gyakorlatot csak közös szabályzat teremtheti meg. A számítógépes eljárások könyvtári térhódítása még nagyobb erővel követelte a szabályalkotók szemléletének megváltozását, egyben a szabályok továbbfejlesztésére kényszerített.

1969-re kirajzolódott a teendők iránya. A koppenhágai katalógusszakértői találkón indították útjára az egyetemes bibliográfiai számbavétel (UBC=*Könyvtáros*, 1977/2. sz.) programját, és ennek részeként megvitatták a bibliográfiai leírást egységesítő, első ISBD-szabályzatot. (*Könyvtáros*, 1977. 8. sz.) A monografikus művek leírását szabályozó ISBD/M szövegét az 1973-as Grenoble-i konferencia hagyta jóvá. Az ISBD-család azóta több taggal bővült: kiadták az időszaki kiadványok, a nem hagyományos dokumentumok, a térképek, a nyomtatott zeneművek, a régi könyvek ISBD-jét, továbbá az ISBD általános szabályait tartalmazó ISBD/G-t. A közeljövőben várható az ISBD/CP megjelenése; ez az analitikus leírást szabályozza.

Az egyetemes bibliográfiai számbavétel kidolgozásával foglalkozó szakemberek jelenlegi legfontosabb feladata annak meghatározása, hogy melyek a bibliográfiai érintkezésnek azok a jellemvonásai, amelyek fölötté állnak a kultúrák sajátosságain,

s így nemzetközileg szabályozhatók, s melyek azok, amelyek egy nép művelődési örökségét tükrözik, s emiatt nem kiirtásukra, hanem megértésükre kell törekedni.

A katalogizálás nemzetközi egységesítésének ez az új irányzata természetesen éreztette hatását új hazai szabványaink megalkotásában is. Az MSZ 3424 felülvizsgálata a hatvanas években kezdődött el, s már akkor elhangzott az a javaslat, hogy a szerkezet egyszerűsítése érdekében külön kellene választani a leírás és — ahogy akkor neveztük — a címfej megválasztásának kérdéseit. Az új szabványok valóban külön is kezelik e két kérdéskört, s mindegyikre külön szabályok vonatkoznak.

Vannak, akik elegendőnek tartanak, ha egyelőre csak a nemzetközi forgalomba kerülő bibliográfiák készülnek az új előírások szerint, s a belföldi információ-áramlás, beleértve a közművelődési könyvtárak katalógusait is, a régi maradna. Elvben igazuk van ugyan e „nagyon fontolva” haladóknak, a gyakorlatban azonban nincs. A magyar katalógusok rendszere ugyanis jelenleg sem egységes, könyvtáraink szinte annyiféle leírást állítanak elő, ahányan vannak. Nem elemzem, mi az oka, hogy a könyvtárosok egy részét eddig nem lehetett rávenni a régi szabályok következetes betartására, de azt régen megállapíthattam: újrakoztatásuk mindenképpen időszerű volna, minden új szabványtól függetlenül is. Csak örülhetünk, hogy a réginél jobb (mert jobb!) új szabályok egyszersmind a jövő nemzetközileg használható szabályai is!

Végül, mint már annyiszor, ismét felteszem a kérdést: mi legyen a katalógusokkal?

Első feladatunk a meglevő katalógusok felmérése. Enélkül lehetetlen elkészíteni az egy-két évre szóló átdolgozási tervet. A felmérés a következő szempontok szerint végezhető el:

1. A katalógusok száma, fajtája, formája (cédula, kötet, mikroforma, egyéb) szerint:
 - dokumentumtípusonként (könyv, időszaki kiadvány stb.);
 - a felhasználók szerint (felölt, ifjúsági stb.);
 - a gyűjtemények szerint (helyismereti, zenei stb.);
 - a besorolási adat típusa szerint (cím, szerző, sorozat stb.);
 - nyelv szerint stb.
2. A katalógusok minősége, teljessége szerint:
 - feltárják-e a teljes állományt?
 - következetes elvek szerint épülnek-e (van-e írott házi szabályzat, vagy szájhagyomány útján terjednek a szerkesztés elvei)?
 - megvannak-e a szükséges melléklapok, utalók?
3. A személyi feltételek szerint:
 - van-e elegendő — a könyvtár jellegének és nagyságának megfelelő — szakképzett és kellő gyakorlattal rendelkező munkatárs?
 - van-e lehetőség adminisztratív munkaerő bevonására?
 - van-e lehetőség külön munkaerő bevonására?
4. A területi és eszközfeltételek szerint:
 - van-e hely a katalógusok továbbépítésére?
 - van-e elég katalógusszekrény és egyéb eszköz?
5. Az anyagi feltételek szerint:
 - a felmerülő személyi és anyagi kiadáshoz van-e megfelelő keret, s ha nincs, honnan lehet szerezni?

Mindezek után meg kell fontolni, hogy a könyvtár 1982 után hogyan építi tovább katalógusait. A továbbépítésnek három módzata javasolható.

Az első a *befagyasztás*. Ez azt jelenti, hogy 1982-től a könyvtár új katalógust kezd, a régit lezárja, „befagyasztja”. Már a kifejezés is arra utal, hogy a szakirodalom ezt nem tartja a legszerencsésebb megoldásnak. Előnye, hogy a régi címleírásokat nem kell átszerkeszteni; hátránya, hogy az olvasónak és a könyvtárosnak

két katalógusban kell keresgélnie. A két katalógus elválasztása nem egyszerű. Nemcsak arról van szó, hogy az 1982 után megjelent művek másik katalógusban találhatóak, hanem arról is, hogy a régi művek 1982 utáni kiadásai, a sorozatok 1982 után megjelenő tagjai, a többkötetes könyvek egyes kötetei, kiegészítések, fordítások mind másutt találhatóak, mint a régebbi kiadások, sorozati tagok stb. Minduntalan utalóval kell figyelmeztetni az olvasót, hogy a másik katalógusban (vagy éppen katalógusokban) kell folytatnia a kutatást. A befagyasztásnak van még egy másik hátránya is: nem igazi a befagyasztás. Ha ugyanis 1982 előtti művet kell majd katalogizálnunk, ezt a régi szabályok szerint kell végrehajtanunk, és a cédulát a régi katalógusba kell behelyeznünk. Az olvasónak és a könyvtárosnak tehát nemcsak két, hanem kétféle katalógusban is kell állandóan keresnie.

A második lehetőség az *átépítés*. Ez azt jelenti, hogy a könyvtáros 1982-ben nem kezd új katalógust, hanem nekilát, hogy dobozról dobozra átnézze a régit, és az új szabványok szerint átdolgozza. Az eljárás kétségtelen előnye, hogy nem kettőzödik meg a katalógus, s nem lépnek föl mindazok a hátrányok, amelyek a megkettőződéssel járnak. Van azonban hátránya, több is. Az átépítés befejeztéig ugyanis egy-egy katalógusban kétféle szerkesztési elv érvényesül, s ez ellentétben áll azon álláspontunkkal, hogy *egy katalógus — egy szerkesztési elv*. Ez mégsem olyan nagy hátrány, ha ahhoz a másik, óriási hátrányhoz hasonlítjuk, amit az átszerkesztéssel járó ide-oda csúsztatás okoz. Képzeljük el, hogy például a transzliteráció megváltozása miatt hány orosz szerző céduláját kell máshova helyeznünk, a testületi nevek leírása miatt szükséges átsorolásokról nem is beszélve! Ha könyvtáraink zsúfolt katalógusdobozaira gondolok, akkor ezt a naponkénti többszöri csúsztatást egyszerűen végrehajthatatlannak tartom, kivált, ha még azt is megkívánánk, hogy a katalógust folyamatosan használni is lehessen.

Úgy tűnik tehát, hogy — legalábbis az átlagos méretű közművelődési könyvtárakban — az *újépítésnek* nevezett harmadik lehetőséggel kell élni. Ezen azt értem, hogy 1982-től új katalógust kezdünk, de a régit nem fagyasztjuk be, hanem folyamatosan átszerkesztjük, és beépítjük az újba. Kétségtelen, hogy ezáltal a katalógusok megkettőződnek, de a szerkesztés egyetlen elv szerint folyhat, csúsztatásra nincs szükség, és a munka befejezésével megszűnik a kétféle katalógus.

A tárgyilagosság megköveteli, hogy hozzátegyem: a harmadik lehetőséget az *átlagos állományú könyvtár* számára ajánlom. Ha ugyanis egy könyvtár állománya nagyon nagy (több százezer!), nyilvánvaló, hogy a befagyasztást fogja választani. (Nemegy nagy gyűjteményünkben még napjainkban is található kötetkatalógus: nyilvánvaló tehát, hogy a könyvtár az új szabvány szerint nem fogja átdolgozni a régi katalógust, hisz még az előző szabályzat szerint sem dolgozta át a még régebbit!) A kis könyvtáraknak viszont nem okoz olyan nagy gondot a cédulák csúsztatása, tehát választhatják a második lehetőséget, az *átépítést*. Az átlagos méretű közművelődési könyvtárnak azért ajánlható a harmadik lehetőség, az *újépítés*, mivel lehetséges, hogy ez nem akkora munka, mint amekkorának tűnik. Min is kell változtatni?

Megváltoztatni többnyire csak a besorolási adatot kell, a leírás többi részét csak akkor, ha az további besorolási adat, és alakja ütközik az új szabványokkal. Arra a kérdésre, hogy a változás vajon hány százalékát érinti a különféle típusú besorolási adatoknak, még nem válaszolhatok. Változnak a betűrendbe való sorolás szabályai: a betűrendben előre a szimbólummal kezdődő besorolási adat kerül, ezt a szám követi, majd a betű. Emiatt sajnos minden cédulát kézbe kell vennünk. A testületi név leírásának új szabályait még nem ismerjük részletesen, de a legnagyobb változás itt várható. Ha viszont arra gondolunk, hogy egy testület neve lényegesen ritkábban fordul elő besorolási adatként, mint a személyeké, s ha előfordul is, a közművelődési könyvtár katalógusaiban nagyobb számban csak néhány típusra számíthatunk (pártok, oktatási intézmények, országos és helyi hatóságok neve), a változtatás mértéke nem lehet nagy. Ami pedig a transzliterálás megváltoztatásának hatását illeti, a Magyar Nemzeti Bibliográfia 6000 tételes mutatóját elemezve kiderült, hogy a változás mindössze 3 százalékot érint.

Hogyan kell a munkát a katalógusok felmérése után folytatni?

A katalógusok számát, fajtáját és formáját illetően javaslom, hogy ahol lehet, csökkentsék a katalógusok számát (vonják össze például a könyvek és az időszaki kiadványok katalógusát, nyelvükre és a besorolási adat típusára való tekintet nélkül). A könyvtárak hosszabb távon arra is gondolhatnak, hogy a gyűjtemények (szakrészlegek) állományát mikrofilmre vitt katalógusban tárják föl. A katalógusok összevonását az átdolgozással egyidőben hajthatják végre.

A katalógusok teljességével és minőségével kapcsolatban javaslom, hogy az átdolgozás során pótolják a hiányzó melléklapokat és az utalókat. Ennek feltételként el kell készíteni a katalógusszerkesztés házi szabályzatát. A katalogizálatlan állomány feldolgozása későbbre halasztható.

A személyi feltételeket illetően törekedjünk arra, hogy az átdolgozást csak az új szabványokat jól ismerő, gyakorlott könyvtárosok végezzék, lehetőleg egyetlen

Régi katalógus

[SZBITNEV] SZBITNYEV, Jurij

Pásztortűz fehér éjszakában. (Kosztér v beloj nocsi.) (Ford. Makai Imre.) + (Ilyen az élet.) (Zsizn' kak zszizn'.) (Ford. Soproni András.) + (Búcsú a tajgától.) (Proscsanie sz zemlej.) (Ford. Nagy Elek.) [Kisregények.] Bp. 1980. 257, [3] l. 20 cm.

/Európa zsebkönyvek 221./

13,— —,— Ft

Kk.: —,— 28,50 Ft

ISBN 963 07 2027 2

882—31 Szbitev=945.11

Utalók

SZBITNYEV, Jurij

lásd

SZBITNEV, Jurij

vagy

SZBITNEV, Jurij

lásd

SZBITNYEV, Jurij

Új utalók

SZBITNYEV, Jurij

lásd új katalógus

SBITNEV, Ūrij

SZBITNEV, Jurij

lásd új katalógus

SBITNEV, Ūrij

Új katalógus

Szbitev, Ūrij

Pásztortűz fehér éjszakában / Jurij Szbitev ; [fordította Makai Imre, Nagy Elek, Soproni András]. — Bp. : Európa, 1980. — 257 p. ; 20 cm. — (Európa zsebkönyvek, ISSN 0324—2722 ; 221.)

Eredeti cím: 1. Žizn' kak žizn'. 2. Prošanie s zemlĕj. 3. Kostĕr v beloj noći. — Kisregények. — Tart.: Ilyen az élet ; Búcsú a tajgától ; Pásztortűz fehér éjszakában. — Példányszám: 16 200

ISBN 963 07 2027 2 fűzött : 13,— Ft

882—31 = 945.11

Utalók

kötelező utaló

SZBITNYEV, Jurij

lásd

SBITNEV, Ūrij

további utaló

SZBITNEV, Jurij

lásd

SBITNEV, Ūrij

személy irányításával. A besorolási adat átalakítását (az úgynevezett átfejelést) útmutatás alapján adminisztratív munkaerő is végezheti. A terület-, eszköz- és pénzigényt illetően idejében kell gondoskodni a katalógusszekrény(ek)ről, s fel kell hívni a fenntartó intézmény figyelmét arra, hogy a változtatás költséggel jár.

Mindezek után el kell dönteni, hogy a felsorolt három lehetőség közül a könyvtár melyiket választja. A harmadik lehetőséget, az újjáépítést választóknak a következő munkamenet látszik a legösszebbnek: az érkező új cédulát — valamennyi felhasznált besorolási adat esetében — össze kell hasonlítani a régi katalógusokban találhatóakkal, s az érintett kartonokat innen az átmeneti dobozokba kell helyezni, amelyekben a munkába vett cédulákat tartják. A régi katalógusba a kiemelt cédula helyére utalót kell helyezni, és a régiéket el kell dobni.

Elegendő, ha két-három hónapig csak a beérkező, új cédulákhoz kapcsolódó kartonokat dolgozzuk át, s csak akkor kezdünk az ábécé elejétől az átdolgozáshoz, ha már elég gyakorlatra tettünk szert. A munka befejeztével a régi katalógusban csak azok az utalók maradnak, amelyek az új katalógushoz irányították az olvasót. Ott, ahol több katalógust akarnak továbbra is megtartani, az átdolgozást valamennyinél egyszerre kell végezni.

Milyen módszertani segítségre számíthatnak a könyvtárak?

Elsősorban az egyszemélyes kis könyvtárakon kell segítenünk, mert bennük nehezen tudnák az átdolgozást egyedül megoldani. Nekik azt javaslom, hogy az új cédulákból kezdjenek új katalógust, és az átdolgozással várjanak addig, amíg az átszerkesztés módszerei ki nem alakulnak, és a hálózati módszertani központ segítséget nem adhat számukra.

Az új szabványok megismertetése már jó ideje folyik. Tapasztalatom szerint a könyvtárosok — ha megtanulták őket — nem idegenkednek tőlük, sőt, inkább lelkesednek értük, mert e szabványok nemcsak újak, hanem jobbak is a régiéknél.

Derűlátó vagyok, s ez a derűlátás a könyvtárosokkal folytatott beszélgetéseimből táplálkozik. Mivel meggyőztek felkészültségükről és ügyeszetükről, az értelmes új iránti fogékonyságukról, szeretném fölkérni őket, hogy írják meg kérdéseiket, tapasztalataikat, ötleteiket. Indítsunk közösen új cikksorozatot, mondjuk, *Mi lett a katalógusokkal?* címmel, s mutassuk meg közösen, mire képes a magyar könyvtáros-társadalom, ha nem szégyell lelkesedni egy szép és hasznos ügyért.

Varga Ildikó

VISSZHANG

Az IBZ és a hazai könyvtárak

A *Könyvtáros* augusztusi számában élvezettel olvastam *Ruzsiczky Éva* beszámolóját az uppsalai Carolina könyvtárban tett látogatásáról. Tanulságos és elgondolkoztató, amit a könyvtárosok és olvasók közti bizalomról és segítőkészségről ír. Szeretném azonban megjegyezni, hogy a cikkében említett IBZ, azaz az *Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur* című kiadvány nem is egy magyar könyvtár állományában megtalálható, bár valóban nem olcsó, évi előfizetési ára körülbelül 80 000 forint. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának állományában már az 1896-ban kiadott első évfolyamtól fel-

lelhető. A kurrens kötetek a folyóirat-olvasóteremben szabadpolcon állnak. Az Országos Széchényi Könyvtár kurrens időszakkiadvány-jegyzéke szerint egyébként az IBZ az Egyetemi Könyvtárban, valamint az Akadémia könyvtárában is megtalálható. Mindezt csupán a rend kedvéért jegyeztem meg. Egyébként pedig valóban örvendetes, ha néhány jó tapasztalattal gazdagabban tudjuk szolgálni az olvasókat, és előbbre vinni a magyar könyvtárügyet.

Somogyi Andrásné
a Műegyetemi Könyvtár
folyóiratosztályának vezetője

„Könyvek között élni nem annyi, mint az élettől távol élni”

**POSZLER
GYÖRGY**
kandidátus,
esztéta,
az ELTE
bölcshesz-
tudományi
kara
esztétikai
tanszékének
docense

— A házigazda könyvekkel mennyezetig „bélelt” szobájában ülünk. Miközben körbepillantok, azt fontolgatom, létezhet-e ennél otthonosabb munkahely?

— Az utóbbi évtizedben sikerült egy gazdagabb itthoni kézikönyvtárat létrehoznom, s így a szakkönyvtárakban végzett munkám erősen csökkent. Az az élmény, amit Szerb Antal azzal jellemezett, hogy úgy ment a könyvtárba, mint más ember a strandra, nos, ez az élmény az én életemben kétségtelenül háttérbe szorult.

— A könyvek bűvöletében élő fiatalok szinte valamennyien vágyakoznak az otthoni könyvtárra. Magam sem vagyok kivétel. Félek, vágyaink nem teljesülnek egyhamar.

— Ennek két pórian materiális oka van. Az ember későn éri el azt a jövedelmet, ami lehetővé teszi a nagyobb könyvvásárlásokat, s többnyire későn jut olyan lakáshoz, amelyben el is férnek azok a könyvek.

— A filosz pályája azonban a nagy könyvtárakban kezdődik...

— Régen nagyon sokat dolgoztam könyvtárakban. Diákkoromban az Országos Széchényi Könyvtár olvasótermeiben. Amikor vidéki tanári éveim után visszakerültem Budapestre, először a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba jártam, majd később az Országgyűlési Könyvtár Dunára néző kutatószobáinak voltam lakója. Az utóbbi érdekesnek tűnhet, hiszen szakterületem nem esik egybe az Országgyűlési Könyvtár gyűjtőkörével, de irodalomtudományi anyagában mégis szinte mindent megtaláltam. Ezenkívül von-

zott a könyvtár meghitt hangulata, csendje.

— Ont a művészeti nevelés — mint pedagógiai folyamat — esztétikai tényezőinek, összetevőinek kiváló ismerőjeként tartják számon. A közművelődési intézményekben dolgozó szakemberek, népművelők, könyvtárosok nehéz pillanataikban gyakran sóhajtják el az elemi igazságot: a közművelődés lehetőségeit nagymértékben körülhatárolja a közoktatás helyzete. Milyen színvonalú a művészeti nevelés iskoláinkban?

— Azt hiszem, két alapvető probléma van a közoktatásban. Az egyik, hogy az esztétikai ismeretek nem korszerűek. Azokra az ismeretekre gondolok, amelyeket az oktatás a műalkotások esztétikai feldolgozásához kínál. Ezek irodalomcentrikusak, s ha irodalmi fogalomrendszerrel közeledik a diák a többi művészethez, akkor hajlamossá válik arra, hogy velük szemben is irodalmias igényeket támaszson, amelyekre a zene, a képzőművészet, a színház nem tud felelni. Ezt annak ellenére mondom, hogy életem nagy részében irodalommal foglalkoztam. Alapkérdés az is, hogy valószínűleg olyan ismeretanyag dominál a közoktatásban, amely nem eléggé készít fel a ma művészetének befogadására. Az oktatás elsősorban klasszikus fogalomrendszert ad, amellyel nem lehet feltétlenül „rákérdezni” a ma jelenségeire. Ez persze nem azt jelenti, hogy azért kell a mai művészetre orientálni, mert az jobb a réginél. Sőt, a klasszikus művészet bizonyos értelemben felülmúlhatatlan. De a mai valóságban, a mai életben való tájékozódáshoz mégis a ma művészete adja a legtöbb segítséget. A közoktatás tehát nem eléggé orientált jelenünk művészetére, és nem ad olyan fogalomrendszert, amellyel az megérthető. A következő probléma az, hogy szerintem mindenfajta esztétikai nevelés középpontjába az élményszerűséget kell állítani. Az élményszerűség azért döntő fontosságú, mert csak általa nevelhető olyanfajta esztétikai érzékenység, amelynek segítségével az illető tájékozódni tud a műalkotások világában.

— A közoktatás és a közművelődés két lehetőség egy közös cél eléréséhez. A közművelődés módszertana — legalábbis a művészeti nevelés területén — kidolgozatlan, esetleges. Pedig rugalmasabb szerkezeti és szervezeti formái révén ta-

lán éppen ez nyújthatná a maradéktalan élményt.

— Igen, azt hiszem, csakugyan így van. Bizonyos közművelődési módszerek közösségteremtő ereje vitathatatlan. Gondolok itt a kötetlen szakköri formákra, a vitafórumokra és nem utolsósorban az amatőr művészeti mozgalomra. S az is igaz, hogy ezek módszertana nem eléggé kidolgozott. De én attól tartok, hogy ez a módszertan tulajdonképpen kidolgozhatatlan, mivelhogy állandóan alakul. Megszeretném kerülni azt a kifejezést, hogy „képlékeny”, de mindenestre mindig változó nevelési formákról van szó. És ezeknek olyasfajta módszertanát, mint amilyen az iskolai tanításé, egyszerűen lehetetlen kidolgozni.

A közoktatásban, tehát az osztályközösségekben elvileg maximálisan megvalósítható, hogy a nevelés felszabadítsa a közösségi formákat. De tapasztalatom szerint a közoktatásban az a tény, hogy egy osztály közösség is, nem kap elegendő hangsúlyt. A közművelődésben viszont eleve azért jön létre valamilyen csoport, hogy bizonyos feladatokat közösen oldjanak meg. És közösségeket létrehozni csak közös feladatokkal lehet. Ott tehát nagyobb a lehetősége a közösségépítésnek, és egy jól szervezett kisközösség fölerősíti a lehetőségeket. Ezért van a közművelődés bizonyos előnyben a közoktatással szemben.

— *Többször felhívta már a figyelmet az izlésszociológiai kutatások szükségességére. Az eddigi kutatások, illetve tapasztalatok milyen uralkodó izléstendenciákat sejtetnek?*

— Két dolgot szoktam ebben a vonatkozásban kiemelni. Ezek talán nem is izléstendenciák, hanem inkább a művészettel szemben kialakított „elvárások”. Beszelnék tehát a *romantikus* elvárásrendszeréről vagy magatartásformáról, magatartásmódról, amelynek az a lényege, hogy azt igényli a művészettől: szakítson ki a mindennapok láncolatából, és vezessen át egy olyan életszférába, amit a hétköznapiakban nem lehet megélni. Ez a hagyományos romantikától kezdve a kalandfilmek, a regényes életrajzok, a látványos történelmi tablók igenlésében érhető tetten. A másikat *naturalista* magatartásformának nevezném. Itt a műalkotás értékét a közvetlen hasonlóságon mérik, és a műalkotástól azt követelik, hogy minél erőteljesebben hasonlítson a hétköznapiakban megélt élethez. E két lehetőséget szándékosan sarkítottam, mert mindkettőre jellemző, hogy kiemel valamit a művészetből, ami abban tényleg megtalálható, de abszolutizálja azt — és ezzel egyúttal el is tor-

zítja. Mert a művészetben valóban benne van, hogy a művészet más világ, mint a hétköznapiaké, tehát csakugyan kiemel azokból, de egy sajátos görbe után visszavezet a hétköznapiakba. A művészet úgy más világ, hogy a való világ transzformált, stilizált változata. Elvezet a valóságtól, de vissza is vezet hozzá. A romantikus tendencia csak az előbbit emeli ki: el a mindennapoktól. A naturalista tendencia pedig a művészet valóságselemeit abszolutizálja.

— *A művészeti nevelés szempontjából a leghatékonyabb anyag a ma korszerű művészete. Viszont a modern művészet egyik jellegzetessége, hogy lezáratlanabb, nyitottabb műveket hoz létre. A műalkotást bizonyos értelemben a befogadónak kell befejeznie. Az említett elvárástípusoknak ez nyilván nem felel meg.*

— A naturalista elvárás éppen azért csorbul ki a modern művészetben, mert az nem naturalista, hanem nyitott kompozíciókat teremt, s azokkal nem tud mit kezdeni. A romantikus elvárás pedig nem képes követni a modern művészet intellektuális tendenciáit.

— *A könyvtárak legfontosabb feladata, hogy olvasóikat gyorsan, pontosan és jól szolgálják ki. Hitem szerint a közművelődési könyvtáraknak a pusztá kiszolgálásnál többet kell nyújtaniuk, nem utolsósorban éppen a művészeti nevelés területén. Különösen fontosnak tűnik a „nem hagyományos” könyvtári, könyvtárosi szerepök vállalása a kisebb településeken. Vannak-e tanácsai a művészeti nevelésért tenni akaró könyvtárosok számára?*

— Én nem nagyon hiszek az író-olvasó találkozásban. Ha egy alkalmilag összeverbuválódott közönség találkozik egy alkalmilag meghívott íróval, az viszonylag kevésbé hathat. Az író-olvasó találkozásnak is lehet azonban figyelemfelkeltő, orientáló, információt adó funkciójuk. Hasznosnak tűnik viszont a műelemző klubforma, amikor az érdeklődők — hozzáértő vezető segítségével — egy konkrét mű elemzésére, megbeszélésére jönnek össze. Az olyan könyvklub-formának, ahol egy bizonyos könyvet vagy filmet beszélnek meg, igen nagy jelentőséget tulajdonítok. Az ott összegyűlt emberek előzőleg már elolvastak egy-egy művet, abból kiszűrtek a maguk számára valamilyen élményt. Óriási lehetőség az, hogy saját élményeiket szembesíthetik másokéival. Ezt azért mondom, mert az igazi műbefogadásnak az a „menete”, hogy az embert először primer, elsődleges érzelmi élmény éri, s ez a primer élmény akkor épül be nagyobb erővel a személyiségbe, ha intenzív feldolgozással

tudatosul. Rendkívüli rutint igényel az, ha valaki önmagában próbálja a benne keletkezett élményt feldolgozni. Viszont, ha mások élményeivel szembesítheti a magáét, és egy hozzáértő vitavezető valamilyen konklúziót is képes leszűrní az ilyen foglalkozás végén, akkor e forma nagyon jó arra, hogy a primer, elsődleges élményből mélyebb, tudatos élmény válik. A vitavezető természetesen nem a saját véleményét adja át kötelező érvénnyel, hanem hozzásegíti a résztvevőket ahhoz, hogy saját véleményüket tudatosan kidolgozhassák, megfogalmazhassák, hogy saját élményeiket elmélyítsék. Azaz a mű jelentésmezőin belül mindenkéi a maga személyiségének legjobban megfelelő variánst dolgozhatja ki. Én az

ilyesfajta könyvtári klubszerű foglalkozást ezért tartom sokra.

Még egy dolgot hozzátennék ehhez. Azt nevezetesen, hogy az élményt lehet közösen megbeszélni, közösségben tudatosítani, de maga az olvasás természetesen individuális tevékenység. Ha most ez könyvtárban, könyvtári környezetben történik, akkor ott újabb lehetőségek adódnak arra, hogy a többi műre is felhívják a figyelmet, és ez a könyvek között töltött életmódra, életszemléletre nevelhet. Könyvek között élni nem azt jelenti, hogy az élettől távol élni. A jó könyv sűrített élettartalmakat ad. Aki jól él a könyvek között, intenzív életélményeket szerez.

Walter Béla

iskola és könyvtár

„... Az iskolai könyvtárak a magyar könyvtárügy leggyengébb láncszemét alkotják...”

Ez a megállapítás Kovács Máté szájából hangzott el az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1969. január 24-i ülésén, amikor is az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum előterjesztését tárgyalták az iskolai könyvtárak fejlesztéséről. (*Könyv és Nevelés*, 1969. 3. sz.) Végső soron persze az időpont teljesen közömbös, hiszen az elmúlt száz évben bármikor igaz lehetett ez az ítélet, s az iskolai könyvtárak ügye mind a mai napig nem tudott nyugvópontra jutni. Most, amikor az eddig megoldatlan iskolai könyvtárügy fellendítésére újabb koncepciók születnek, és egész sereg kísérlet indul, Kovács Máté szavaira gondolva talán érdemes visszapillantani a múltra is, amelyben a mai helyzet okai gyökereznek. Múltba nézésem tanulságainak közzétételével — bevallom — az a remény vezérel, hátha e témában is sikerül végre igazi vitát provokálni a könyvtárosok körében.

A múlt néhány részlete

Az iskolai könyvtár mint könyvtártípus ugyanúgy az enciklopédikus könyvtár felbomlásának a terméke, mint a nemzeti, a szak- és a közművelődési könyvtár. Nálunk az iskolai könyvtárak — a porosz utas fejlődést járó országok iskolai gyűjteményeihez hasonlóan — rögtön sajátos formában jöttek létre: közös iskolai és népkönyvtárként. „Az iskolai és népkönyvtár alatt a népiskolák mellett felállított oly könyvgyűjtemény értendő, mely úgy a kisebb, mint a serdültebb gyermekeknek és a népnek alkalmas olvasnivalókat foglalja magában” — írta az ügy egyik élharcosa, *Dolinay Gyula*. (Az iskolai és népkönyvtár kérdései = *Néptanítók Lapja*, 1875. 9. sz.) Ezt a nagyjából a századfordulóig tartó irányzatot az jellemzi, hogy lelkes pedagógusok és újságírók szorgalmazták a közös könyvtártípust, az akkori „könyvtártudomány” közvetlenül nem foglalkozott az iskolai könyvtárral. Így aztán a korszak kutatója nem is tehetett mást, mint rendkívül egyszerű elkülönítést alkalmazott, bár — ha jól meggondoljuk — ez bizony tanulságos is lehet: Iskolai könyvtáron „az iskola tulajdonában levő, az iskolában elhelyezett és a tanító által kezelt könyvanyag”-ot értjük. (*N. Szabóki Györgyi*: Adatok a népiszkolai ifjúsági könyvtárak történetének kezdeteihez. 1868—1902. = *Az Országos Pedagógiai Könyvtár évkönyve*. 1961. Bp. 1963. 117. l.)

A század elejétől a közoktatási kormányzat figyelme kezdett jobban az iskolai könyvtárak felé fordulni, létrehozta a Népiszkolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottságot, a NIKIB-et (amelyről részletesebben olvashattunk *Csulák Mihálynak* la-

punk ez évi 8. számában megjelent cikkében), rendeleteket, intézkedéseket adott ki. Szétválófélben volt a közös funkciójú könyvtár, sőt egymástól külön léteztek, és az első évtizedben szinte minden idők legnagyobb arányú fejlődését érték el az iskolai könyvtárak. (A minap a Szombathelyi Tanárképző Főiskola egyik első éves hallgatója kissé provokatívan megkérdezte: lett-e valami eredménye az 1971-es Irányelvek...-nek. Tudatosan sarkítva a választ, azt feleltem, hogy olyan nagyarányú fejlődés, mint amilyen az 1970-es években volt, talán csak az 1900-as évek elején ment végbe: még akkor is, ha ez a mostani is nagyon kevés, szinte semmi a szükségletekhez képest! Csakugyan, talán érdemes lenne utánanézni!)

Utólag úgy tűnik, megjelenésekor elég visszhangtalan maradt az egykori úti-beszámoló következő része. „Nagy érdeklődést keltett Mary Plummernak a... felolvasása az Egyesült Államok nyilvános könyvtárainak és nyilvános iskoláinak kooperatív tevékenységéről. Dolgozatában azt fejtette ki, hogy a könyvtárnokok pedagógiai és társadalmi feladatokat is iparkodnak könyvtári működésükkel megoldani... A tanító és a könyvtárnok közösen munkálkodnak, hogy az olvasmány gyümölcsöző időtöltés legyen. Együttesen irányítják a könyvtárak látogatóit rendszeres munkára, úgy, hogy az iskolai tanulás és a könyvtár használata mintegy kiegészítik egymást.” (Esztegár László: Jelentés az 1900-iki párisi bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusról. = *Magyar Könyvszemle*, 1901. 183—190. és 297—310. l.)

Ferenczi Zoltán lett azután az, aki (csakúgy, mint sok más kérdésben!) 1907-ben megpróbálta elméletileg tisztázni a felmerülő főbb kérdéseket. Egyrészt hangsúlyozta: „ki kellene mondani, hogy falukon és más kisebb helyeken minden iskola ellátandó iskolai könyvtárral a tanulók számára, továbbá minden iskola mellé építendő egy elég tágas olvasóterem, melyben elhelyezést nyer a népkönyvtár és ugyanott hasznos előadások tartassanak, melyek alkalmával a népkönyvtár ismeretterjesztő anyaga bemutattnak, miáltal az iskola állandó művelődési központ maradna minden egyesre és minden korra nézve.” (Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak — azok szervezése és az esteli könyvtárak kérdése. = A szabadtanítás Pécsen 1907-ben tartott magyar országos kongresszusának naplója. Szerk. Vörösváry Ferenc. Bp. Franklin, 1908. 355. l.)

Íme, a századelő komplex művelődési intézményének koncepciója!

Másfelől azonban Ferenczi az iskolai könyvtár funkciójának és jellegzetességeinek kifejtését is megkísérelte. „A múltban Európa művelt államai főleg az iskolai vagy tanulói kis könyvtárakra helyezték a súlyt. Mindössze pár évtizedes az a meggyőződés, hogy az iskolai könyvtár csak alig vehet részt még a legszerényebb népkönyvtár munkájában is, tehát mindkettőre szükség van... a népkönyvtár még legkisebb fokán és legegyszerűbb formájában is más, mint az iskolai, ifjúsági vagy tanulói könyvtár, bárha kisebb részben a könyvtári anyag lehet bennük azonos. A jól megválasztott iskolai könyvtár t. i. minden nemében és fokában olvasóinál, céljánál, könyvanyagánál fogva szűkebb, korlátoltabb. Olvasóköre ugyanis kevés kivétellel csak az iskola tanulóiból áll; célja szerint elsősorban az iskola tantárgyainak segédeszköze... Ha tehát helyes, hogy falun, mint legtermészetesebb művelődési központon, az iskolai és népkönyvtár egyaránt a népiskolában kapjon helyet, de külön választandók, sőt lehet, hogy kezelőjük is más legyen. A felállítás sorrendjében minden esetre első az iskolai könyvtár. Ez, mint a népkönyvtár alapja, kezdője, ennek útját egyengeti és ha a népkönyvtár soha nem használható fel iskolai könyvtár céljaira, emez, ha jó, annyiban felhasználható népkönyvtárral, hogy a tanuló által belőle hazavitt könyv fölkeltheti a többi családtag érdeklődését és olvasókedvét is...” (A népkönyvtár nemei. = *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, 1907. 3—4. sz. 155—156. l.)

Ez tehát a századforduló szinte első elméleti válasza, sőt mondhatni a hivatalos könyvtárpolitika koncepciója, lévén Ferenczi Zoltán a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének szakfelügyelője, s akkortájt a könyvtári programok szakmai megfogalmazója.

Mint sok más kérdésben, úgy ebben is eléggé eltért az angolszász példát erőteljesebben követni szándékozó Szabó Ervin véleménye. A budapesti adatok is „... meg erősítik a könyvtári szakemberek véleményét, hogy az iskolai könyvtárak teljesen céljuk veszített intézmények, amelyek sem didaktikai, sem oktató, sem gyönyörköd-tető hivatást nem képesek teljesíteni. Mindenütt, ahol kísérleteztek velük, züllésnek

indultak. Használóik köre túlságosan szűk és kezelésük sem megfelelő, de ennél nagyobb bajuk, hogy minden jóakarátú utasítás ellenére előbb-utóbb felülkerekedik bennük az iskola, a tanítói tekintély elve és az uniformozás, vagyis éppen azok a jellemvonások, amelyeknek hiánya a nyilvános könyvtárak létezésének elsőrendű jogalapja... nem habozunk kijelenteni, hogy kár minden fillérért, amit a főváros iskolai könyvtárakra költ. Az iskolában nincs másra szükség, mint a tanári szobában egy lexikonra, néhány kézi- és tankönyvre, szótára és a legfontosabb pedagógiai folyóiratok folyó évfolyamának számaira. Minden egyebet a tanár és tanuló egyaránt teljesebben, gyorsabban, kényelmesebben kap meg az általános könyvtárban.” (Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten. = Szabó Ervin... cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye. 1900—1918. Bp. 1959. 244—245. l.)

Hát igen. Erre is szoktunk hivatkozni, csak hogy bármennyire volt is racionális magvuk e javaslatoknak, arról mégsem szabad megfeledkezni, hogy Szabó Ervin mindenáron meg akarta győzni a városatyákat, s eközben odáig jutott, hogy — néhány nagy múltú tudományos könyvtárat leszámítva — lényegében az összes nem magánkönyvtárat megfosztotta volna önállóságától, s vagy beolvasztással vagy valamilyen más úton az új nagy nyilvános könyvtárhoz kapcsolta volna. Azon felül, hogy ez az elképzelés széles körű érdekeket sértett, igazában azt is jelentette volna, hogy kidolgozója az olvasói igényeket oly mértékben egyneműnek tekinti vagy leegyszerűsíti, hogy abból csak az igen leszűkített szaktudósi, illetve még inkább a tudománytörténeti szakkutatói igényeket emelné ki. Az akkorra már differenciálódott könyvtártípusokat voltaképpen ismét egy enciklopédikus értelmű könyvtártípusba kívánta volna összevonni, szinte csak néhány könyvtárat hagyva ki, majd-hogynem inkább múltjuk alapján. Szabó Ervinnek ez a koncepciója már a saját korában is túlzónak nevezhető, és kevés tévedése közé sorolható. Jellemző, hogy a valóságban maga is hamarosan elállhatott tőle, többet ugyanis nem erőltette.

Feltűnő, vagy talán igazában nem is az, hogy a Tanácsköztársaság könyvtárügyi alapdokumentumai: a *Könyvtárügyi Program* (1919 február vége); *Az országos könyvtárügy rendezésének általános alapelvei* (1919 március vége) és *Az országos könyvtárügy szervezete* (szintén 1919 március vége) és egyéb fontos rendelkezések nem foglalkoztak az iskolai könyvtárakkal; a könyvtárosképző tanfolyam tematikájában a könyvtártípusok között nem is említették az iskolai könyvtárat. Szabó Ervin tanítványai nyilvánvalóan a közművelődési könyvtárakból kívánták a tanulókat és tanáraikat ellátni.

A két világháború között érdemi változás nem történt, az iskolai könyvtárak a közművelődési könyvtárakkal együtt, de lényegében egymástól függetlenül tengődtek.

A felszabadulás utáni helyzet

A felszabadulás óta mind a mai napig nem dőlt el: kell-e külön-külön iskolai könyvtár és közművelődési könyvtár. Amikor elég „erősnek” éreztük magunkat, akkor az eltérő funkciókra hivatkozva két könyvtártípust tartottunk szükségesnek, amikor viszont az ebben való megengés és bizonytalanság lett az erősebb, akkor össze akartuk vonni az intézményeket, vagy valamilyen közös megoldást kerestünk. Hangsúlyozni kell viszont, hogy maga az iskolai könyvtári funkció szükséges volta sohasem vált kérdésessé.

Talán érdemes néhány szemelvényt idézni az elmúlt harminc évből is! Az első igazán átfogó jogszabályunk, az 1952. évi minisztertanácsi határozat külön is hangsúlyozta, hogy „meg kell teremteni a könyvtárak egységes rendszerét és irányítását, amelyeknek szerves része az ifjúsági és iskolai könyvtárügy is.” Fontosnak tartotta kimondani, hogy „... az általános és középiskolai könyvtárakat erőteljesen fejleszteni kell.” [2042—13/1952. (V. 14.) MT sz. határozat a könyvtárügy fejlesztéséről.] Talán nem elcsúszott megállapítás, hogy az ilyen és hasonló megfogalmazások újból és újból visszatérése eleve azt sugallja, hogy a korábbi intézkedéseknek nem sok fogantatjuk volt. Tulajdonképpen az egész időszak jellemzője a „hogyan” keresésének szándéka.

Az 1956-os 5. sz. tvr. mindenesetre már külön könyvtártípusnak tekintette az iskolai könyvtárat, melynek „feladata a tanulóifjúság és a nevelők iskolai könyvtári szükségleteinek kielégítése, a tanulmányi és oktatási színvonal emelése érdekében.” A törvényerejű rendelet végrehajtásáról kiadott 1018. MT. sz. határozat hálózatba szervezte az iskolai könyvtárakat, és gondoskodott a hálózati központ létrehozásáról.

Az ezen intézkedések nyomán kiadott rendelkezés ugyan még külön nevelői (tanári) és ifjúsági (tanulói) könyvtárról beszélt, de korszerű elveket is megfogalmazott. „Az ifjúsági könyvtár célja, hogy az oktatást támogassa, a tanulmányi színvonalat emelje, a tanulók szocialista nevelését elősegítse. Feladata, hogy gondoskodjék a kötelező és ajánlott irodalom beszerzéséről, támogassa az egyes tantárgyak tanítását, felkeltse az érdeklődést a tananyag mélyebb tanulmányozása iránt.” Majd vitathatóan, némileg közművelődési könyvtári ízzel hozzátette: „és szórakoztató olvasmányokban is irányítsa a tanulót”. Megtaláljuk ebben a dokumentumban (utólag: szinte idealisztikusan, de tiszteletet parancsolóan) azt is, hogy az iskolai „könyvtárosnak el kell érnie, hogy mire a tanuló az iskolát elhagyja, felismerje a könyvek szerepét tanulmányában, az ismeretszerzésben és a szórakozásban egyaránt. Tájékozottnak kell lennie a könyvtárak használatában, ennek megfelelően a könyvtáros feladata a tanulókkal a katalógust is megismertetni.” [A művelődésügyi miniszter 54/1959. (M. K. 18.) MM. sz. utasítása az iskolai könyvtárak egységes kezelési szabályzatáról.]

Hasznos elvek tehát voltak, vitathatatlanul el is indult valami, csak az eszközök és az erőfeszítések kevésnek bizonyultak, nem kis mértékben azért is, mert az iskolai tevékenység irányítója, a tanterv inkább ellene, mintsem mellette volt.

Az eredmény: a közművelődési könyvtárak inkább betöltötték az iskolai könyvtári feladatokat, pontosabban: sokkal több tanulót és tanárt láttak el kötelező és ajánlott olvasmánnyal. Kézenfekvőnek látszott, hogy az erők egyesítésére kell törekedni. A Művelődésügyi Minisztérium 1962-ben a 79/172/62. sz. rendeletével kísérletet indított Borsod és Csongrád megyében a részben osztott és kis létszámú (1, 2, 3) tanulócsoportos iskolák könyvtárainak és a közművelődési könyvtáraknak az összevonására, hogy ezzel a tanulók könyvtári ellátását megjavítsa, hatékonyabbá tegye. Álljon itt tanulságul a kísérlet felszámolásának indokolása! „1. Az átszervezéssel a legtöbb helyen lényegében megszűnt az iskolai könyvtár. Az a tény, hogy a közművelődési könyvtári hálózat vette át a tanulók könyvtári ellátását, nagyon sok igazgatóban és pedagógusban azt a téves szemléletet alakította ki, hogy a továbbiakban végképp semmi gondjuk nincs az olvasásra neveléssel összefüggésben. Ezekben a helyeken nyoma sincs annak, hogy a könyv egyáltalán valamilyen szerepet kapna az iskola oktató-nevelő munkájában. 2. Az iskolának és a könyvtárnak ezt a nem kívánatos eltávolítását segítette elő az, hogy több helyen el is szállították a könyveket az iskolából, és hogy nem mindenütt pedagógus a könyvtáros. Az előbbi tény technikailag, az utóbbi elvileg is megnehezíti a könyv és az iskolai könyvtár felhasználását az oktató-nevelő munkában.” (*Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója*, 1965. 33—34. sz.)

Ezután tehát ismét külön, egymásra alig-alig figyelve élt egymás mellett a két könyvtár. Ezért korszakos jelentőségű az *Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására* című dokumentum 1971-es kiadása, mely először különítette el a két könyvtár funkcióját úgy, hogy egyúttal messzemenően szorgalmazta egységesen átgondolt fejlesztésüket is. „A gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátása nem oldható meg kizárólag a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai útján, hanem ezek mellett az oktatás korszerű igényeinek megfelelő iskolai könyvtárak fejlett rendszerére van szükség. A fejlesztés során szervezett együttműködést kell megvalósítani a közművelődési és az iskolai könyvtárak között... Korszerű iskolai könyvtárakat kell kifejleszteni minden szakosított oktatást nyújtó általános, minden közép- és szakmunkásképző iskolában a tanulók és a nevelők közös használatára... A kistérségek részben osztott és kislétszámú iskoláiban tanuló gyerekek könyvtári ellátása a falusi közművelődési könyvtárak feladata mindaddig, amíg az iskolák körzetítésének egyik fontos eredményeként maga az iskola nem tud gondoskodni olvasmányaikról.” (*Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javí-*

tására = *Művelődésügyi Közlöny*, 1971. 24. sz.; 1. a *Könyvtáros* 1972. évi 2. számában is.)

Nem ennek az írásnak a feladata a dokumentum részletes értékelése, a későbbiek miatt fűzzük hozzá, hogy ez a dokumentum átmenetinek és nem célnak tekintti (a később bevezetett terminológiával) a közös funkciójú könyvtárat. Már az előző dokumentumon is érződött az 1972-es oktatáspolitikai párthatározat előszele, az 1976-os 15. sz. törvényerejű rendelethez pedig kifejezetten hatott ennek előrettekintő koncepciója. Ez olvasható ki a funkció meghatározásából. „Az iskolai könyvtár feladata, hogy segítse az alsó- és középfokú oktatási és nevelési intézményben folyó oktató-nevelő és tanulmányi munkát, valamint előmozdítsa (és ez új benne! — T. Gy.) a tanulók olvasásra és könyvtárhasználatra nevelését.” A törvényerejű rendelet 14. §-ának (2) bekezdésében viszont az iskolai könyvtárra ruhazza a kettős funkció ellátásának feladatát: „Az iskolai könyvtár a településen élő gyerekekre, ifjúságra, illetőleg a lakosság egészére kiterjedően nyilvános könyvtári funkciókat is elláthat.”

Az egész kérdésszövevény szoros kapcsolatban van a könyvtárak elaprózottságával, ami viszont sok szálon összefügg a valamennyi településre általában jellemző iskolai elaprózottsággal. Nem véletlen hát, hogy az *Írányelvek a kistelepülések kulturális ellátásának javítására és a komplex művelődési intézmények létesítésére* (Művelődésügyi Közlöny, 1977. 2. sz.; *Könyvtáros* 1977. 3. sz.) című dokumentum megszületett. Az úgynevezett „egyéb” településnek minősített, mintegy kétezer községben komplex intézmények létesítését szorgalmazza, és figyelemreméltó valóságérzékeléssel a meglévő adottságokból indul ki: „... ahol csak általános iskola működik, és hiányoznak a közművelődési intézmények, az iskolára építve kell szervezni a részleges alapfokú közművelődési ellátást..., ahol az általános iskola is megszűnt..., a meglévő könyvtári ellátóhelyet vagy művelődési otthont kell alkalmassá tenni...”

Már az eddigiekből is érezhető, de az itt mellőzött számszerű adatok szintén megerősítik, hogy egyetlen könyvtártípus helyzete sem volt ennyire bizonytalan, s egyetlen más könyvtár sem igényli ennyire más típusok segítségét. Jogos igény tehát a sok hányattatás után okos szervezési modell felrajzolása, de az egyszer végre már kialakított funkciók garantálásával. Lássuk, mit javasol a VI. ötéves terv időszakára kiadott minisztériumi dokumentum!

„Az oktatáspolitikai törekvések szerint az iskolás korúak művelődése minden korábbi időszaknál jobban támaszkodik majd a könyvtárakra. Ezért s az olvasóvá, irodalomhasználóvá nevelés érdekében jelentősen növekszik a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának fontossága. A kitzűzött célok csak az iskolai könyvtári ellátás gyorsütemű fejlesztésével, a különböző könyvtártípusok közti intenzív együttműködéssel érhetők el. Gyorsítani kell az iskolai könyvtári hálózatok megszervezését... Ahol ez lehetséges és indokolt, meg kell szervezni a központi ellátórendszert, a tanácsi közművelődési könyvtárakon túl bevonva a szakszervezeti és az iskolai könyvtárakat is... El kell érni, hogy az iskolai könyvtárak — hagyományos és nem hagyományos dokumentumok gyűjtésével, feltárásával, szolgáltatásával, sajátos könyvtárhasználati lehetőségek megteremtésével és formák elterjesztésével, más könyvtártípusokkal való együttműködés kialakításával — az oktatói testület és a tanulói közösség szellemi forrásai, műhelyei legyenek. E cél érdekében törekedni kell a több funkciójú könyvtárak megteremtésére.” (Javaslat a közgyűjtemények... tevékenységének irányaira a VI. ötéves tervben. Kiad. az MM Közgyűjteményi Főosztály. Bp. 1980. 51. l. Lásd még a *Könyvtári Figyelő* 1980. évi 5. számát is.)

Már ebből is, továbbá a IV. országos könyvtárügyi konferenciára való felkészülés során készült dokumentumokból (egyáltalán a mai könyvtári közhangulatból ítélve, mely jól érzékeli, hogy az elaprózottság, a sok felesleges párhuzamosság könyvtárügyünk egyik legfőbb gátja) nyilvánvaló, hogy a tanulóifjúság könyvtári ellátásában bizonyos szervezési változások várhatók. Már is indultak különféle kísérletek a megyékben, városokban, amelyek például a tanácsi közművelődési könyvtárak és az iskolai könyvtárak integrálását célozzák. Mivel közben riasztó hírek is érkeznek (volt, ahol az integrációt úgy értelmezték, hogy talicskára rakták a könyveket és elszállították

az iskolából stb.), kérdéses, hogy eléggé előkészítettek-e, átgondoltak-e ezek a próbálkozások? Mindenki tudja-e a végrehajtók közül, hogy mire kell ügyelni? Vannak-e megfelelő és több változatú, de az alapkérdésekben megegyező modelljeink? Van-e garancia arra, hogy a korábbi hibákat nem követjük el? Vajon nem szükséges-e egy igen alapos, mindenre kiterjedő vita? Mindezeket is figyelembe véve, nem szükséges-e továbbképzéseinket úgy fejleszteni, hogy megvalósuljon az iskolai könyvtárosi szakosító továbbképzés? A kérdések tovább is sorolhatók.

Néhány évvel ezelőtt a Német Szövetségi Köztársaságban járván, Frankfurtban és Wiesbadenben tanúja lehettem egy átfogó terv végrehajtásának, mely egyfelől a modern információhordozók integrálását célozta a hagyományos könyvtárba, másfelől a közművelődési, illetve az iskolai könyvtárak integrációját. A központi könyvtárban létrehozott és annak egyik részlegeként működő *központi tanácsadóhely* foglalkozik annak a hálózatnak a létrehozásával, melynek eredményeként megszületik a központi könyvtárból, a külön közművelődési, a külön iskolai és a közös funkciójú fiókokból álló rendszer. Munkájukat Frankfurtban egy döntési jogkörrel felruházott és megfelelő pénzügyi alappal rendelkező (!) tanácsadó testület segíti, mely pedagógusokból, könyvtárosokból és a tanügyi igazgatás képviselőiből áll. Felfogásuk szerint az iskolai könyvtár feladata az oktatás segítése, tehát munkakönyvtár (ebben különbözik a közművelődési gyermekkönyvtártól); fontos szerepe van az önálló ismeretszerzésben, a kritikai magatartás kialakításában; továbbá az oktatást segítő tömegközlelési eszközök (médiák) gyűjtő, feldolgozó és használatba adó helye is, az oktatás kiegészítője és tehermentesítője. (Bővebben lásd Tanulmányi tapasztalatok a Német Szövetségi Köztársaságban. = *Vas megyei Könyvtárak Értesítője*, 1977. 1. sz.) Tanulságként hangsúlyoztam akkor: „Mindkét helyen elmondták, hogy a koncepciót hosszú vita előzte meg, egyfelől azért, mert félték attól, hogy a közművelődési könyvtárügy elnyeli az iskolai könyvtárügyet, másfelől meg kell győzni a pedagógusokat is, hiszen csakis velük, ha már ők is akarják, lehet jó iskolai könyvtárakat szervezni. Lényeges vonás tehát az, hogy a funkciók pontos elkülönítése mellett, a közművelődési könyvtárak nagyobb tapasztalatára építve, az iskolai könyvtárost maximálisan tehermentesítsék a beszerzés, a nyilvántartás és feltárás sokszor mechanikus, de mindenképpen időtrabáló adminisztratív munkájától (tartalmilag természetesen igénylik a beszerzési javaslatokat).”

Úgy vélem, pedagógus és könyvtáros egyaránt megszívelheti a nagy tekintélyű *McColvin* régi szavait (aki külön is hangsúlyozta az iskolai és a közművelődési könyvtárak közötti együttműködést!): „Az a szemlélet, hogy a jó közművelődési könyvtár léte feleslegessé teszi a jó iskolai könyvtárat és fordítva, teljes képtelenség. Olyan országokban, ahol az életszínvonal alacsony, el lehet fogadni, hogy csak egyféle könyvtár legyen... Az olyan iskola, ahol nincs megfelelő könyvtár, nincs kellően felszerelve saját munkája végzéséhez...” (*McColvin: Gyermekkönyvtárak*. 1961. KMK ford. 4073.).

Dr. Tóth Gyula

Hallottuk

az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központban, hogy az intézet 1982 januárja és májusa között továbbképző tanfolyamokat szervez: *vezetőképzőt* a „B”-típusú tanácsi könyvtárak vezetői részére, *olvasáspedagógiai* tanfolyamot a közművelődési könyvtárak olvasatszolgálati munkatársainak. (A jelentkezés feltétele mindkét tanfolyamon egyetemi vagy főiskolai könyvtárosi végzettség.) Mivel a *dokumentumleírás* új szabványainak megismerésére tömeges igény van, az OSZK KMK központi tanfolyamokat szervez azok részére, akik a jövőben vállalják a központok, illetve az együttműködési körök könyvtárosainak dokumentumleírási továbbképzését, tehát a központi tanfolyamokon szerzett ismeretek továbbadását. (A jelentkezési feltétel ez esetben az MSZ 3424/1—78 jelű szabvány jó ismerete.) A hálózati központok a tanfolyamokról részletes tájékoztatást kapnak, a jelentkezés a központokon keresztül történik.

Szabó Ervin-díjas könyvtárosok 1981

BACSA JÁNOSNÉ

a Békés megyei Kötegyáni Községi Könyvtár vezetője 1959 óta könyvtáros. Sokat és eredményesen fáradozott könyvtárának önálló elhelyezéséért, majd a helyben olvasás feltételeinek megteremtéséért és a zenei részleg kialakításáért. Tudatosan és tervszerűen fejlesztette ki a könyvtár állományát, kitűnő kézikönyvtárat alakított ki, és a katalógusokat is kiépitette, s ezeket nemcsak állandóan gondozza, hanem használatukra is rendszeresen neveli olvasóit. Olvasótoborzásban könyvtára a megye legeredményesebb intézményévé vált: a község lakosságának csaknem fele olvasótáborába tartozik, s forgalmi eredményei is kiemelkednek a megyében. A falu lakossága szívesen vesz részt az író-olvasó találkozókon, a könyvtár által szervezett ismeretterjesztő előadásokon és zenei rendezvényeken, vetélkedőkön is. Kitűnő kapcsolatokat épített ki és ápol az iskola tantestületével, amelynek tagjai rendszeresen igénybe veszik a könyvtár nyújtotta lehetőségeket a tantervi követelmények jobb teljesítése érdekében. Bacsa Jánosné igazi közéleti ember: társadalmi megbízatásait lelkesen és példamutatóan

végzi, különösen a párt politikai és ifjúságpolitikai határozatainak végrehajtásáért fáradozik következetesen. Közéleti tevékenységét jól összekapcsolja szakmai munkájával: mindenkit ismer és mindenki ismeri — ez is a magyarázata kiváló olvasószolgálati teljesítményeinek. Aldozatos munkáját 1970-ben miniszteri dicsérettel, 1974-ben pedig A szocialista kultúráért kitüntetéssel jutalmazta a művelődésügyi kormányzat.

KOVÁCS DEZSŐ

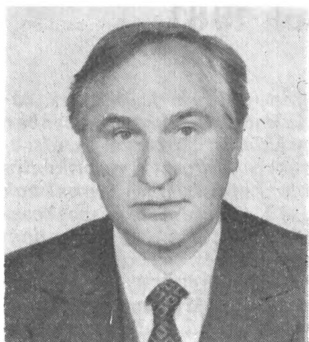

az Építésügyi Tájékoztatási Központ (ÉTK) osztályvezetője az egyetem könyvtár-történelem szakán végzett; könyvtárosi tevékenységet csaknem két évtizede folytat. Több mint tíz éve vezet az Építésügyi Központi Könyvtárt; ez idő alatt alakultak ki az intézmény nyilvános könyvtári funkciói és szolgáltatásai. Mind a könyvtári, mind a szakirodalmi tájékoztatási területen számos új szolgáltatást kezdeményezett, illetve **alakított ki**, s tevékenyen vett és vesz részt az ÉTK, valamint az építésügyi ágazat könyvtári és tájékoztatási rendszerének, fejlesztési elképzeléseinek kialakításában. Sok orszá-

gos jellegű fejlesztési tanulmány kidolgozásában működött közre, s rendszeresen folytat publikációs tevékenységet: lapunknak 1973 óta nemcsak szerkesztő bizottsági tagja, hanem rendszeres cikkírója is. 1980-tól kezdve a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás című folyóirat szerkesztő bizottságának szintén tagja. Részt vett az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács munkájában, és több mint tíz évig tanított az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ által szervezett könyvtárosképző tanfolyamon. 1969-ben egyik alapító, 1973-tól kezdve pedig vezetőségi tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesületének kebelében működő műszaki könyvtárosi szekciónak, 1973-ban pedig megválasztották az egyesület főtítkárává, s ebben a társadalmi tisztségében napjainkban is sokat fáradozik az egyesületi élet fellendítéséért. — Eredményes munkásságáért 1977-ben A szocialista kultúráért, 1979-ben pedig Kiváló munkáért kitüntetésben részesült.

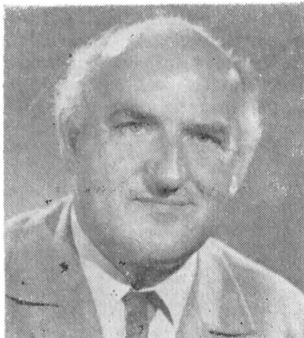
PAPP ISTVÁN

az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója 1955, az egyetemi könyvtárszak elvégzésének éve óta könyvtáros, s mielőtt jelenlegi munkakörébe (1969) került volna, önmanának rendszeres, elmélvűlt képzésén kívül számos gyakorlati felkészültséget is szerzett a szakma első vonalában. a vidéki könyvtári munkában. később pedig az irányításban. 1955-től 1957-ig a Zalaszentgróti Járási Könyvtár vezetője volt. 1957 és 1959 között a Pest

szerkesztő bizottságának is. A magyar és a külföldi folyóiratokban gyakran jelennek meg tanulmányai a könyvtárpolitika, továbbá a könyvtárépítés tárgyköréből. Lapunknak mindig szívesen foglalkoztatott szerzője.

DR. RÓZSA GYÖRGY

megyei Könyvtár hálózati munkatársa, majd az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központba került, ahol a könyvtárosképző szaktanfolyamok szervezésével foglalkozott, 1962-ben pedig a nemzeti könyvtár igazgatási osztályának helyettes vezetője lett. 1965-től 1968 végéig főelőadó a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályán; 1969-ben nevezték ki az OSZK KMK igazgatójává. Irányítása alatt az intézet az elmúlt évtizedben a külföld által is elismert kutatóhelyé és műhellyé vált, miközben Papp István a nemzetközi könyvtárügyekben és szervezetekben való igen tevékeny részvételével magának személyi presztízst, az egész magyar könyvtárügynek pedig nagy megbecsülést vívott ki. Kitűnő nyelvtudásával és szakmai felkészültségével méltóan képviseli hazánkat választott tisztségeiben: tagja a könyvtárosegyesületek nemzetközi szövetsége, az IFLA keretében működő közművelődési könyvtári szekció állandó bizottságának, s elnöke az IFLA Journal c. folyóirat szerkesztő bizottságának. A hazai szakmai testületek és társadalmi szervezetek ugyancsak mindig számíthatnak hozzáértő közreműködésére: tagja az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségének, valamint a Könyvtáros

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának főigazgatója, a közgazdaságtudományok kandidátusa, 1950-ben az Akadémia dokumentációs szervezetében kezdte szakmai tevékenységét, majd másfél éves kényszerszünet után 1952-ben az Országos könyvtári Központban, folytatta. Ennek megszűnése után szervezési csoportvezető a jogutód Népkönyvtári Központban amikor pedig 1954-ben ezt is megszüntették, az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályának kötelekébe került át. 1955-ben az Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos titkára lett, s ilyen minőségben megszervezte az intézet könyvtárát, amelynek munkáját 1960-ig irányította. Ekkor nevezték ki az Akadémiai Könyvtár igazgatójává, később pedig főigazgatójává. 1969-től 1975-ig az Egyesült Nemzetek Szervezetének genfi könyvtárát vezette, ottani tevé-

kenységének eredményességét bizonyítja a Nemzetközi Levéltári Tanács (ICA) díszérme is, amelyet könyvtárigazgatói munkájáért és a könyvtár egyik osztályaként működő Népsszövetségi Levéltár irányításáért érdemelt ki. Kiterjedt szakmai ismeretei, valamint nyelvtudása révén sikeresen tevékenykedik mind a hazai, mind a nemzetközi könyvtár- és szakirodalmi információügyben, például alelnöke az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak, elnöke a Társadalomtudományi Információs Munkacsoportnak, főszerkesztője az angol nyelvű ECSSID Bulletinnek, tagja több magyar, illetve nemzetközi szakmai munkabizottságnak. Nagy felkészültségét három monográfia (A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei. Tájékoztatósi-bibliográfiai kézikönyv. 1959. Közgazdasági és Jogi K.; A társadalomtudományi kutatás és a tudányszervezés tájékoztatósi problémái. 1965. Akadémiai K.; Tudományos tájékoztatás és társadalom. 1972. Akadémiai) és többszáz cikk, tanulmány bizonyítja. A Könyvtárosban is rendszeresen publikál.

SZALAI ÁGNES

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fősztályvezetője több mint 25 éve dolgozik

az FSZEK-ban, ez az első munkahelye, amelytől soha nem vált meg. Évekig különböző kerületi könyvtárakban tevékenykedett, s közben levelező hallgatóként szerezte meg magyar-könyvtár szakos diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. 1963-ban megbízást kapott az FSZEK önálló zenei könyvtárának megszervezésére és vezetésére. Azóta is ennek élén áll, s a könyvtár munkájával nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakmai körök elismerését is kivívta. A könyvtár érdekében széles körű kapcsolatokat épített ki a különféle zenei szervezetekkel és intézményekkel, például a Magyar Zeneművészek Szövetségével, a Zeneműkiadó Vállalattal, a Bartók Archivummal és a Magyar Rádió zenei osztályával. Részt vesz a nemzetközi zenei könyvtári közéletben is, és megbecsülést szerez a magyar zenei, illetve könyvtári kultúrának. 1970-ben a zenei könyvtárak nemzetközi szövetsége, az AIBM lipcsei kongresszusán beválasztották a guñitőköri albizottság elnökségébe, és ugyanebben az évben az AIBM magyar nemzeti bizottságának alelnöke lett. Ebben a minőségében egúik előkészítöje, illetve szervezője volt a szervezet 1981-es, nagy sikerű budapesti kongresszusának. Évek óta végez eredményes bibliográfiai tevékenységet: közreműködött a zenei könyvtárak alapállománját számba vevő nemzetközi bibliográfia összeállításában, munkatársaival együtt elkészítette a Válogatás a zenei műtemény anyasáhnól c., kétezer művet leíró bibliográfiát, s szerkesztöje volt az 1976-ban megjelent Szovjet zenei könyvek című bibliográfiának. Már több éve előadóként szerepet vállal a zenei könyvtárosok tanfolyami képzésében is.

DR. SZENTMIHÁLYI JÁNOS

az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének nyugalmazott docense, kandidátus a legismertebb, legnépszerűbb magyar könyvtárosok közé tartozik. Úgy emelkedett a szakma „nagy öregjeinek” sorába, hogy sem közeli, sem távolabbi barátai soha nem tartották számon éveinek múlását, mindig természetesen vették állandó jelenlétét a könyvtárügyben, annak minden fontosabb eseményében, illetve megnyilvánulási területén. Ma is részt vesz és előadást tart minden jelesebb szakmai fórumon, hallatja szavát az időszerű elméleti és gyakorlati kérdésekben, s nagy tapasztalatokról, valamint olvasottságról tanúskodó írásaival is hozzájárul a nézetek tisztázásához. Lapunknak is mindig örömmel fogadott és szívesen olvasott cikkírója. Igen tevékeny tagja a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, s itt végzett munkájáért éppen az egyesület terjesztette fel — a könyvtárostársadalom általános helyeslésével — a legmagasabb szakmai elismerésre. Munkásságát e hasábkon nem szükséges részletesen méltatnunk: életútjának állomásai, törekvései első sorban abból az interjúból ismerhetők meg, amely a Könyvtáros sorsok —

könyvtáros pályák című sorozatunkban 1978 januárjában látott napvilágot. Ebben Vértesy Miklós kérdéseire válaszolva Szentmihályi János egyebek között ezt mondotta: „Szakom a tájékoztatás, a bibliográfia és a dokumentáció. Igyekeztem és igyekszem lépést tartani azzal a gyors és nagymérvű fejlődéssel, amely az informatika, a tájékoztatásügy területén észlelhető...” Hogy ez mennyire így van, aktív bibliográfusi tevékenysége bizonyítja: Ma, életének 74. évében is társszerkesztöje a Hungarika Irodalmi Szemlének. Sok alkotó évet kívánunk neki — mindnyájunk örömeire és hasznára!

VARGA BÉLA

a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója, a vidéki tanácsi könyvtárhálózat alapító nemzedékének egyik érdemes tagja, huszáves kora, 1950 óta könyvtáros. Szakmai pályafutását Békéscsábnan kezdte, majd egy év múlva a Pápai Körzeti Könyvtárba helyezték át. Kezdetben hálózati könyvtáros volt, utána járási könyvtárvezető lett, majd a Veszprémi Megyei Könyvtárba került, ahol előbb igazgatóhelyettesként tevékenykedett, 1962 óta pedig a megyei könyvtári szervezet irányítója. Vezetése alatt a központi intézmény háromszor — 1971-

ben, 1974-ben és 1977-ben — nyerte el a Kiváló könyvtár címet, és országosan is kiemelkedő eredményeket ért el. Veszprém megye az elmúlt években a kis települések központi ellátási modelljének kidolgozásával tűnt ki, ez a szervezeti forma azóta országosan elterjedt. Erről több írása jelent meg — lapunkban is —, s szakirodalmi publikációs tevékenysége az utóbbi években különösen a művelő-

désszociológia területén hozott értékes eredményeket: a könyv társadalmi fogadtatásának elemzésével foglalkozó kutatásait a közművelődési könyvtárügy távlati fejlesztési elképzeléseinek kidolgozásában is kamatoztatta. A megyei könyvtáron belül pedig — sajátos közművelődési formaként — meghonosította az úgynevezett felolvasó színpadot, valamint a könyvhöz kapcsolódó zenei és képzőművészeti ismeret-

terjesztési alkalmakat. Nagy érdeme, hogy környezetében az elkötelezett, kitűnő szakemberek egész sora nevelődött ki az elmúlt két évtizedben. Sikeres tevékenységének elismeréseként egyebek között a Kiváló népművelő címet is elnyerte (1970-ben), 1973-ban pedig a megyei Vajda Péter művelődési díjat, 1975-ben a Veszprém megyéért érdemérem arany fokozatát érdemelte ki.

Kiváló népművelők 1981

HALMAI BÉLÁNÉ

az Egri Megyei Könyvtár gyermekszolgálatának vezetője 1958 óta foglalkozik a legkisebb olvasókkal, s az elmúlt két évtizedben az egyik legismertebb magyar gyermekkönyvtárossá vált. Tevékenysége során új módszereket vezetett be, s élen járt a gyermekkönyvtárak munkájának megújításában. Az országban az elsők között vállalkozott olvasótábor szervezésére. Tartalmas együttműködést alakított ki az iskolákkal és az úttörőmozgalommal. Könyvtárának fő vonzereje az otthonosságra, a rendre, a színvonalas állományra, a naprakész, gondozott katalógusokra, a változatos rendezvényekre és szolgál-

atásokra alapozott mozgalmas, színes élet. A könyvtárnak otthont adó megyei úttörőházzal olyan közös programokat bonyolít le, illetve olyan ötleteket valósít meg, mint például a nyári kulturális napközis foglalkozások, a könyvbárátklub, rejtvényfüzetek összeállítása. Halmi Béláné korábbi munkájának elismeréseként kétszer is — 1965-ben és 1974-ben — megkapta A szocialista kultúráért kitüntetést.

JAKAB BÉLÁNÉ

a Ceglédi Városi-Járási Könyvtár igazgatóhelyettese, olvasószolgálatának vezetője 1965 óta könyvtáros. 1978-ig a gyermekkönyvtárat vezette, azóta a felnőtt- és a gyermekkönyvtár olvasószolgálatának összevonásával kialakított csoport vezetője. Irányításával az olvasószolgálat színvonala nagymértékben emelkedett, szakszerű könyvtárhasználati órák, szavalóversenyek, kulturális szemlék, napközis és olvasótábori programok zajlanak le a könyvtár szervezésében. Gyümölcsöző kapcsolatokat épített ki az általános, valamint a

középiskolákkal, továbbá az ifjúsági szervezetekkel. Tevékenyen részt vesz a kettős funkciójú — iskolai és közművelődési — könyvtárak létrehozásában, a lakótelepek és a peremkerületek könyvtári ellátásának megszervezésében. Tagja a városi úttörőelnökségnek, a kulturális szakbizottság elnöke. Az Úttörők az Olvasó népert elnevezésű mozgalomban, az olvasótáborok szervezésében elért eredményeiért a Hazafias Népfront az Erdemes társadalmi munkás és A honismereti munkáért jelvénnel tüntette ki, és megkapta a Kiváló úttörővezető kitüntetést is. Könyvtári teljesítményeinek elismerését bizonyítja, hogy 1972-ben A szocialista kultúráért kitüntetésben

részesült, 1975-ben pedig könyvtári szakfelügyelői megbízást kapott.

KISFALUDI SÁNDOR

az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője elismert pedagógusként, magyar szakos középiskolai felügyelői tevékenység után, az ötvenes évek elején került a könyvtárügybe. Először a Szolnok megyei Könyvtár vezetője volt, mai beosztásában csaknem húsz esztendeje dolgozik az iskolai könyvtárügy szervezésén és fejlesztésén. Széles körben folytat kulturális, pedagógiai és könyvtári publikációs tevékenységet is. Megalapítása óta szerkeszti a Könyv és Nevelés című szakfolyóiratot. Közéleti tevékenységét elsősorban a Hazafias Népfront keretében fejti ki. Az Olvasó népért mozgalmat irányító országos bizottságnak egyik titkára, és tagja az Olvasó Nép című folyóirat szerkesztő bizottságának. A Kiváló Népművelő kitüntető címet a magyar pedagógia, könyvtárügy és közművelődés szolgálatában végzett majd négy és fél évtizedes munkálkodásáért nyugalomba vonulása alkalmából kapta meg.

MÉSZÁROS JÓZSEFNÉ

a Győr-Sopron megyei SZMT Központi Könyvtár igazgatója 1956 óta könyvtáros: huszonnégy évig dolgozott a Rába Magyar Vagon- és Gépgyár szakszervezeti könyvtárában, amelynek 1962-től kezdve tizenhat éven keresztül vezetője volt. Irányításával megháromszorozódott az olvasótábor, s a könyvtári tagok 65 százaléka a fizikai munkások sorából került ki. A szocialista munkaverseny-mozgalomban résztvevő brigádok segítségével és védnökségével a könyvtár rendszeresen tartott könyvankétokat, író-olvasó találkozókat. Eredményeiért 1966-ban A szocialista kultúráért kitüntetés

tést is elnyerte, 1970-ben pedig Miniszteri dicséző oklevelet kapott a könyvtárhálózat fejlesztésében elért sikerekért: A nagyvállalat területén 16 letéti és 3 fiókkönyvtárat létesített, az utóbbiak közül kettőt — úttörőként — a műszaki könyvtárral közösen a helyi szakkönyvtári feladatok ellátására is. Könyvtára kétszer nyerte el a Kiváló könyvtár címet. 1978 óta dolgozik jelenlegi beosztásában, amelyben

különösen a kórházi betegkönyvtári hálózat szervezésében tűnt ki.

STARCSEVICS TIBORNÉ

a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár hálózati-módszertani munkatársa 1960 óta dolgozik jelenlegi munkahelyén. Könyvtárosi tevékenységének fő törekvése kezdettől fogva a kis-községek gazdaságos könyvtári ellátásának megszervezése és működtetése volt. E kérdéskörrel több kitűnő tanulmányt is írt. Munkájának sikerét a járás területén létrehozott körzeti könyvtárak jó munkája, különösen az állományfeltartás és a tájékoztatás eredményessége bizonyítja. Nagy gondot fordít a tiszteletdíjas könyvtárosok képzésére és továbbképzésére, s több kitűnő könyvtárost nevelt a közművelődés számára. Működési területén jó és elvszerű kapcsolatot tudott kiépíteni a helyi párt-, állami és tömegszervezeti vezetőkkel, valamint a gazdasági egységekkel. Munkájának kormányzati elismerését jelzi az 1970-ben kitérdemelt A szocialista kultúráért kitüntetés és az 1977-ben kapott miniszteri dicséret.

Televízió ... Televízió ... Televízió ... Televízió ... Televízió ... Televízió ...

December 10-én 20 órai kezdettel a második műsorban látható a főváros közművelődési könyvtári helyzetéről szóló „Tartozásaink Szabó Ervinnek” című film.

Könyvtárosok fóruma a IV. anyanyelvi konferencián

A Magyarok Világszövetsége az idén Pécsen rendezte meg a külföldön élő, magyar származású szakemberek részére a IV. anyanyelvi konferenciát. A kultúra, a művelődés különféle területeit képviselő résztvevők között szép számmal voltak könyvtárosok is, akik részben Budapesten, részben Pécsen folytattak eszmecserét a könyvtárügy időszerű kérdéseiről, a könyvtárak és a könyvtárosok nemzetközi kapcsolatairól.

Pécsen a Világszövetség felkérésére a Baranya megyei Könyvtár látta el a találkozó szervezésével kapcsolatos feladatokat, töltötte be a házigazda tisztét. A program első része méltó környezetben, az úgynevezett Griffaton-házban működő, Várkonyi Nándorról elnevezett városi fiókkönyvtárban zajlott le. *Dr. Román Lászlóné*, a megyei könyvtár igazgatója tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást *A könyvtárak szerepe a magyar nyelv és kultúra ápolásában* címmel. Előadásában először a könyvtáraknak arról az általános, „internacionális” szerepéről beszélt, amelyet az emberi társadalom, a kultúra egyetemes fejlődésében mindig és mindenütt betöltöttek, s a jövőben is betölteni hivatottak. Szólt arról, hogy a társadalom és a könyvtárügy rendkívül sok szállal kapcsolódik egymáshoz, s hogy a könyvtáraknak egy adott társadalomban játszott szerepéből, a könyvtárügy állapotából a társadalom kulturális színvonalára is következtetni lehet. A továbbiakban a könyvtárak „nemzeti” sajátosságairól beszélt, majd arról, hogy milyen a munkamegosztás a magyar könyvtárak között a kulturális értékek gyűjtése, megőrzése és közvetítése terén, nem hallgatván el azt sem, hogy ez a munkamegosztás — bár elméletben már mindenki számára világos — a gyakorlatban még korántsem érvényesül tökéletesen. A könyvtár igazgatója az előadás első részében elhangzott általános fejtegetéseket Baranya megye könyvtárügyére vetítette, leírva a jelenlegi helyzet jó és kevésbé jó vonásait. Érzékeltette azokat a törekvéseket is, amelyek a megye könyvtárügyének fejlesztésében a fenntartók és a könyvtárak (könyvtárosok) tevékenységét jellemzik. Az előadás egyszerre volt önkritikus és optimista, s ennek minden bizonnyal nagy része volt abban, hogy oldott légkörben, sok őszinte érdeklődést tükröző kérdést tettek fel a résztvevők.

Az előadás után *Kovács László* amerikai professor (School of Humanities Purdie University, West Lafayette, Indiana) adott tájékoztatást könyvtárának magyar gyűjteményéről, annak kialakulásáról, állományának nagyságáról, összetételéről, a hungarológiai kutatásokról. A vendég-könyvtárosok által feltett kérdések zöme főként az iskolai könyvtárügyre (*Stvéd-Arvidsson Susanna*; Huddinge, Svédország), valamint a következő témákra vonatkozott: a könyvtárak nemzetközi együttműködése (*Béky-Halász Iván*, University of Toronto John Robert Library), a magyar könyvtárak együttműködése (*Dr. Hölvényi György*, Egyetemi Könyvtár, Budapest), a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátottsága (*Dr. Galambos Ferenc*, Unterwart, Ausztria).

Az előadás és a vita után *Bertók László*, a városi könyvtár igazgatója bemutatta a Várkonyi Nándor Könyvtárt. A résztvevők nagy elismeréssel szemlélték a kívül-belül esztétikus és szolgáltatásaiban is kiemelkedően működő könyvtárat. Innen az Egyetemi Könyvtárba látogattak el, ahol *Boda Miklósné* osztályvezető ismertette meg a vendégekkel a könyvtár nemzetközi hírű Klimó-gyűjteményét. A program a megyei könyvtárban, az új zenemű- és hangtár megtekintésével és a könyvtár hangulatos kertjében tartott fogadással, kötetlen beszélgetéssel ért véget. (—n —é)

KINEVEZÉSEK, NYUGDÍJAZÁSOK. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora július 1-i hatállyal **HUSZÁR ERNŐNÉ DR.** osztályvezetőt a központi könyvtár igazgatóhelyettesévé, **DR. CRA-**

Hírek

VERO RÓBERTNÉ osztályvezetőt főosztályvezetővé nevezte ki. — Szeptember 16-án bensőséges

ünnepségen búcsúztatták a Fővárosi **Szabó Ervin Könyvtár** munkatársai a nyugalomba vonult **SZÓKE TIBORNÉ** főigazgató-helyettesét, aki 1949 óta tevékenykedett könyvtárosként, és csaknem negyed

századon keresztül volt az FSZEK dolgozója: 1963-tól kezdve főigazgató-helyettese. A Könyvtáros munkáját mint a szerkesztő bizottság tagja hosszú éveken keresztül segítette, és több színvonalas írását is közölte a folyóirat. Nyugalomba vonulása alkalmából elnyerte a Munka Erdemrend ezüst fokozatát; korábban pedig A szocialista kultúráért kitüntetés, a Kiváló dolgozó és a Kiváló népművelő címet érdemelt ki. — Szeptember 30-án nyugdíjba ment PERNESZ GYULA, aki 1964 októberé óta volt a Győri Megyei Könyvtár igazgatója. Utódjává az október 16-ával kezdődő három évi időtartamra SINAY JENŐ igazgatóhelyettest nevezte ki a Győr-Sopron megyei Tanács V. B. Helyettese MÓNUS IMRE, a Rába Magyar Vagon- és Gépgyár közművelődési titkára lett, aki 1978-ig igazgatóként a Győr-Sopron megyei SZMT Központi Könyvtár munkáját irányította.

CSUKA ZOLTÁNT nyolcvanadik születésnapjának előestéjén, szeptember 21-én a Magyar Rádió által közvetített szerzői esten köszöntötték érdi lakóhelyén. Czine Mihály bevezető előadásában arról a hitről szólt, amely a költő, műfordító és irodalomszervező Csuka Zoltán egész életét jellemezte, és amelynek középpontjában mindig az a törekvés állt, hogy a népek megismerjék és megértsék egymást. Életművének gazdag dokumentumaiból az Érdi Városi Könyvtár kiállítást rendezett. (H-t)

SZOLNOKON szeptember 16-án a könyvtárfenntartók és a könyvtárosok részére tanácskozást rendeztek és bemutatták a Magyar könyvtárak a 70-es és a 80-as években című vándorkiállítást is, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár, Könyv-

tártudományi és Módszertani Központ állított össze. A tanácskozáson Juhász Jenő, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője tartott előadást Feladatok a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak tükrében címmel, a fenntartók nevében pedig dr. Vincze Sándor, a megyei tanács művelődési osztályának vezetője Fenntartók és könyvtárosok Szolnok megyében címmel mondta el kiegészítő referátumát. — Ugyancsak Szolnok adott otthont — szeptember 21-én — annak az ünnepségnek is, amellyel a Killián György Repülő Műszaki Főiskola színháztermében megnyitották a Nem születünk katonának című honvédségi olvasópályázatot.

ÚJ SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAT AVATTAK NYERGESÚJFALUN a X. Komárom megyei könyvtári hét keretében szeptember 15-én. A Magyar Viscosagyár új szociális épületének elkészültével az Ady Endre Művelődési Házban helyiségek szabadultak fel, s ezek átalakításával 250 m² alapterületű könyvtárat sikerült létesíteni a korábbi 100 m² helyett. A svéd—magyar gyártási együttműködés keretében gyártott Allmedia-be rendezéssel felszerelt könyvtárban folyóiratolvasó, valamint lemez- és diatár is áll az olvasók rendelkezésére, a 12 ezer kötetes állomány pedig csaknem 20 ezresre növekszik az év végéig.

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁROSOK KÉPZÉSEET szolgáló Könyvtárosok klubja szeptemberi foglalkozásán Bakó Endre újságíró tartott előadást A tömegkommunikációs eszközök és a könyvtár címmel, majd Komoróczy Alajosné, az SZMT Központi Könyvtár vezetője tájékoztatta a könyvtárosokat a

IV. országos könyvtárügyi konferencián elhangzottakról, illetve a Magyar Könyvtárosok Egyesületének XIII. vándorgyűléséről. Ezt követően az Olvasó Ifjúságért pályázat megyei eredményhirdetésére és jutalmazására került sor. Az országos értékelő bizottság a hálózat két könyvtárát és a központi könyvtárat különdíjjal jutalmazta; a központi könyvtár pedig a megyei értékelés alapján jó eredményt elért 11 könyvtárost részesítette jutalomban (Sz. L.)

NÉMETH LÁSZLÓ születésének 80. évfordulója alkalmából, szeptember 24-én emlékkiállítás mutatót be és megemlékezést tartott a Fóti ősz '81 nevű sorozat rendezőbizottsága és a váci Híradástechnikai Anyagok Gyárának Közművelődési bizottsága Fóton. A fénykép- és könyv-, illetve folyóiratdokumentumokat bemutató kiállítás anyagát Petővári Gyula, a váci gyár könyvtárosa gyűjtötte össze és rendezte.

SZEPTEMBERI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR: 6—11. A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (AIBM) és a Hangarchívumok Nemzetközi Szövetségének (IASA) konferenciája Budapesten; 17. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése Budapesten, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ székházában; 17—18. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által irányított országos propaganda bizottság tanácskozása Sátoraljaújhelyen; 17—19. Gyermekkönyvtáros továbbképzési napok Egerben Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Heves megye könyvtárosai részére; 25—26. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága és az OSZK KMK által rendezett szakmai tanácskozás Kecskeméten.

Jegyzetek az IFLA 47. közgyűléséről

LIPCSÉBE, FEL! Most, hogy a Könyvtárosegyesületek és -intézmények Nemzetközi Szövetségének, az IFLA-nak 1976-ban elfogadott új alapszabálya értelmében csak minden páratlan évben kerül sor közgyűlésre (a közbeeső években konferenciát tartanak, ami azt jelenti, hogy a szakmai program mellett nem szerepelnek a napirendben a szövetség életével, működésével, politikájával kapcsolatos kérdések), fokozott érdeklődés előzte meg az eseményt. A magyar könyvtárostársadalomnak külön jó oka volt arra, hogy megkülönböztetett figyelemmel kísérje már az előkészületeket is, minthogy a közgyűlés megrendezésének megtisztelő jogát, a házigazda kedves, de nem könnyű kötelességét az IFLA végrehajtó bizottsága az NDK könyvtárügyére, könyvtárosaira ruházta. Szorítottunk is NDK-beli kollégáink sikeréért, mert úgy éreztük, hogy egy szocialista ország szereplése a nemzetközi könyvtári porondon egy kissé a magunk ügye is, s hogy nemcsak az NDK, hanem a szocialista könyvtárügy, mint olyan lép a világ könyvtárostársadalma elé. Az IFLA-nak nem okoz gondot házigazdát találnia közgyűlései és konferenciái számára; inkább az jelent problémát, hogy a sok meghívás közül melyiket fogadja el. Ebből következően gesztusértékű a rendező ország kiválasztása. Ez esetben az NDK könyvtári teljesítményeinek, a nemzetközi együttműködésben való intenzív és építő részvételének, a fejlődő országoknak általa nyújtott könyvtárügyi segítségnek az elismerését jelentette a Lipcsében, a könyv klasszikus városában augusztus 17. és 22. között megtartott közgyűlés.

Az ilyen jellegű nemzetközi rendezvény jó alkalmat ad a rendezőnek, hogy megmutathassa magát a világnak. Az NDK könyvtárosai éltek is a lehetőséggel, s azon kívül, hogy az *IFLA Journal* ez évi második számában tartalmaz cikkeket közöltek könyvtárügyükről, több kiadványt is megjelentettek a könyvtári szolgálat különböző vonatkozásairól (általános leírás, jogszabályok, könyvtári időszaki kiadványok stb.). S nemcsak az írásos anyagok alapján, hanem a közgyűlés hetében meglátogatott lipcei, drezdai, potsdami, weimari könyvtárakban szerzett közvetlen tapasztalatok és benyomások révén is, s nem utolsósorban a kifogástalan, készséges szervezés következtében a résztvevőkben igen kedvező kép alakult ki az NDK könyvtárügyéről. Másfelől azonban a rendezők is teljes sikernek könyvelhetik el vállalkozásukat. E siker egyik fontos összetevője az volt, hogy a maximális szervezethez mellett kellemes hangulatot is tudtak teremteni, a háttérből mindig csak akkor előlépve, amikor valakinek ügyes-bajos dolgában kellett segíteniük.

Érthető okok miatt ez alkalommal a szokásosnál népesebb volt a magyar küldöttség, s ezért intenzívebben is kapcsolódott be a közgyűlés szakmai munkájába. Föltételezhető, hogy szaksajtónkban több beszámoló fog megjelenni a szekciókban, osztályokban, kerekasztal-megbeszéléseken tárgyalt kérdésekről; hadd korlátozzam ezért a magam jelentését néhány átfogó témára.

AZ ELNÖKASSZONY SZAVAI. Enyhe, jóleső izgalom szokta megelőzni a közgyűlés első plenáris ülését: bennfentesektől érkező információk röpdösnek a levegőben, régi, de egymást régóta nem látott ismerősök üdvözlő felkiáltásai hangzanak, a rendezők mosolya mögött pedig ott látszik a feszültség: jaj, csak minden simán menjen! Mindenki meg van hatva kicsit a saját fontosságától, hogy jelen lehet, s bár tudja, hogy a nemzetközi könyvtárügy menetét sem egy-egy konferencia vagy közgyűlés változtatja meg, mégis várakozás tölti el.

Ezt a hangulatot, a jeles esemény hangulatát lehetett érezni már a lipcei operaház előtti téren, még inkább az épületen belül. *Willi Stoph*, az NDK minisztertanácsának elnöke vállalta a védnökséget a közgyűlés fölött, a kormányt két miniszter — a kulturális és a felsőoktatási — képviselte. Közülük *Hans-Joachim*

Hoffmann kulturális miniszter üdvözölte a kormány nevében a jelenlevőket: beszédben nagy súlyt helyezett arra, hogy a könyvtárosok milyen fontos szerepet játszhatnak a béke megőrzésében.

Az ünnepélyes megnyitó után az elnökhelyettes szólt hetven ország több mint ezer könyvtárosa felé. Szokássá vált, hogy az IFLA mindenki elnöke nem szorítok pusztán a vendégek és a házigazdák formális üdvözlésére, hanem a közgyűlés elé terjeszti azt a néhány kérdést is, amelyet személy szerint fontosnak ítél. Ne felejtjük el, hogy *Else Granheim* nemcsak az első nőelnöke az IFLA-nak, hanem az első olyan elnök is, akinek közművelődési könyvtárosi múltja van. Nos, Granheim asszony a testi és a szellemi fogyatékosok könyvtári ellátását és az információ társadalmi hasznosítását ítélte két olyan aktuális témának, hogy elnöki üzenetében foglalja őket.

Nemcsak az Unesco által meghirdetett *Rokkantak nemzetközi éve* miatt hozta a hátrányos helyzetű személyek ügyét a közgyűlés elé. Az IFLA mint egész is, de különösen néhány szakmai egysége már régóta fáradozik azon, hogy mindenki azonos eséllyel érvényesíthesse a könyvtári ellátáshoz való jogát. Felsorolván a legutóbbi idők ilyen irányú IFLA-vállalkozásait, az elnökhelyettes szükségesnek tartotta megállapítani, hogy ami igazán javít a könyvtári ellátáson, az nemzeti keretek között történt és történik; az IFLA maga nem lehet más, mint ösztönző erő, a könyvtárosegyesületek és könyvtárak élő lelkiismerete. Utalt arra is, hogy sok esetben leghozzávalóbb arra összpontosítani az erőfeszítéseket, hogy a hátrányos helyzetűek is hozzájussanak mindazokhoz a dokumentumokhoz és szolgáltatásokhoz, amelyek bárkinek rendelkezésére állnak, más esetekben azonban számukra speciális dokumentumokról is szükséges gondoskodni. (Vajon megnyugtathatja-e könyvtáros lelkiismeretünket például az az elhatározásunk, hogy öregbetűs könyveket szerzünk be nehezen látó olvasóink számára — persze, ha egyáltalán kaphatók volnának ilyenek? Nem köteletségünk-e újra meg újra kampányt indítani azért, hogy az ép szemmel is elolvashatatlan minikönyvek helyett vagy legalább mellett könyvkiadásunk szánja rá magát végre egy nem hobbi jellegű, hanem létfontosságú társadalmi szükséglet kielégítésére?)

„Felelős és jól tájékozott emberek, ez az, amire éppen most leginkább szüksége van a világnak. S ekkor nem is annyira a magas értelmi képességekkel rendelkezőkre gondolok, mint inkább olyan, tapasztalatokban gazdag emberekre, akiknek a különböző információs források széles köréhez van hozzáférésük, ha fontos döntések előtt állnak” — mondta *Else Granheim*, hozzátéve, hogy ez nemcsak az információ mennyiségének a kérdése, hanem elsősorban a minőségé. A fő kérdés, hogy milyen válogatási elvek érvényesülnek az információ bázis felépítésekor, amelyből az állampolgár kiválasztja a számára szükséges információt. Ebből a szempontból a technika másodlagos jelentőségű, legyen bár szó a legravaszabb számítógépről. S ha nem féltjük már a televíziótól a könyvek jövőjét, semmi okunk rá, hogy a számítógépektől féltünk.

EGY TÉMA — ÖT MEGKÖZELÍTÉS. Jellemző, hogy egy-egy közgyűlésnek vagy konferenciának mi a fő témája. (Fő témának tekinti az IFLA azt a szakmai problémát, amely a plenáris ülés napirendjén szerepel, s amelyet az egyes szakmai egységek — ha szükségesnek tartják — a saját szempontjukból is feldolgoznak a maguk rendezvényein; semmiképpen sem kötelező azonban, hogy a központi téma megjelenjen valamennyi szekció stb. programjában: az idén talán csak a *közművelődési könyvtári szekció*, a *könyvtártudományi és kutatási szekció*, valamint az *országos könyvtárellátó szolgálatok kerekasztala* kapcsolódott a fő témához.) A rendező ország javaslatára ezúttal olyan témát választott az IFLA, amely egyaránt érinti valamennyi ország könyvtárügyét, amelynek kiemelkedő fontossága van a fejlődő országok szempontjából, s amelyben a szocialista országoknak nemzetközileg is figyelemreméltó mondanivalójuk van. A fő témát a következőképpen fogalmazták meg: *A könyvtárügy országos intézményei és szakmai szervezetei. A nemzeti könyvtárügy fejlődése és a nemzetközi együttműködés különböző vonatkozásai, különös tekintettel a könyvtárosegyesületekre, a könyvtárügyi tanácsokra és testületekre, a tudományos-módszertani szakmai központokra, az országos könyvtárellátó szolgálatokra, a könyvtártudományi kutatás intézményeire és szerveire.*

Nyilvánvaló, hogy egy ezerfős közönség nem folytathat érdemi vitát plenáris ülésen; ezért a szakmai program előkészítői úgy döntöttek, hogy nem egyetlen előadóra bizzák a kifejtést, hanem öt, más-más társadalmi-gazdasági háttérrel és a fejlődés eltérő jellegzetességei miatt különböző tapasztalatokkal rendelkező könyvtárost kérnek fel arra, számoljanak be saját országuk gyakorlatáról. Céljuk az volt, hogy a többirányú megközelítés révén a hallgatóság tartalmi gazdagságban és nemzeti sokszínűségben viszonylag kerek képet nyerjen az igen összetett fő témáról. Helyszűke miatt nem ismertethetem részletesen mind az öt előadást (ezek, mint ahogyan az IFLA valamennyi publikált és nem publikált anyaga is, hozzáférhetők a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtárában), csak egy-egy jellemző mozzanatukat emelem ki.

GOTTHARD RÜCKL: *Az NDK könyvtáregyesületének szerepe és tevékenysége, tekintettel a hazai könyvtárügy fejlődésére és a nemzetközi együttműködésre.* — Jóllehet az NDK egyesülete a könyvtárakat és (növekvő mértékben) az információs intézményeket tömöríti, mégis a társadalmi szerv szerepét tölti be az ország könyvtárügyében. Ennek következtében a könyvtárostársadalom képviselőiben minden szinten partnere az állami szervezeteknek, fő eszköze a különböző könyvtár-típusok közötti együttműködésnek, s előmozdítja az NDK könyvtárügyének részvételét a nemzetközi együttműködésben.

LUCILA M. DE JIMÉNEZ: *A könyvtárak nemzeti és regionális együttműködése Latin-Amerikában.* — E régióban a szakma öntudatosulásának folyamata zajlik, aminek jele a nagy ambíciókkal rendelkező és szerény eredményeket felmutató könyvtárosegységek elszaporodása. Hatékonyabb szervezeteknek mutatkoznak olyan regionális ügynökségek, mint például a Venezuelában alapított „Könyvbank”, vagy a CERLAL (a könyvterjesztés regionális központja Latin-Amerikában és a Karib-szigeteken), amely Kolumbiában működik, de mindkettőnek érdekeltége kiterjed az egész szubkontinensre vagy legalábbis jó részére.

DIETER OERTEL: *A könyvtárügyi tervezés és központi könyvtári szolgálatok a Német Szövetségi Köztársaságban.* — Az NSZK-ban a legtöbb gondot a központi tervezés és a helyi fenntartó szervek felelősségvállalása közötti egyensúly megteremtése okozza. A könyvtárosegységek közös erőfeszítése eredményeképpen létrejött *Bibliotheksplan 1973* nagy lépés volt az egységes, az egész szövetségi köztársaságra kiterjedő koncepció érvényre juttatásához, nélkülözhetetlen azonban, hogy a szövetségi és a tagállami szervek kellő anyagi támogatással segítsék megvalósulását. Ugyanis annál nagyobb a tervek megvalósulásának esélye, minél szorosabban kötődik egymáshoz a tervezői és a finanszírozói illetékesség. Az egész szövetségi köztársaságra kiterjedő központi könyvtári szolgáltatásokat jelenleg a Nyugat-Berlinben, Majna-Frankfurtban és Münchenben működő három állami könyvtár, továbbá a központi szakkönyvtárak, a Deutsche Bibliotheksinstitut, a Deutsche Forschungsgemeinschaft könyvtári osztálya nyújt, de ide sorolandó például az Einkaufszentrale für öffentliche Bibliotheken nevű könyvtárellátó vállalat is.

V. V. SZEROV: *A könyvtárügy irányításának rendszere a Szovjetunióban.* — Mint ahogy a szovjet társadalom és gazdaság egészében, úgy a könyvtárügyben is szükségessé vált az állami irányítás hatékonyságának megerősítése és fejlesztése. Különösen fontos volt ez az irányítás legfelső szintjén, azaz az össz-szövetségi minisztériumok illetékességi területén megteremteni az összehangolt könyvtárpolitika és fejlesztés irányításbeli előfeltételét. Így jött létre az SZKP KB 1974-ben hozott határozata alapján 1975-ben az *állami tárcaközi bizottság*, amely — széles hatáskörrel és jogosítványokkal felruházva, a kulturális miniszter elnökletével — az állami könyvtárpolitika hatékony eszközévé vált. Jogszabályok megjelenése, irányelvek kiadása, 1990-ig szóló távlati terv kidolgozása stb. a bizottság tevékenységének közvetlen, a könyvtári ellátás színvonalának gyors emelkedése pedig közvetett eredménye. Szerov előadása (amelyet távollétében *Ildar Nazmutdinov* terjesztett elő) befejezésül a számítógépes technika küszöbön álló elterjedéséről szól, mint ami a könyvtári szolgáltatásoknak, az egész könyvtári rendszer működésének s ezen belül a könyvtárügy irányításának is új dimenziókat fog adni.

PEGGY SULLIVAN: *Helyi és regionális könyvtárosegységek.* — A személyes

kapcsolatok hallatlan fontosságát fejezte ki mind az egyén, mind a szakma egészének szempontjából. Mondanivalóját főként saját tapasztalataira alapozta, amelyeket az USA különféle szintű könyvtárosegyesületeiben és csoportosulásaiban szerzett. Természetes igénye az embernek, hogy „hasonszörűekkel” találkozzék, megbeszélje velük problémáit, csoporttudatot alakítson ki. Ehhez társul az épp ilyen természetes igény, hogy a tőlünk különbözőkkel, „másokkal” is kapcsolatot teremtsünk új ismeretek szerzése, tájékozódás, összehasonlítás céljából. A különféle könyvtárosegyesületek s ezek szekciói a hazai és a nemzetközi személyes jellegű szakmai kapcsolatok kifejlesztésével és erősítésével egyfelől az egyén szociális szükségleteit elégítik ki, másfelől a könyvtári szakma és szolgálat fejlődéséhez járulnak hozzá. Csak egy mondatot idézek előadásából: „Telefonálni és írni, az is jó, ám legtöbbször azt szeretni, ha lelki szeme előtt megjelenik annak a személynek az arca is, akit be kívánunk vonni valamilyen közös erőfeszítésen alapuló vállalkozásba.”

KÖZÉPTÁVÚ PROGRAM, 1981—1985. A második plenáris ülés legfontosabb napirendi pontja a középtávú szakmai program megvitatása és elfogadása volt. H. P. Geh, a szakmai bizottság elnöke terjesztette elő a dokumentumot. Elmondta, hogy a középtávú program fő célja, hogy — bár nem a szó szoros értelmében vett munkaterv, hiszen végrehajtása számos külső és belső, egyelőre pontosan fel nem mérhető tényezőtől függ — mederbe terelje az IFLA sokirányú tevékenységét. A korlátozott anyagiakat elsősorban azokra a feladatokra kívánja a szövetség fordítani, amelyek e programban szerepelnek, ugyanakkor e program „hitelképessé” teszi az IFLA-t, amikor egyes vállalkozásaihoz pénzügyi támogatás elnyerése végett tárgyalásokat folytat, például az Unescoval vagy más szervezetekkel. Lényegében és alapkonceptióját tekintve a jelen program épít a megelőzőre, annak szerves folytatása. Nem tekint magát könyvtárügyi kiáltványnak, nem sorolja fel mindazokat a feladatokat, amelyek nemzetközileg megoldást kívánnak, hanem a realitás talaján maradva a lehetőségek és adottságok keretei között a mindennapi cselekvés vezérfonalául akar szolgálni.

Egy bevezetőre és három nagy fejezetre oszlik a középtávú program. A bevezető először is rögzíti az IFLA fő céljait (a nemzetközi könyvtári együttműködés sokrétű kibontakoztatása, a könyvtárosok szakmai képzettségének előmozdítása, a könyvtárügy képviselője nemzetközi fórumokon és ügyekben), majd röviden vázolja az IFLA szervezetét. Az első fejezet a legfontosabb, a szövetség egészét érintő feladatokat sorolja fel, ezek részletesebb kifejtése a második és a harmadik fejezetben történik meg. (A második fejezet az egyes szervezeti egységek programjait tartalmazza a szakosztályok rendjében, a harmadik pedig az IFLA nagy szakmai programjaival és az őket gondozó nemzetközi irodákkal foglalkozik.) Hadd soroljam fel röviden most csak a fő feladatokat, amelyeket tíz pontba foglaltak a szerkesztők.

1. A nagy IFLA-programok, azaz a Kiadványok Egyetemes Számbavétele (UBC), a Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége (UAP) és a hozzájuk harmadikként társuló Nemzetközi MARC (Machine Readable Cataloguing) Program (Intermarc) folytatása.
2. A nemzeti könyvtárosegyesületek tevékenységének támogatása.
3. A könyvtárosképzés színvonalának emelése, különös tekintettel a továbbképzésre, szoros együttműködésben más nemzetközi szervezetekkel, például a nemzetközi dokumentációs szövetséggel, a FID-del és az ICÁ-val, a levéltárak nemzetközi tanácsával.
4. A könyvtárosszakma presztízsének növelése, a könyvtárosok társadalmi helyzetének erősítése.
5. A könyvtári és a szakirodalmi információs szolgáltatások használóinak felkészítése, könyvtárhasználati kutatások végzése, a könyvtárat egyelőre nem használók megnyerése.
6. A hátrányos helyzetű személyek könyvtári ellátásának javítása.
7. Három különös figyelmet érdemlő téma gondozása: konzerválás-restaurálás, a szerzői jog a könyvtári szolgáltatásokban (főként az új technológiákkal összefüggésben), a számítógépes technika könyvtári alkalmazása.

8. Az IFLA szakmai tevékenységét tükröző periodikus és monografikus kiadványok megjelenítése.
9. A fejlődő országok könyvtárügyének támogatása.
10. Az együttműködés erősítése nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetekkel.

SZOCIALISTA KÖZREMŰKÖDÉS. Hosszú ideje már, hogy a szocialista országok könyvtárosai fontos szerepet játszanak az IFLA szakmai munkájában. Így volt ez az idei közgyűlésen is, különösen annak következtében, hogy szocialista ország volt a vendéglátó. Az oda látogató külföldi könyvtárosok nagy érdeklődést mutattak az NDK könyvtárügye iránt, s talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy valamennyi szakmai egység programjában feltűnt egy-két NDK-beli előadó. Ezen túlmenően azonban a többi szocialista ország is a szokásosnál nagyobb létszámú s ennek következtében aktívabb delegációval vett részt a rendezvényen. Különösen sok érdekes szovjet előadás hangzott el. A magyar küldöttség két témakörben számolt be a hazai tapasztalatokról: aktuális gondja az IFLA-nak, miképpen tudná hatékonyabban segíteni az egyes könyvtárosegyesületek tevékenységét, s ezért szekcióközi ülést is szervezett, amelyen egy norvég, egy szingapúri, egy lengyel, egy kenyai és egy mexikói előadó mellett *Zsidai József*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke tartott nagy érdeklődéssel fogadott előadást; e sorok írója pedig a közművelődési könyvtári szekciónak a központi könyvtárügyi szervekről rendezett, előre felkért hozzászólók részvételével lebonyolított vitájában működött közre egy NDK-beli, egy dán és egy észak-amerikai kolléga társaságában.

Ezt a sokrétű és egyeztetett közreműködést elősegítette, hogy az NDK könyvtáregyesülete ez év februárjában meghívta a szocialista országok egyesületeinek képviselőit az IFLA-ban folytatott tevékenység összehangolására. A szakmai egységek programjaihoz való hozzájárulás mellett szóba került az is, hogy melyik egyesület milyen IFLA-funkció vállalására jelöli tagjait. Tény, hogy szakmai felkészültségük és lelkiismeretes munkájuk miatt szívesen választanak a szekciók, kerekasztalok stb. szocialista országban munkálkodó tisztségviselőt. A tisztségek elvállalását azonban két, egymással összefüggő tényező is nehezíti: egyrészt az új alapszabály, amely a munka hatékonyságának növelését tűzte ki célul, s ebből következően több ülést, rendezvényt irányoz elő, tehát az érintett szakembereknek ezeken való rendszeresebb részvételét is, másrészt az utazások, az üléseken való megjelenés anyagi természetű, fokozódó nehézségei. Ezért egy-egy egyesületnek alaposan meg kell fontolnia, hogy a rendelkezésére álló keretek milyen arányú közreműködést tesznek lehetővé. A szakmai egységekben 1981-ben lezajlott választások után meg kell állapítanunk, hogy a szocialista egyesületek képviselőinek száma csökkent az állandó bizottságok tagjai között, s méginkább a tisztségviselők (elnökök, titkárok) között. Ilyen körülmények között fokozott jelentőséghez jut a következetes koordináció és munkamegosztás.

Az IFLA vezetősége legfontosabb teendői közé sorolja a nagy, központi programok (UBC, UAP, Intermarc) sikeres folytatását, illetve kibontakoztatását. Ezért törekszik arra, hogy a tagdíjakon túlmenően egyéb forrásokból is megteremtse az ehhez szükséges személyi és anyagi feltételeket. A lipcsei közgyűlés során konzultációt folytatott a szocialista országok delegációinak vezetőivel is arról, hogy miképpen lehetne fokozni a már eddig is eredményes közreműködésüket. Abban állapodtak meg, hogy az IFLA főtítkársága az egyesületeknek hamarosan megküldi a programok éves, de lehetőleg ötéves feladattervét, s az egyes intézmények, szervezetek erről az „étlapról” választják ki — egymással és a főtítkársággal egyeztetve — azokat a teendőket, amelyek elvégzésére vállalkoznak.

A SZÖVETSÉG ÜGYMENETE. Közgyűlés lévén a lipcsei rendezvény, a jelenlevő IFLA-tagoknak foglalkozniuk kellett a mindennapi működéssel kapcsolatos kérdésekkel is.

A tagság elfogadta a főtítkár 1979—1980-ról szóló jelentését, hasonlóképpen a *programirányító bizottság* és a *szakmai bizottság* elnöke által beterjesztett jelentéseket az illető testületek működéséről. Jóváhagyta a pénztáros beszámolóját (1979—1980) és az 1981—1983-as évekre szóló pénzügyi irányelveket. Tudomásul vette

a kiadványi felelős jelentését. Meghallgatta a szakosztályok elnökeinek rövid beszámolóit a közgyűlés folyamán végzett szakmai munkáról, s néhány kisebb módosítással érvénybe léptette a középtávú szakmai program tervezetét. Jelentést kapott az NDK könyvtáregyesülete és az Unesco támogatásával rendezett s a fejlődő országok gyermekkönyvtári szolgálatának fejlesztésével foglalkozó szeminárium munkájáról; a szemináriumot a közgyűlés előtti héten rendezték meg, nagy sikerrel.

Tekintve, hogy a *végrehajtó bizottság* két tagjának (*L. Gvisiani*, SZU; *G. Pflug*, NSZK) mandátuma lejárt, a két megüresedett helyre új tagokat kellett választani. Pontosabban csak egy új tag (*H. P. Geh*, NSZK) került a bizottságba, minthogy *L. Gvisiani* titkos szavazással a közgyűlés újabb két évre megerősítette második alelnöki tisztségében. A szakmai bizottság új elnöke, *H. Avram* (USA) hivatalból lett tagja a végrehajtó bizottságnak.

A változó — őszintébben: rosszabbodó — gazdasági körülmények miatt a közgyűlés arra kényszerült, hogy a fejlődő országbeli intézményi tagok tagsági díját némiképp felemelje, s követelményként tűzze ki, hogy 1983-ig az egy-egy országban működő egyesületi tagok egyesített tagdíja érje el az illető ország Unesco-hozjárulásának egy ezrelékét. A közgyűlés kizárta a tagdíjukkal régóta hátralékban levő tagokat.

A korábban beterjesztett javaslatokkal kapcsolatban a végrehajtó bizottság a következőkről tájékoztatta a tagságot: 1. egyelőre nem látszik célszerűnek az elnök hivatali idejét négy évről kettőre csökkenteni; 2. az anyagi feltételek hiányában nem lehet bevezetni a spanyolt, mint a szövetség ötödik hivatalos nyelvét, de a lehetőséghez képest igyekezni fognak a legfontosabb dokumentumokat spanyolul is megjelentetni; 3. az állandó bizottságok azon tagjait, akik több ízben távol maradnak az ülésekről, s nem reagálnak az írásbeli megkeresésekre sem, visszalépettnek fogják tekinteni.

A közgyűlés elfogadta a két soron következő ülésre szóló meghívást a leendő házigazdától:

1982. augusztus 22—28. Montreal, konferencia; fő téma: *Hálózatok és hálózatfejlesztés*.

1983. augusztus 22—27. München, közgyűlés; fő téma: *A könyvtárak szerepe a technicizált világban*.

Végezetül, szokás szerint, a köszönetnyilvánításokra került sor. *G. Pflugot* számos érdeme és hosszú IFLA-munkássága elismeréseképpen tiszteletbeli taggá fogadta a közgyűlés; IFLA-éremmel tüntette ki *J. P. Clavelt*, korábbi pénztárosát; számos visszavonult tisztségviselőnek szóbeli köszönetet mondott; a helyi szervező bizottság négy tagjának — *G. Rücklnek*, *H. Röttschnek*, *K. Plötznek* és *H. Rannignak* — pedig közösen IFLA-érmet adományozott. Amit ők teljes mértékben meg is érdemeltek.

Egyébként a d-moll Toccata és fúgát legalább egyszer a Tamás-templomban kell hallani, és utána egy-két korszóra semmiképp sem az Auerbachs Kellerbe menni, hanem a Kávéfához címzett kocsmába vagy a Bartelshofba (a Városi Könyvtár épületében, a kapualjon túl, az udvarban mindjárt jobbra).

P a p p I s t v á n

Nem születünk katonának

Olvasópályázat katonafiataloknak

A hadseregben folyó olvasómozgalomról nem első ízben adunk hírt ezeken a hasábozon. A *Könyvtáros* 1971/6-os számában körvonalaztuk az irodalmi nevelés eme nagy szervezeti keretének felfogásunk szerinti főbb elveit is, s mivel azok időtállóknak bizonyultak, az olvasómozgalomról ma is az ott leírtak módján gondolkodunk.

Hogy most ismét hallatunk ez ügyben magunkról, azért van, mert e hónapokban egy sajátos akcióval próbálunk újabb lendületet adni az olvasómozgalomnak: 1981 szeptemberében *Nem születünk katonának* címmel egyéves olvasópályázatot indítottunk a hadseregben. Az akció része az *Olvasó népért*, illetve annak hadseregbeli megfelelője, az *Olvasó katonákért* mozgalomnak.

A pályázatra mindenki benevezhet, aki a Magyar Néphadsereg állományába tartozik. Nevezni bármelyik honvédségi könyvtárban lehet a jelentkezési lap leadásával. A jelentkezési lapot — a pályázat középpontjába állított 55 könyv annotált jegyzékével és egyéb, az olvasóra tartozó információkkal együtt — központilag nyomtatott pályázati füzetekben juttattuk el az érdeklődőkhöz. A szervezők számára módszertani füzetet is kiadtunk.

A pályázat *alapkövetelménye* három, tetszés szerint választott könyv elolvasása a pályázati füzetben szereplő könyvek közül és aktív részvétel az ezek alapján szervezett rendezvényen (ankét, vetélkedő, irodalmi est stb.). Ez képezi a pályázat „külterjes”, mennyiségi oldalát, s a mércét is azért állítottuk ilyen alacsonyra, hogy minél nagyobb tömegek kapcsolódhassanak be a vállalkozásba. Aki ezt a szintet teljesíti, megkapja az olvasópályázat emléklapját, és indulhat egy többlépcsős irodalmi vetélkedőn.

A vetélkedő során a követelmények szintenként egyre emelkednek: az egységeknél 5, a magasabbegységeknél 7, a seregtesteknél 9, néphadseregi szinten 12 szabadon választott könyv elolvasása a pályázati füzetben szereplő könyvek közül és továbbjutás az alsóbb szintű irodalmi vetélkedőből.

Az egységeknél, magasabbegységeknél, seregtesteknél lezajló irodalmi vetélkedők helyzettjeit az illetékes parancsnokságok díjazják. Értékes jutalomtárgyakat és könyvvásárlási utalványokat kapnak a néphadseregi döntő résztvevői is. Emellett a Honvédelmi Minisztérium központi

hetilapja, a *Néphadsereg* egy kapcsolódó rejtvénypályázatot is indít, melyen szintén nyerhetők jutalmak.

Természetesen az olvasópályázat minőségi oldalához hozzátartozik a művekben és azok társadalmi háttérében való elmélyülés is, az aktívabb és önállóbb eligazodás, véleményalkotás a művek eszmei és esztétikai kérdéseiben.

A pályázati füzetben és a módszertani útmutatón kívül négyféle, erre az alkalomra tervezetett plakáttal, dramatizált irodalmi részleteket tartalmazó forgatókönyvekkel láttuk el az alakulatokat, és szakmai napokon készítettük fel teendőkire a könyvtárosokat, kulturális munkásokat, a KISZ-vezetőseégeket és az ifjúsági klubok illetékeit.

Az olvasópályázat címadó gondolatát *Konsztantyin Szimonovtól* kölcsönöztük: nem születünk katonának — katonává *válík* az ember, mégpedig a körülmények kényszere alatt. Abból indultunk ki, hogy a Magyar Néphadseregben szolgálatot teljesítő fiatalok sem katonaként látták meg a napvilágot, s romantikus, kalandszomjas gyermekéveikben is csak mint a játék egyik formájához vonzódtak a katonásdíhoz, a „háború” általuk kitalált fantázia-változatához. Valójában a mi katonafiaink a béke és a nyugodt, kiegyensúlyozott élet hívei. De tisztában vannak azzal is, hogy a mai külpolitikai viszonyok között a béke és a nyugodt, kiegyensúlyozott élet csak úgy tartható fenn, ha fegyveres szolgálatot teljesítenek. Nem születnek tehát katonának, de ha az élet rájuk kényszeríti, becsülettel teljesítik katonai kötelességüket, mert tudják, hogy ezt kívánja tőlük a haza és a nép érdeke. S a kiképzés során katonává válnak — világnézetükben, szakmai felkészültségben, fizikai állóképességben, fegyvelmeztségben, erkölcsi-akarati tulajdonságaikban egyaránt. Mégpedig öntudatos, jól kiképzett, az ügyért áldozatvállalásra, hősiességre is kész, szocialista katonákká. Nem utolsósorban a katonai szolgálat során őket erős politikai, kulturális hatásokra.

E gondolati mag köré építettük az akciót. Az a szándékunk, hogy egy éven át az olvasómozgalmi impulzusokat még összefogottabban és célirányosabban közvetítsük a katonatömegekhez, mégpedig egyebek között azért, hogy a nem kato-

nának született fiatalokat az irodalom és a közművelődés lehetőségeivel is segítjük a haza és a kor követelményeinek megfelelő katonákká válni. S ebben nemcsak a katonai kiképzés és a harcászultság szempontjai vezetnek bennünket, hanem a fiatalok személyiségének gazdagítására irányuló szándék is.

Az olvasópályázat célja kettős. Egyrészt segíteni kíván abban, hogy a ma még nem (vagy alig) olvasó fiatalok megszeressék és lehetőleg életszokásukká tegyék az olvasást (s ezzel párhuzamosan ösztönözni, hogy a már könyvbarát fiatalok egyre igényesebb és értőbb olvasókká váljanak); másrésztől a hazafias és a katonai témájú szépirodalom és néhány memoár segítségével hozzájárulni, hogy a résztvevőknek a szocialista hazafiság, a proletár internacionalizmus, az emberi helytállás, a szocialista katonaeszmény, a háború és a béke kérdésköréről minél pontosabb fogalmaik és minél mélyebb művészi élményeik legyenek.

Az olvasópályázat célrendszerének mindez természetesen csak a leglényegibb része. E körül a mag körül koncentrikus körökként helyezkednek el a közművelődés és a katonai nevelőmunka tágabb összefüggései, megfontolásai, melyeket szintén szolgálni kívánunk az akcióval. Hogy a szűklátókörűség veszélyét, illetve látzatát elkerüljük, erről bővebben is kell szólnunk.

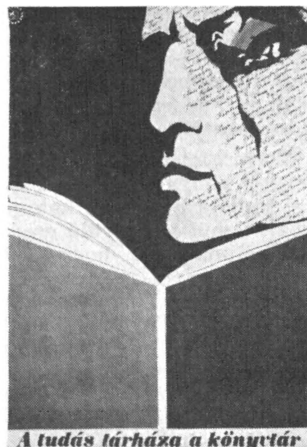
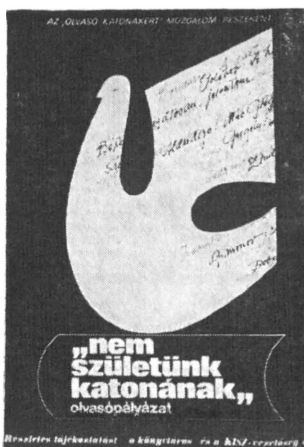
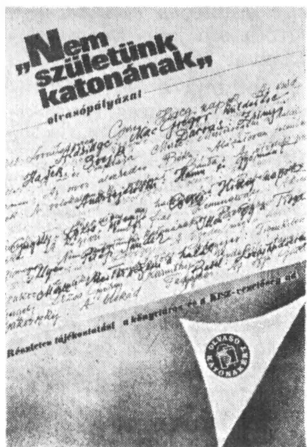
Jól tudjuk: a társadalom művelődési térképén még ma is sok a fehér folt. Egyebek között tízezerrel vannak olyan fiatalok, akik az iskolapadból (olykor anélkül, hogy akár csak az általános iskola nyolc osztályát elvégezték volna) kikerülve hátat fordítottak az írott szónak, s nem élnek az ismeret- és élményszerzés-

nek azzal a fontos lehetőségével, amit az olvasás kínál. Fennforog hát a veszélye annak, hogy ezek a fiatalok — hacsak idejében nem sietünk segítségükre — már sohasem lesznek olvasók. A társadalom részéről a hadsereg az utolsó intézményes lehetőség, hogy — még mielőtt véglegessé váljanak szabadidős szokásaik és megmerevednek esztétikai értékrendjük — felébressze bennük a betű iránti vonzalmat, illetve az értéktelentől az értékeshez kalauzolja őket, különben a többség esetében — minden valószínűség szerint — végleg lemondhat arról, hogy értő olvasókká váljanak.

Nagy tehát a hadsereg felelőssége a tekintetben is, hogy az olvasók és nemolvasók, a sekélyes irodalmat kedvelők és az irodalmi értékek pártján állók aránya társadalmi méretekben is hogyan alakul.

Am nem egyszerűen csak az olvasók számát akarjuk növelni. Az is fontos célunk, hogy akik könyvet vesznek a kezükbe, olvasói igény szintjükben, véleményalkotó képességükben is fejlődjenek. Eszmeileg és esztétikailag egyre értékesebb műveket szeretnénk tehát fokról fokra olvasatni velük, s azt szeretnénk, ha ezekben — tartalmi és formai tekintetben egyaránt — mind több élvezetet találnának, s ki-ki meglelné bennük az éppen neki szóló üzenetet, az élethelyzeteire leginkább érvényes útmutatást. Azt szeretnénk, ha a könyvekben olyan gyönyörűségeket találnának, amelyek legbensőbb énjükben érintik meg őket, s ha minél több olvasóban kifejlődne az a képesség, hogy a műalkotásokból a lehető legtöbb társadalmi és emberi tanulságot olvasson ki és építsen be saját személyiségébe.

Az olvasómozgalom plakátjaiból

Szándékainkhoz szorosan hozzátartozik, hogy — bár olvasásközpontú akciót indítottunk — nem csupán olvasóvá akarunk nevelni. Az olvasók számának növelése és az olvasói igények színvonalának fejlesztése mellett célunk a művelődési készség fejlesztése is. Azaz nemcsak az irodalmi ízlést kívánjuk fejleszteni, hanem az általános művészi befogadói alkatot is. Nem hiszünk ugyanis abban, hogy a műveltség eredményesen fejleszthető oly módon, hogy egyik oldalról Solohovot és Aragot olvastatunk valakivel, a másik oldalon meg beletörődünk abba, hogy ugyan az igénytelen slágereket vagy — mondjuk — a képzőművészeti giccseket tartsa művészetnek. Ízlése, világszemlélete, személyisége mindenkinek csak egy van, s azt szeretnénk mindenoldalúan fejleszteni.

Az olvasópályázat céljai közül az egyik a katonai nevelőmunka segítése. Mégpedig az irodalom eszközeivel, *indirekt módon*: emberi sorsok, katonai életpályák bemutatásával, az érzelmek és gondolatok egyidejű kiváltásával és — szerencsés esetben — a katarzis élményével. Olyan kitűnő alkotásokkal kínálunk erre lehetőséget, mint például *Solohov* Emberi sorsa, *Andrzejewski* Hamu és gyémántja, *Nemeskürty István* Requiem egy hadseregértje, *Cseres Tibor* Hideg napokja, *Hemingway* Akiért a harang szólja, *Illyés Gyula* Fáklyalángja, *Babel* Lovashadserege, *Dobozy Imre* A tizedes meg a többiekje, *Darvas József* Zrínyije, *Gárdonyi Egri csillagokja*, *Karinthy Ferenc* Budapesti tavasza, *Sánta Ferenc* Ötödik pecsétje, *Zsukov* Emlékek, gondolatokja — hogy csak néhány példát említsünk. Ezekben a művekben és az ajánlólistán szereplő többi alkotásban művészi megfogalmazásban találunk példákat a hősiességre, a bajtársiasságra, a szabályzatok előírásai szerinti életre, az ügy igazába vetett hitre, a nép és a szülőföld szeretetére, a fegyverbarátságra, a háború viszonyai között is kötelező humanizmusra és számos olyan erkölcsi, világnézeti, jellembeli tulajdonságra, mely a szocialista hadsereg nevelőmunkájának is a középpontjában áll.

Természetesen nem úgy gondoljuk, hogy e könyvek elolvasása rövid időn belül kimutatható és a katonai kiképzésben közvetlenül megtérülő eredményeket hoz. Számolunk azzal, hogy a könyvek hatása általában nem mérhető, és még csak az sem bizonyos, hogy egy-egy könyv elolvasása tartós nyomot hagy az olvasóban. De azt sem hagyjuk számtáson kívül, hogy ezekből a könyvekből — főleg, ha a hatások beépülését egyéb eszközökkel is segítjük — lerakódhatnak a befogadókban olyan intellektuális és pszichikai em-

lékek, amelyek — ha az egyéb körülmények is kedvezőek — valamikor pozitív indítékokként cselekvéseket motiválhatnak. S a hadseregnek sem, a társadalomnak sem mindegy, milyenek lesznek ezek a cselekedetek.

Abban viszont bizonyosak vagyunk, hogy a középpontba állított olvasmányanyag szelleme egybeesik kiképző-nevelő munkánk tartalmával, s az akció a maga módján hozzájárul majd a kiképzési, harckészültségi feladatok teljesítéséhez, az erkölcsi-politikai állapot fejlesztéséhez. S nem utolsósorban egyik értelmes kerete lesz a szabadidő tartalmas eltöltésének, a katonaiatalkok szolgálati elfoglaltság utáni kikapcsolódásának, regenerálódásának.

Sokat töprengtünk azon, hogy helyes-e az olvasómozgalmat 55 könyvre szűkíteni. És miért éppen erre az 55-re? Ilyen és hasonló jogos kérdések annál is inkább felmerültek bennünk az ajánlott művek listájával kapcsolatban, mert — s ezt mi magunk is jól tudjuk — minden ilyen jegyzék vitatható. Ezért hangsúlyoztuk azt is, hogy hiba volna, ha az akció tizenkét hónapjában csak ezt az 55 művet forgalmaznák a könyvtárak, vagy ha akárcsak mellékesnek is tartanák a többi könyv kölcsönzését. (Központilag 54 könyvet vettünk fel a kiemelt könyvek listájára, s a helyi megfontolások alapján mindenütt a könyvtáros dönthetett arról, hogy a hasonló tartalmú és színvonalú könyvek közül melyik legyen az ötvenötödik.) Szándékunk szerint ez az akció nem a többi irodalmi érték kizárását, hanem a középpontba állított művek átmeneti kiemelését, fokozottabb propagálását jelenti 12 hónapnyi időtartamra. De — miközben a könyvpropanda elsődlegesen ezeket a könyveket népszerűsíti — nem szabad, hogy mindez a klasszikusok vagy a modern irodalom jeles képviselőinek visszaszorításával járjon együtt.

Mivel sokan felvethetik a kérdést: mitől lesz ez a vállalkozás egész évre kiterjedő akció, ha az alapkövetelmény mindössze három könyv elolvasása, ami hetek alatt teljesíthető, több csatornán át felhívtuk a figyelmet arra, hogy három könyv elolvasatása — bár sokaknál ez is nagy népművelői teljesítmény lehet — természetesen még nem olvasómozgalom. Önmagában az sem nagy eredmény, ha a legjobbak egy kieséssé rendszerű, reprezentatív szellemi tornán mérik össze felkészültségüket. Mozgalom ebből a helyi kezdeményezések kivirágztatásával, az öntevékenység és az ötletek kibontakoztatásával lehet. Vagyis a pályázati felhí-

vásba és a módszertani útmutatóba foglaltakat keretnek, iránymutatónak fel-fogva — minden katonai szervezetnél ki kell alakítani az akció helyi formáit.

Az alakulatok, a tanintézetek és a helyőrségi művelődési otthonok feladatává tettük, hogy sokoldalúan (a csapatrádió, a faliújság, szórólapok, plakátok segítségével és személyes beszélgetések, KISZ-taggyűlések stb. révén) ismertessék az olvasópályázat tudnivalóit, a könyvtári propaganda bevált módszereivel keltsék fel az érdeklődést, s ériék el, hogy tömegesen jelentkezzenek a fiatalok a részvételre. Mindenkiel beszéljék meg a kiválasztandó könyveket, és a legkülönbélebb eszközökkel segítsék őket abban, hogy minél jobban azonosulhassanak az írói szándékkal. Erre a célra nagyon alkalmasak a hadseregben is alkalmazott formák: egyéni és kerekasztalbeszélgetések, a könyvismertetések, a viták, ankétok, irodalmi estek stb.

Nagyon fontosnak tartottuk, hogy ügyeljünk arra, ne csak elinduljon az olvasópályázat, hanem állandóan éljen is. Ezért elrendeltük, hogy időnként állami és mozgalmi fórumokon egyaránt napirendre kell tűzni annak vizsgálatát, hogyan áll az akció, s az éltető injekciókat folyamatosan adagolni kell.

A vállalkozás köztudatban tartása és az olvasási kedv ébren tartása érdekében újból felhívtuk a figyelmet arra, hogy — a már korábban említett rendezvényformák mellett — jól alkalmazhatók a szellemi vetélkedők, a könyvkiállítások, az irodalmi színpadok előadásai, a könyvek megfilmesített változatainak időszakonkénti vetítése, színházi előadások, brigádműsorok, találkozók frókkal, történésekkel, veteránokkal stb. S hogy mindezeket jó arányérzékkel egyenletesen osszák el a tizenhét hónapra.

A „beszámoltatást” is hasonló nagykorúságot feltételezve képzeljük el. Vagyis semmiképpen nem arra gondolunk, hogy vizsgáztatásszerű kifaggatásokkal győződjenek meg a művek elolvasásáról, hanem klubszerű, játékos formák, véleménynyilvánítási, nézettségvizsgálási alkalmak keretében. És nagyon fontosnak tartjuk, hogy az akció valamennyi mozzanata lehetőleg minden olvasó esetében „testre szabott”, neki megfelelő, egyéniségével összeférő legyen. Mivel mindegyik *műhelymunkát*, az olvasókkal va-

ló állandó foglalkozást igényel, ugyanolyan jelentőséget kell, hogy kapjon, mint a tetszetős számokban, rendezvényekben jelentkező oldal.

Többször elmondtuk és leírtuk: sok múlik a könyvtáron, de sok múlik azon is, hogy magára hagyják-e a könyvtárost, vagy szövetségesekre talál a parancsmókban és a politikai munkásokban, a KISZ-szervezetekben és az ifjúsági klubok vezetőségeiben. Most is hangsúlyoztuk: a könyvtáros — bármennyire törekszik is — egymagában képtelen olvasómozgalmat teremteni. Ő elsődlegesen szakember, a mozgalomhoz egyedül kevés. Összefogásra, a mozgalmi és a közművelődési lehetőségek általános mozgósítására van tehát szükség. És olyan jól szervezett, összetett módszerekre, melyek alkalmazásakor az irodalmi hatásokat kiegészítik a klubélet, az amatőr mozgalom és az ismeretterjesztés impulzusai, az olvasmányélményeket felerősítik, elmélyítik a filmek, a vetélkedők, a viták és a közművelődés egyéb lehetőségei.

Könyvtáros és népművelő szakmai berkekben időnként egyfajta fanyalgás tapasztalható, ha az olvasómozgalom kerül szóba. Lekezelően-kioktatóan közlik az emberrel, amit egyébként is tud: kampányokkal, a statisztikák többletszámaival nem lehet az olvasási kultúrát feljebb emelni. Természetesen nem lehet. De semmittevással, sültgalambvárással, arisztokratikus tartózkodással még ennyit sem javíthatunk a helyzeten. Helyettük talán mégiscsak jobb, ha — az olvasóvá nevelés bonyolultságát és a fellelhető pedagógiai, pszichológiai, szociológiai eredményeket figyelembe véve! — a cselekvés mezejére lépünk. Körültekintően szervezve a munkát, sokéves, kitarító munkára berendezkedve, nem várva hurrásikereket és nem hagyva megtévesztetni magunkat a kezdeti eredményektől.

Ilyen felfogásban fogat a Magyar Néphadsereg újabb olvasómozgalmi akciója, a *Nem születünk katonának* olvasópályázat, mely tematikus volta (és akció jellege) ellenére is tágabb összefüggésekbe próbálja helyezni — és szelámi! — a fiatalok sokezres tömegeinek olvasási kultúráját.

Füleki Mihály

A KÖNYVTÁROS egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Bemutatjuk

a Népszabadság dokumentációs osztályát

Az újságírók munkájának hitelességét és színvonalát hivatottak szolgálni a szerkesztőségekben, a lapkiadó vállalatoknál létesített dokumentációs osztályok, amelyek az újságcikkeket feldolgozó és tároló archívumokból és a mellettük működő könyvtárakból állnak. Az olvasó, aki elégedetten olvassa kedvenc lapját s benne kedvelt újságírójától a kommentárokat — nem is tudja, hogy az újságírói teljesítményben a dokumentátorok és a könyvtárosok lelkiismeretes, megfeszített munkája is benne van.

Az ország egyik legrégebbi sajtódokumentációját 1945 augusztusában hozták létre a *Népszabadság* elődje, a *Szabad Nép* szerkesztősége mellett a francia *L'Humanité* archívumának tapasztalatait hasznosítva. Akkor még egyetlen helyiségben volt a pár száz könyvből álló könyvtár és a cikk-kivágatokat gyűjtő archívum. Ma már a Hírlapkiadó Vállalat Blaha Lujza téri székházának negyedik emeletén egy egész szárnyat foglal el, a liftből kiléptő mégis a zsúfoltságnak a dokumentációs osztályokra és könyvtárakra egyaránt jellemző képe fogadja. Mert nemcsak az osztály folyosóján, hanem az emelet más részein — például a tanácsteremben is — a látogató szemébe ötlik egy-egy dokumentumot tároló szekrény. A dokumentációs főosztály által elfoglalt terület körülbelül 400 négyzetméter — itt kellene elférnie több millió cikk-kivágatnak, 35 ezer kötet könyvnek, számos sajtóorgánium több évfolyamat felölöl bekötött példányainak, a mikrofilm-berendezések és a fotóarchívumnak. 1960 óta azonban — akkorra alakult ki az osztály végleges nagysága — a helyiségek száma nem növekedett lényegesen. Jelenleg nem is számíthatnak területbővítésre, hiszen a Hírlapkiadó is elhelyezési gondokkal küszködik. Néhány szerkesztőségnek nem is jutott hely a székházban, hanem a Gyulai Pál utcába került, de ott is az a legnagyobb gond, hogyan lehetne egy-két szobával többet megszerezni. Az elhelyezési nehézségeken csak egy új székház segítené!

Információ gyorsan, pontosan

A dokumentációnak, amely kezdettől fogva a párt lapjának, valamint a Hírlapkiadóhoz tartozó — jelenleg tizenhárom — szerkesztőségnek (ennyi veszi ugyanis igénybe a dokumentáció szolgál-

tatásait) a munkáját segíti információival, könyvek, cikkek és fényképek kölcsönzésével, illetve tanácsadással, természetesen a mostani adottságai között is magas színvonalon kell ellátnia feladatát. Mindezekon kívül úgynevezett közművelődési tevékenységet is folytat, ugyanis az osztályhoz fordulnak irodalomért a kiadó és a szerkesztőségek tanulók munkatársai, de azok is, akik első sorban tartalmaz szórakozásra vágnak a könyvek, az olvasás segítségével.

Mit jelent a szerkesztőségek munkájának segítése? Nem vártam végig a dokumentáció helyettes vezetőjének, *Danyi Sándornak* a délutáni ügyeletét, mégis sikerült benyomást szereznem arról az összetett, sokrétű tevékenységről, amellyel a dokumentátorok hozzájárulnak a szerkesztőségi munkához, az újságok anyagának gazdagításához. Az egyik újságíró fél évre visszamenően témaösszeállítást kért valamelyik világnyelven; több szerkesztő pedig nevek, adatok, dátumok iránt érdeklődött, s a választ per sze azonnal kérte, mert a másnapi Népszabadság levonatát sürgősen vissza kellett küldeniük kijavítva a nyomdába, sőt az ellenőrzési osztály is az ügyelet segítségével próbált meggyőződni néhány általa nem talált adat pontosságáról. Később a levelezési rovat is felvilágosítást kért a Népszabadság egy korábbi cikkéről. Minden kérésre azonnal kellett válaszolni, hiszen egy napilap szerkesztése nemcsak a pontosságot, hanem a gyorsaságot is megköveteli!

Azonban nemcsak a szerkesztőségek munkatársai veszik igénybe a dokumentációs osztály szolgáltatásait, hanem az MSZMP KB és a Külügyminisztérium is rendszeresen fordul hozzájuk információkért. (A Külügyminisztérium a rendszeres igénybevételért átalányt fizet.) Rajtuk kívül a főváros kerületi pártbizottságai, egyes vállalatok, más kiadóhoz tartozó újságírók, sőt olvasók is kérnek tőlük cikkmásolatot és információkat. A fénymásolatokért, tematikus összeállításokért természetesen minden használnak fizetnie kell. A szervezettel a Hírlapkiadó egyik főosztályaként működő dokumentációnak tehát gazdasági feladatai is vannak, amelyeket fél-, illetve éves terv szerint végez. A már említett szolgáltatások mellett az osztály fénymásolást is vállal, ami összesen évi százötvenezer forintot hoz a kiadónak. Ezt a vezetőség lehetőségein belül igyek-

szik is méltányolni, s a sokat és jól dolgozó dokumentátorokat premizálja.

E munka még sincs eléggé megfizetve. Ahhoz, hogy pontos és kielégítő tájékoztatást, információkat nyújtsanak, ötvenhat külföldi és negyven hazai napi-, illetve hetilapot, folyóiratot, valamint a Magyar Távirati Iroda napi és periodikus kiadványait dolgozzák fel, és archíválják témák szerinti rendben, a Népszabadság belső munkatársainak írásait pedig a cikkírók neve szerint. Állományuk igen értékes része a magyar és a nevesebb külföldi személyiségek életrajzaiból, illetve beszédeiből összeállított gyűjtemény.

A Népszabadságot a teljesség igényével megőrzi, a többi napi- és hetilapból, illetve folyóiratból pedig a legfontosabbnak ítélt cikkek kivágatait. Az öt magyar napilap cikk-kivágatait dossziékban tárolják, a többi újság legfontosabb cikkeinek rövidített címleírásait és rövid annotációit — helyhiány miatt — kartonokra vezetik, s ha szükség van az eredeti írásra, fénymásolatot készítenek róla a bekötött újságok alapján.

Mind a cikk-kivágatokat, mind a kartonokat 1956-ig az Egyetemes Tizedes Osztályozás alapján szakozták, azóta azonban a gyors kiszolgálás érdekében kisebb számú összevont témacsoportokat hoztak létre, s elhagyták az ETO alosztásait. A jó dokumentátornak ugyanis az újságíró fejével kell gondolkodnia, az információtömegeből mindig a legidősebb információkat tartalmazó cikkeket kell kiválasztania, és úgy kell szakoznia, hogy bármilyen szempont szerint kérjék is a dátumokat, adatokat, a választ a legrövidebb időn belül megadhassa. Az osztályvezető-helyettes arra tanítja az új

munkatársakat, hogy feldolgozás közben képzeljék magukat egy gömb közepére, ahonnan a gömb felületének bármely pontjáról érkező kérdést egyformán meg kell tudni válaszolniuk.

A pontosság és a gyorsaság igen kemény munkatempót követel a dokumentátortól, akinek sok esetben ugyanazon a napon mindkét munkafolyamatot el kell végeznie. A keresők délelőtti ügyelete 8—14.30-ig, a délutáni pedig lapzártáig, azaz este 10-ig tart. Emellett a munkatársaknak a saját munkaterületük cikkanyagát selejtezniük is kell, s ez igen felelősségteljes munka, mert ilyenkor kell eldönteni azt, hogy a megmaradó cikk — mondjuk — húsz év múlva kielégítő és biztos információt nyújt-e. Az idegen nyelven tudóknak tolmácsolási kötelezettségeik is vannak: ha a Népszabadsághoz külföldi vendég érkezik, ők kísérik el hivatalos útjaira. Feladataik közé tartozik még fordítások készítése is, például derekasan kivették részüket a L'Humanité-, illetve az Unité-fesztivál írásos dokumentumainak magyarra fordításából, s közreműködtek abban is, hogy az ünnepségeken a Népszabadság méltóan szerepeljen.

Míndez a már említett alacsony dotációval együtt a munkatársak nagyfokú cserélődését idézi elő. A legrégebbi dolgozó, *Gellért Endréné*, a jelenlegi főosztályvezető 1946-ban lett itt dokumentátor, helyettese, *Danyi Sándor* és a könyvtárvezető, *Fehérváry Judit* eddig húsz évet, további két munkatárs pedig nyolctíz évet töltött el itt. Négyen teljesen újak, a többség — huszonkét munkatárs — négy-öt éve került az osztályra.

A munkakörök elhatároltak és személyre szabottak, de írásban rögzített munkaköri leírás lehetetlen kézbe adni, mivel a hiányszások nem akadályozhatják a naprakészséget és az ügyeletek zökkenőmentes lebonyolítását. A munkát annak kell elvégeznie, aki éppen jelen van, ellenkező esetben a Népszabadság másnapi száma vagy bármelyik hetilap nehezebben jelenne meg. Ha „teljes” a létszám — négy munkatárs ugyanis jelenleg gyes-en, egy pedig külföldön van —, a harmincezve főből tizenegy végzi a sajtóanyag feldolgozását, tíz az adminisztrációs és manuális munkát, s az információnyújtást még két fotós és három könyvtáros munkája egészíti ki. (Az utóbbiakéről később külön is szólunk.)

A kilenc diplomás és tizenhat érettségizett munkatársból tizennégyen rendelkeznek különböző fokú nvelvtudással. Alankövetelmény a nvelvismeretnek az a foka, amelyn a dokumentátor pontosan el tudja látni a feldolgozást. Öten két nvelven végzik ezt a munkát. A manuális munkák zömét pedig az általános is-

kolai végzettségű hat munkatársra bízák.

Az információrobbanás, amely a sajtó területén is érezteti hatását, szükségessé tette a feldolgozás és a kiszolgálás részleges gépesítését. Először másológépeket vásárolt a kiadó abból a célból, hogy az egy példányban megőrzött cikkeket ne csak egy újságíró használhassa. A helyhiány azonban a mikrofilm bevezetését is szükségessé tette. Tizenegy éve mikrofilmeknek, természetesen nem kis zökkenőkkel. Nemcsak a valutaigényes gépek beszerzése és üzemeltetése miatt, hanem azért is, mert a monoton munka a mikrofilmzők körében is erős cserélődést idézett elő. Napjainkra a Népszabadság valamennyi évfolyamát, továbbá a legfontosabb külföldi újságokat is 35 mm-es filmre vették. Jelenleg már 80—85 ezer méter film van a dokumentáció birtokában. E tevékenységet azonban a kezelők költségesnek tartják, az újságírók ugyanis nem használják az olvasókészülékeket, hanem fénymásolatokat kérnek a szükséges cikkekről — kerül amibe kerül alapon! Ennek valószínűleg az az oka, hogy az örökké időhiányban szenvedő újságíróknak kényelmesebb, ha a cikkről készült másolatot hazaviszik, sőt jegyezhetnek is rájuk — míg az olvasókészülék használata közben a szükséges cikkről újabb jegyzeteket kell készíteniük.

A dokumentációs osztály szerves része ugyan, de azon belül önálló gyűjteményként működik a *képarchívum* és a *könyvtár*. A képarchívumot vagy más néven fotóarchívumot a Népszabadság szerkesztőségének kívánságára hívták életre 1974-ben. Két munkatárs — az egyik fényképész — a mélynyomású színes külföldi hetilapok képeiről készített fotókkal, illetve a Népszabadsághoz érkező, valamint a Központi Sajtószolgáltatól származó telefontókkal gyarapítja a jelenleg 60 ezres gyűjteményt. A negatívokat és a pozitív másolatokat is a dokumentáció számrendszere szerint csoportosítják.

Könyveket a kereskedelemmel egyidőben

A másik gyűjtemény a 35 ezer kötetes, három szakképzett könyvtárossal működő könyvtár, amely hetvenkét négyzetméter alapterületen zsúfolódik össze. A napi sajtó megjelenítése a könyvtárosoktól is gyors — bár nem a dokumentátorokéval mérhető sürgősségű — munkát követel. Az újságíróknak, a szerkesztőknek az a kívánságuk, hogy a könyvüldönkségek lehetőleg még a kereskedelmi megjelenés előtt, de legkésőbb azon a napon kapják meg, amikor

az üzletek. Ezért a könyvtár nem tudja megvárni a Könyvtárellátó megrendelő-jegyzékeit, és le kell mondania mindazokról az előnyökről, amelyekkel előfizetésük jár. Így azután a könyvek feldolgozását — a szakozást, a címleírást, a katalóguscédulák sokszorosítását, a tasakragasztást — teljes egészében a könyvtárosok végzik.

Az újságírók, szerkesztők által támasztott igények felmérése azonban nem pótolja a szakszerű tájékozódást, a könyvtárosok állandóan tanulmányozzák a kiadói tervek és más segédeszközöket, s rendszeres vásárlói a nagy budapesti antikváriumoknak is.

Mivel az adatok, a nevek gyors ellenőrzéséhez elengedhetetlenek a kézikönyvek, nagy gondot fordítanak az általános és a szaklexikonok — Brockhaus, Encyclopaedia Britannica, a Nagy Szovjet Enciklopédia stb. —, a ki-kicsodák, valamint az alapvető enciklopédikus munkák beszerzésére. E kézikönyvekből letéli könyvtárat rendeztek be az ellenőrzési osztályon, ahol megjelenés előtt kijavítják a készülő Népszabadságba került hibás és pontatlan adatokat.

Az állomány 60—65 százaléka szak-, 30—35 százaléka pedig szépirodalom. Szükség van az adatközlő munkákra — a statisztikáktól kezdve a dráma- és verseskötetektől —, a beszéd- és szöveggyűjteményekre, antológiákra — hogy csak néhányat említsünk meg a legfontosabbakból. Szerencsére nem határozták meg a könyvbeszerzés felső határát: ami a Népszabadság és a többi hetilap szerkesztőségének munkájához szükséges, mind megvásárolható.

A könyvtárnak jól szerkesztett és gondozott, naprakész katalógusai vannak. A szerzői és címszó-, a földrajzi és a tárgyszókatálógus mellett jó szolgálatot tesz a sorozati katalógus és a fordítások katalógusa is. Raktározási nehézségeiket nemcsak a helyhiány, hanem a raktározás rendjének nehézsége is növeli. Az alapítók ugyanis az Egyetemi Könyvtár rendszeréhez hasonló megoldást alkalmaztak (*korábban szakrendi, az 50-es évek elejétől ugrószámú numerus currens — A szerk.*), de csak kis számú könyvgyarapodásra számítottak annak idején, a negyvenes évek második felében.

Végül szólnunk kell a Népszabadság dokumentációjának a hazai társadalomtudományi információs rendszerben elfoglalt helyéről. A könyvtár — az állomány összetétele alapján — egy közepességű, elsőrendű referenz-szolgálatot végző közművelődési könyvtárhoz hasonlítható, amely a szerkesztőségek igényei szerint könyvtárközi kölcsönzést is folytat — még külföldről is kér könyvet —.

ez a kapcsolat azonban csak a többi sajtódokumentáció könyvtáraival kétoldalú. Rajtuk kívül elsősorban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártól, az Országgyűlési Könyvtártól és a Külügyminisztérium könyvtárától kérnek könyvet. A cikkarchívum pedig — sajátos feladata és a feldolgozott dokumentumfajta miatt — a többi sajtódokumentáció hasonló gyűjteményeivel tart kapcsolatot — elsősorban a Népszava, a Lapkiadó Vállalat és a Magyar Távirati Iroda dokumentációs osztályaival —, ahonnan megkéri a hi-

ányzó cikkeket, adatokat, információkat. Ebben az esetben a partnerkapcsolat valóban kétoldalú, hiszen a Népszabadság dokumentációja is segítséget nyújt a többi hasonló jellegű létesítménynek. Az egymásnak nyújtott szolgáltatások, fénymásolatok ingyenesek, azonban — mint vallják — sem az emberi erő, sem a gépesítési színvonal nem elegendő arra, hogy az egész magyar könyvtárügyre, dokumentációs hálózatokra kiterjedő információcserébe bekapcsolódhassanak.

Dr. Ruzsicska Mária

VISSZHANG

Ami hiányzik az életrajzi adatok közül, keressük meg máshol?

Az irodalmi és művészi munkájukért SZOT-díjat elnyertekről lexikon jellegű tájékoztató kézikönyv jelent meg a közelmúltban a Táncsics Kiadónál, Kulcsár Ödön szerkesztésében, egy 14 tagú szerzői együttes munkájaként. Örülni kellene az ilyen kiadványnak, de kézhezvétele után — sajnos — épp elég bosszankodnivaló is akad a munka következetlenségei, hiányai miatt.

Alapvető követelmény minden kézikönyvvel szemben, hogy az ismertetett személyekről következetesen, ugyanolyan sorrendben és ugyanolyan feltérési mélységben közölje az adatokat. Ez a kézikönyv viszont válogat az adatokban, az egyik SZOT-díjasról kevesebbet, a másiktól többet közöl. Igen „tapintatosan” kezeli például a nők adatait: nemigen közli születésük dátumát, pedig a kézikönyv használóját érdekelné ez, s ha már az egyik-másik díjazott születési helyét és idejét közölte, akkor miért nem adja meg valamennyit? Azt végképp nem hiszem, hogy például a következők — férfiak lévén, s nem is valamennyien élők — megharagudtak volna, ha megnevezik szülőhelyüket és közlik születési évüket: *Avar István, Bacsó Péter, Bánffy György, Baranyi Ferenc, Bárány Tamás, Básti Lajos, Benjámín László, Bessenyei Ferenc, Darvas József, Dobozy Imre, Harsányi Gábor, Ipper Pál* —, hogy csak a névsor elejét vegyük, mert még folytathatnánk a felsorolást legalább ugyanennyi névvel, köztük *Váci Mihály*éval is. Nem következetes a kiadvány az egyéb díjak, a kitüntető címek közlésében sem. Van, akiről mindent elmond, de például *Pődör Béláról* elmulasztja megemlíteni, hogy nemcsak kar-

nagy, hanem zeneszerző is, és hogy Liszt Ferenc-díjat kapott 1977-ben. *Urbán Ernő*ről sem írja meg, hogy 1974-ben *József Attila*-díjat is kapott, vagy hogy *Tűzkeresztés* című filmje 1952-ben *Karlovy Varyban* a Munka díját nyerte el. *Szemes Mariról* sem tudjuk meg, hogy a *Jászai Mari*-díjat kétszer is kiérdemelte. *Takács Imre* szülőfaluja pedig góromba elírással jelent meg a könyvben, ugyanis *Rábasömjén* helyett *Rábasömrő* je a közölt községnév. Ilyen község a helységnévtárban sem található.

Nem akarok egy újabb könyvet írni a kimaradt vagy téves adatokról, ezért a hibajegyzéket abbahagyom, ízelítőül ennyi is elég. Érdekes, hogy a kiadványnak, amelyben a „címszavak” természetesen a díjazottak nevének betűrendjében sorakoznak (ahogyan az egy lexikon szerű kézikönyvhöz illik), tartalomjegyzéke is van!?

Könyvtárosoknak és gyakorlott olvasóknak persze könnyű a hiányzó adatokat megkeresniük a *Magyar Irodalmi Lexikonban*, az *Új Filmlexikonban*, a *Zenei Lexikonban* vagy a *Ki kicsodában*. Ott a filmszínésznők születési ideje sem titok, s ha a *Könyvtáros* lexikonpótló közleményeit a könyvtárosok mind bejegyezték a kézikönyvekbe, ezekből a legfrissebb kitüntető cím vagy díj is megtudható. Lehet, hogy a kiadvány szerkesztője úgy gondolta, hogy ami az életrajzi adatokból hiányzik, keressük meg máshol? Nyilván ez is egyik módja lehet a kézikönyvek használatára való nevelésnek, szerkesztői alapelvnek azonban aligha felel meg.

Urbán László

Németh Nándor

Az Amerikába kivándorolt magyarok több hullámban hagyták el az országot: a harmadik az 1939—1945-ös világháború következményeként. Az emigráltak között bőven akadt művész. Közéjük tartozik Németh Nándor is, aki az Amerikában élő Petry Béla mellett méltán írta be nevét a magyar exlibris-művészet történetébe.

A művész 1910-ben született munkás családból, Újpesten. Középsiskoláit is ugyanott végezte. Az Iparművészeti Főiskolán Haranghy Jenő és Helbing Ferenc tanítványaként elsősorban a grafikában képezte magát, és fejlődött kitűnő művésszé. Diplomájának megszerzése után neve könyvillusztrátorként és mesefilmek grafikusként vált ismertté, de kiállítási installációkat szintén tervezett, és számos ex librist is készített. Részt vett a MEGE, a Magyar Exlibris-gyűjtők és Grafika-barátok Egyesülete életében is. A második világháború alatt ő sem kerülhetett el a katonaszkodást; a háború végén alakulatával Nyugatra került, ahol fogságba esett. Kezdetben a megszálló hatóságok foglalkoztatták grafikusként, majd Ambergben dekorációs vállalatot alapított. 1950-ben kivándorolt az Egyesült Államokba, ahol először az Allan Wagner könyvkiadó foglalkoztatta mint illusztrátort, de csakhamar az Audio Cinema Corporation kötelekébe lépett, ahol kezdetben színpadterveket, később ismeretterjesztő és Amerikában igen népszerű mesefilmeket készített.

Az ex librisek művelését Németh Nándor — nagy elfoglaltsága ellenére — Amerikában sem adta fel. Pénzért azonban nem vállalt megbízatást; könyvjegyei barátságból vagy tisztelete jeléül készültek, elsősorban ottani magyar barátainak, majd az ismert közéleti személyiségeknek, akik között amerikai elnökök éppúgy találhatók, mint asztronauták vagy VI. Pál pápa. Az amerikai magyarok részére készített könyvjegyeiből összeállítható a mai amerikai magyarság képeskönyve. Lapjain az amerikai élet szimbólumai keverednek a magyar múlt emlékeivel, ám nemcsak a nosztalgia érződik ki belőlük, hanem a honvágy is.

Németh Nándor ex librisei rajz után készült ofszetnyomatok. Az ofszetnyomás nem tartozik a legnemesebb sokszorosító grafikai eljárások közé, mivel a művész munkája kizárólag a rajzra korlátozódik, akárcsak a klisénél. Nagyszerű rajzkészsége e „hiányosságot” azonban feledtetni tudja. Németh Nándor realista művész, de nem fotorealista: a valóság-

ból indul ki ugyan, de nem a valóságban, hanem a valóság ábrázolásában találja meg művészte lényegét. A valós, ám legtöbbször csak az asszociáció erejével összefogott képi elemek — amelyeket a kompozíció egységesít —, a hagyományos szimbólumok rendszerbe állítása, az amerikai jelen és a magyar múlt jelképeinek egybeötövözése, az aprólékos-ságra épülő, de összhatásában nagyvonalú kompozíció, a tematikus, érzelmi és gondolati sokszólamúság olyan művészetet szül, amelyre az esztétikum éppúgy jellemző, mint az extravagancia nélküli egyediség. Nem idegen tőle a humor sem, de ebben is európai marad: legalább annyi benne a filozófia, mint a neveltető elem. Fantáziájának gazdagságát elsősorban gyermek ex librisei bizonyítják. A klasszikus mesevilág jelentkezik e lapokon, meg a népmesék valóságot szépítő, boldogságpótló, az ártatlan gyermeklélekben tükröződő álomvilága. Amerikai magyar barátainak készített ex librisein a kalotaszegi motívumok változnak a prekolumbiánus formakincssel, felhőkarcolók feleselnek a Halászbástyával, a somogyi tükrösök betyárjainak pedig a New York-i Szabadság-szobor köszön vissza. A megszokott jelképek egymásra torlódva, gyakran együvé komponálva jelentkeznek, hogy ezzel új életet vigyenek a megszokott világba. Janus-arcú világ, de kétarcúságában nincs semmi ellentmondás vagy következetlenség: a kéthazájú élet, az oldás és kötés legbelül lezajló s bűvópatakként felszínre törő folyamatainak művészi megfogalmazása ez.

Németh Nándor rajzainak vonalvezetése tiszta, higgadt, egyszerre áraszt erőt és gyengédséget; a kócoságot, a hányavetiséget pedig éppúgy kerül, mint a rajzi piperkőcséget. A tárgyakon keresztül statikusan szemléli a jelenségeket, magát a világot is; a hiányzó vonalritmust gondolati ritmussal pótolja, s ezzel oldottabbá is teszi.

Amerikában készült ex libriseinek száma 184. Ha ehhez még hozzávesszük az itthon készülteteket, akkor arányaiban is gazdag kisgrafikai tevékenység bontakozik ki előtünk. Németh Nándor munkássága azonban nemrég tragikus szerencsétlenség következtében örökre félbeszakadt: cigarettázva elaludt, és feleségével együtt halálát lelta a tűzben. Alkotásai azonban fennmaradtak — emléket is nekünk kell megőriznünk.

G a l a m b o s F e r e n c

„Önálló önművelés”

Korunk áldása—átka az információ-özön, de néha úgy érzem, nem az információ sok, hanem a — *szöveg*: hosszan, körülményesen, sokkal több szóval mondjuk el, amit akarunk, mint szükséges. A szóbeli és az írásos közlésnek ez a betegsége a *szószaporítás*, szenved benne a könyvtári munkával, az olvasással foglalkozó irodalom is. Most egyik fajtájára, a *szófölslegre* — görögösen: *pleonazmusra* — keresünk példákat.

Itt van mindjárt a címbeli jelzős szerkezet. Mi az *önművelés*? Önmagunknak, mások közreműködése nélkül, saját erőnkől, akaratunkból való nevelése, vagyis jócskán benne van az önállóság mozzanata. Épp ezért fölösleges „*önálló önművelésről*” szólni, ahogy *víz* helyett sem emlegetünk „*folyékony vizet*”. (A lelőhely: *Könyv és Nevelés*, 77.6: 119.) Egy másik gyöngyszem a „*mobil konténer*” (Tolna, 78.2: 12). A konténer: *szállítószekrény, szállítótartály, tárolószekrény, tárolótartály* — ennek a fogalomnak is meghatározó jegye a *mozgathatóság*. Elég lett volna hát valamelyik magyar megfelelő, de jelző nélkül. „Minden KISZ-tag *aktívan kifejtheti* a véleményét” — lelkesedik az OSZK Híradó (77.10: 228). Kifejtem — *részletezve előadom* — a véleményemet: létezik-e „*passzív kifejtés*”? Némelyek keveslik ma az *összefogás* szót, s így toldják meg: „*közös összefogás*”. A Kisalföldi Könyvtáros például „*közös összefogással*” épült könyvtárról ír (77: 39); a Könyv és Nevelés a könyvtárak érdekében buzdítja „*közös összefogásra*” a tanulókat (77.6: 124). Mi az *összefogás*? Az a cselekvés, amikor több személy, intézmény, szervezet, közösség egyesíti erejét, összefog, társul: ezt csak *közösen* lehet, minek mellébuzgólkodni a szószaporító jelzőt? Az Orvosi Könyvtáros (77. III: 313) „*nagyon közkedvelt*” sorozatról ír, pedig a *közkedvelt* szó jelentése önmagában is az, hogy *általánosan kedvelt, népszerű, vagyis nagyon kedvelt*. „*Együttműködési kapcsolatok*” helyett (Komárom, 78.1: 23) elég lett volna *kapcsolatokat* említeni, „*külső környezeti*” helyett (Békés, 78: 24) *környezetet*, mert az körülvesz valakit, valamit, tehát *kívüle* van! Ezekben az esetekben jó lett volna megnézni az értelmező kéziszótárt, mit is jelent ez, meg az a szó.

Az alábbi fordulatokból a hivataloskodás, a jelentésstílus érződik ki: „hosszabban, tegyünk hozzá még valamit,

úgy jobban elfogadják”. A jó állománygyarapítás feltétele — vallják Tolnában (80.1: 33) —, hogy „*a megfelelő nagyságú pénzeszközöket jól használjuk fel*”: inkább a *pénzt*, a *beszerzési fedezetet!* „*Jó színvonalon biztosított*” működési feltételek (Fejér, 78. nov.: 47): miért nem egyszerűen *jó működési feltételek*? A „*kézikönyvek állománya*” helyett (Somogy, 77.2: 15) az emberek a *kézikönyveket* használják, a könyvszekrények hiánya pedig nem a Vas megyei üzemi könyvtárak „*működési feltételeinek javítását*” nehezítette, hanem a *működésüket* (Vas, 80.3: 47), s nem „*a művelődési ház befogadóképessége*” bizonyult szűknek, hanem a *művelődési ház!* (A lelőhely: Pest m., 80. 1—2: 17).

Javítsunk ki végül két vizenyős, gyér információtartalmú mondatot! Újságbeli portré egy molnárról, aki ügyesen farag, s hosszú munkás életében könyvtároskodott is. Az irodalmi babérokat áhító írás szépelgő utolsó mondata: „*Szél sem motozott az éjszakában, csak a kés alól lekerekedő forgácsdarabok szisszenése hullott a csendre*” (Vas, 80.3: 35). „*Forgácsdarab*” helyett megteszi a *forgács*, de az éppen nem kerek, hanem keskeny, hosszú, összezsavarodó hulladék. Három ige — *lekerekedik, szisszen, hull* — is kapcsolódik hozzá, erősen mozgalmassá téve a *csend*t, melyben pedig „*szél se motoz*”: zavaros, ellentmondásos így az idillinek indított helyzet. A mesterember szófukarságához, megfontolt mozgásához szikárabb stílus illik!

A Könyvtáros szerkesztői is elnézőek voltak, amikor nem sürítették egy kicsit ezt a szóáradatot: „... *fel kell figyelniünk arra az örvendetes folyamatra, mely a tudományos eredmények egyre gyakoribb publikálási lehetőségében jelentkeznek*” (77.8: 444). A szerző közlendője pontosan ennyi volt: *Örvendetes, hogy egyre több a lehetőség a tudományos eredmények publikálására*. Tizenhat szó helyett tíz is megteszi!

A szófölsleg oka — nem én állítom, hanem a hétkötetes értelmező szótár! — a „*laza, fegyelmetlen gondolkodás*” s — ezt pedig én teszem hozzá — a túlzott pontoskodásra törekvés, a megfölslebbezetettség szakmaiság szándéka. A magunk bőbeszédűség ellen magunk küzdhetünk a legeredményesebben: törléssel, húzással, tömörítéssel, újbóli és újbóli átolvasással.

Szabó Ernő

A történelem könyvei

A történelemtanítás annotált bibliográfiája

Az új tantervek valamennyi iskolatípus számára követelményként írják elő, hogy a tanulók tárgyak alapelemeinek elsajátítása mellett önálló ismeretszerzésre is képessé váljanak, bepillantásnak az önművelés legkézenfekvőbb forrásaiba, a szaktudományi és az ismeretterjesztő irodalomba. Ennek kapcsán a történelemóra színhelye egyre gyakrabban a szaktanterem, a múzeum vagy a levéltár és mind gyakrabban a könyvtár is. Mivel a hagyományos történelemtanítás kiegészült az állampolgári ismeretek és a világnézetünk alapjai című tárgy oktatásával, szükségessé vált az is, hogy az adatok rögzítésével beérvő tanítási gyakorlat helyébe a társadalmi valóságot, a társadalmi mozgásformákat és törvényeket firtató vizsgálódás lépjen.

Ez a bibliográfia a tananyagot meghaladó tájékozódáshoz kíván segítséget nyújtani. Összeállítói az utóbbi húsz év magyar nyelven megjelent szakirodalmából válogattak olvasmány- és forrásanyagot. A történelmi tárgyú munkák mellett a társ- és segédtudományok eredményeit összefoglaló fontosabb művek és a történelemtanítás módszertanával foglalkozó kötetek is helyet kaptak a bibliográfiában.

A válogatás műfaji és tematikai tekintetben egyaránt sokirányú, széles körű kitékintést tesz lehetővé, elősegíti az új ismereteknek a meglévőkhöz kapcsolását, az összefüggések felismerését és megértését. Társadalom- és történelemfilozófiai, tudomány- és művelődéstörténeti, vallástörténeti, régészeti, néprajzi, hadtörténeti stb. munkák sorakoznak az egyetemes és a magyar történelem általános művei s a bibliográfiák, lexikonok, enciklopédiák mellé. Ezek csoportjait színvonalas válogatás egészíti ki olyan témakörökből, mint a földi élet az ember megjelenése előtt és az emberréválás folyamata, a termelés és a társadalom viszonya. A válogatás arányai is tükrözik, hogy napjaink történetében és a mai világpolitikában miként jut mind nagyobb szerephez az Európán kívüli térség.

A felsorolt több mint 2100 mű java része megtalálható a közművelődési könyvtárakban. A bibliográfia igényes történelmi ifjúsági ismeretterjesztő irodalmat, modern népszerűsítő kiadványokat és tudományos monográfiákat egy-

aránt számba vesz. Igyekszik kielégíteni mind az általános iskolai igényeket, mind a fakultációs rendszerre áttérő gimnazisták érdeklődését. Az összeállítók szándéka szerint e könyvészet a történelmi szakkörök és a honismereti csoportok számára is támpontul szolgál. Ez utóbbi feladatát azonban nem képes maradéktalanul ellátni, mivel a kötet a hazai honismereti bibliográfiákból, a regionális és a várostörténeti művekből, a helytörténeti olvasókönyvekből és más hasonló, a tanítás és az ismeretterjesztés gyakorlatában használt munkákból nagyon keveset sorol fel. Nem válogatott azokból a történeti tárgyú ajánló bibliográfiákból sem, amelyek sok könyvtárban hozzáférhetők, és javarészt ma is időtállóak. (Nem említi például a *Budapest Lexikont*, a *Budapest történetének bibliográfiáit*, a *Budapest régiségei* c. sorozatból pedig csak a 22. kötetről szól. Hiányoznak a felsorolásból a várostörténeti monográfiák, a megyei sajtóbibliográfiák, a statisztikai gyűjtemények, térképek, történelmi atlaszok stb., jöllehet mindezek

éppen az önálló ismeretszerzés és tájékozódás segítői lehetnének.)

Az anyag elrendezése a történelmi korszakok és a tanmenet szerinti sorrendben történt. Az egyetemes és a magyar történelem általános műveinek felsorolását az egyes történelmi korszakok irodalmát ajánló fejezetek követik. A kötet zárófejezete *Korunk kérdései* címmel kínál bőséges és friss válogatást az időszerű nemzetközi és hazai politikai, gazdasági, társadalmi, diplomáciai stb. kérdések irodalmából (a tőkés és a szocialista országok élete, kapcsolatai; a harmadik világ; az ENSZ; világgazdasági kérdések stb.). A bibliográfia néhány forrásértékű klasszikus mű kivételével mellőzi a történelmi tárgyú szépirodalmi művek említését.

Az összeállítás alcíme annotációkat ígér. A között címeknek azonban csak kisny töredéke annotált, bár ezek az is-

mertetések alaposak és kiemelik egy-egy témakör legfontosabb munkáit. Más, jelesebb könyvekre pedig a dőlt betűs szedés hívja fel a figyelmet. A történelmi tárgyú periodikák kötetet záró jegyzéke sajnálatosan szűkmarkú. A bibliográfia tételei számozottak, de a kötetnek semmiféle mutatója nincs, amely ezekre utalna, emiatt a tételszámozásnak nincs gyakorlati értelme. A kötetben a részletes, jól áttekinthető tartalomjegyzék alapján tájékozódhatunk. Az anyaggyűjtés 1978. december 31-ével zárult. E hosszú nyomdai átfutás bizony sajnálatos. Az összeállítás a közművelődési könyvtárak számára is hasznos segédeszköz lehet mind a könyvtárakban tartott történelmi foglalkozások alkalmával, mind a tájékoztatásban. (Összeállította: Mózer Ilona, Simon V. Péter, Sz. Balázs Péter. *Tan-könyvkiadó*, 1981. 251 l. 29,50 Ft.)

Csomor Tibor

Zimáné Lengyel Vera: Berda József-bibliográfia

A közelmúlt magyar irodalmának egyik leginkább szeretetre méltó egyéniségű, epikureizmusáról irodalmi berkeken kívül is híressé vált, anekdotákkal, „sztorikkal” övezett kiváló költőjének, a 15 éve elhunyt Berda Józsefnek életművét és műveinek további sorsát tárja fel a Szabó Ervin Könyvtár új bibliográfiai füzeté, amelyet Zimáné Lengyel Vera állított össze — kitűnően.

Már közhelyszámba megy, hogy a személyi bibliográfiák mint tudományos szolgáltatások milyen fontosak a kutatók számára, hogy egy ilyen pontos adatközlésű, az információkat világos, áttekinthető rendszerben közlő dokumentációs összeállítás mennyire segíti később a műveket, a teljesítményt mérő szakemberek, tudósok munkáját.

A bibliográfia tételszámos. A 951 bibliográfiai információ 8 nagy fejezetben van elrendezve. Az első rész az *Életrajzi adatok* címet viseli. Itt időrendben követhetjük végig Berda életének jelentősebb eseményeit, a korszak irodalmi mozgalmáiban való részvételét, első verseinek, majd köteteknek megjelenési időpontját és körülményeit.

A második rész a *Művei és kritikáik* fejezetcímet kapta. Ebben — igen jó tagolásban és természetesen időrendi bontásban — önálló köteteknek jegyzékét, valamint a róluk szóló kritikákat ismerteti a szerkesztő. A következő fejezetek tar-

talma: *Berda József* (külön a folyóiratokban, illetve az antológiákban) *megjelent verseinek lelőhely-jegyzéke*, *idegen nyelven megjelent műveinek listája*; *megzenésített költeményeinek felsorolása*; *cikkek, könyvismertetései; valamint nyilatkozatai és önvallomásai*.

A zárófejezet címe: *Irodalom Berda Józsefről*. E részben minden fellett információt közlétesz a szerkesztő, a költőről szóló tanulmányok, cikkek, portréírások mellett az apróbb híradásokat, tudósításokat is. A költőről szóló és a neki ajánlott művek jegyzékének közlése után találjuk azoknak a lelőhelyeknek a felsorolását, ahonnan Berda arcképei, fotói, karikatúrái kikereshetők. A bibliográfiát tételszámra utaló névmutató egészíti ki.

Már hagyomány, hogy a Szabó Ervin Könyvtárnak ezek az igen hasznos bibliográfiái érdekes fényképdokumentumokkal is megörvendeztetik az érdeklődőt. A mostani füzet fotómásolatai közül a legérdekesebb Berda József *Végrendelkezése*, amelyhez Tamási Áron és Tersánszky Józsi Jenő tanúskodott, s amelynek szövege hátrahagyott kéziratának és levelezésének sorsáról intézkedik, valamint arra emlékeztet, hogy „Elhunyt barátaim sokasága (kb. 90%) a farkasréti temetőben nyugszik-alszik. Ide temessenek”. (FSZEK, 1981. 130 l. 12 t. — 14 Ft)

Iszlainé Merkóvszky Erzsébet

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓnak, a Széchényi Könyvtár folyóiratának 1981. évi 8. száma nagyrészt személyes műfajú írásokból áll: három-három megemlékezést, interjút és tanulmányúti beszámolót közöl; a *Múltunk—örökségünk* c. rovat pedig *Halász Gábornak* a nemzeti könyvtárban eltöltött 18 évét tárja az olvasó elé a nagy magyar esszéista és irodalomkritikus születésének 80. évfordulója alkalmából. A megemlékezéseknek a gyász esetek adnak szomorú időszertűséget: az egyik írás például a híradó volt szerkesztőjét, történetének és repertóriumának összeállítóját, a hetvenéves korában elhunyt *Horváth Viktor* osztályvezetőt búcsúztatja. (Horváth Viktor teréről és könyvtárosi pályájának tanulságairól a *Könyvtáros* beszélgetést tervezett a *Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák* című sorozatában. Az interjút a sors kérelhetetlensége hiúsította meg, tovább növelve folyóiratunk adósságait azokkal szemben, akiknek élettapasztalatait már nem adhatjuk át az utódoknak, a könyvtárügyben munkálkodók derékhadának és még inkább a pályakezdőknek.) Eltávozott az élők sorából *Németh János*, a zeneműtár raktárkezelője is: 88 éves volt. Amikor róla a 80. születésnapja alkalmából történt kitüntetések kapcsán a *Könyvtáros* írt és fényképét is közölte (1974/3-as szám) még szolgálatban állt: akkor érte meg közszolgálatának 60., a Széchényi Könyvtárban való működésének 25. évfordulóját... Az OSZK Híradóban között interjúk sorából fontossága miatt kiemelkedik *Pázmán Péternek Juhász Jenővel*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetőjével folytatott beszélgetése, amely az Országos Széchényi Könyvtár helyzetével és jövőjével foglalkozott a IV. országos könyvtárügyi konferencia tanulságainak tükrében. Juhász Jenő az interjú során hangsúlyozta, hogy a nemzeti könyvtárnak — hagyományos feladatait továbbra is ellátva — növelnie kell szerepvállalását a könyvtári rendszerben, mégpedig a központi szolgáltatások fejlesztésével éppen úgy, mint a könyvtárközi együttműködés szervezésével, a könyvtár részének az országos szakfelügyeletben való fokozottabb részvételével, a kutató-fejlesztő, a módszertani és a továbbképzési tevékenység hatékonyabb végzésével. Az Országos Széchényi Könyvtár nehézségei közismertek, de felülvizsgálata során felszínre kerültek olyan hiányosságok is, amelyek kiküszöbölése már az új épületbe költözés előtt megkezdhető, s részben meg is kezdődött. A külföldi tanulmány-

úti beszámolók Olaszország nemzeti könyvtárainak (ott, mint ismeretes, több nemzeti könyvtár is van) központi funkcióiról, egy berlini színházi kongresszusról és egy hollandiai tanulmányútról szólnak. Ez utóbbi célja a 17. és 18. században németalföldi egyetemekre járt magyar diákok disszertációjának és más írásos dokumentumainak felkutatása volt.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS idei első száma mindhárom nagy közművelődési hálózattal foglalkozik, s közülük a legnagyobb figyelmet ezúttal a szakszervezeti könyvtáraknak szenteli. A hálózat irányítója, az SZMT központi könyvtárának igazgatója összegeztet készítette az elmúlt öt éves tervidőszakról, és ismerteti a hatodik öt éves terv fő feladatait is. Beszámolójából az derül ki, hogy az elmúlt években az ismert nehézségek ellenére is biztatóan fejlődött az üzemi könyvtárügy: tízzel növekedett a főfoglalkozású könyvtárosok száma, 1341-gyel az olvasóké; a hálózat tudatosan törekszik az erők egyesítésére (a 11 önálló könyvtárból 8 területi szolgáltatást is nyújt, 2 pedig a szakkönyvtárral közös szervezetben működik), a könyveszerzési keret 1976 és 1980 között 1 millió 380 ezer forintról 1 millió 670 ezerre emelkedett (igaz, 1979-ben már 1 millió 930 ezer forint volt!), a megyei kórházban betegkönyvtárát létesítették, s a központi könyvtár öt év alatt 900 ezer példányban jelentetett meg kiadványokat, amelyek közül sokat az ország más könyvtárai számára is hozzáférhetővé tett. A hálózat tervei szintén nagyon ígéretesek: a gazdasági nehézségek ellenére is kedvezőbb helyzetbe kerülnek a megyeszékhely nagyüzemi könyvtárai, például a *Videoton* szakszervezeti könyvtára a már épülő oktatási-művelődéssport kombinátban kap új, 500 négyzetméter alapterületű elhelyezést, és a Könyvfűfémű, valamint az Iktarus könyvtára ugyancsak lényegesen bővül — ráadásul mindhárom intézmény vállalja egy-egy városrész könyvtári ellátását is. E beszámoló törekvéseit jól illusztrálja az 1750 lakosú Kincsesbánya művelődési házi és könyvtári (tanácsai, szakszervezeti, vállalati és iskolai) feladatokat közösen ellátó intézménynek munkájáról szóló cikk: ebben az intézményvezető igazgatója arról ír, hogy a négytagú munkatársi gárda művelődési házi és könyvtári tevékenységet egyaránt végez. Még a gazdasági vezetőnek is van alapfokú könyvtárosi végzettsége, s az igazgatóval együtt valamennyien részt vállalnak mindenfajta könyvtári

tennivalóból — beleértve a kölcsönzést is —, a könyvtárosi besorolású két munkatárs pedig szintén vállalja kiscsoport vezetését és egyéb, művelődési házi feladatokat ellátását. (Kár, hogy a cikkből nem derül ki, mennyi a könyvtár nyitvatartási, illetve kölcsönzési ideje, tehát mekkora a munkatársak könyvtári megterhelésének mértéke!) — A tanácsi könyvtárak számokkal mérhető helyzetéről az elmúlt évről készített statisztikai táblázatok tájékoztatnak (ezekhez csatlakoznak a szakszervezeti könyvtárak részletező adatai és az iskolai könyvtárak összefoglaló adatai is). A tanácsi statisztikában már első pillantásra feltűnik, hogy a beiratkozottak alacsony megyei arányát (13,7 százalék) főként a gyenge falusi teljesítmények okozzák; a megyeszékhelyen és a járási székhelyeken a szakszervezeti könyvtári olvasók nélkül is mindenütt meghaladja a megyei átlagot a könyvtári olvasók aránya (Székesfehérvár 14,7; Bicske 17,6; Dunaújváros — szakszervezeti fenntartásban — 30; Mór 19,3; Sárbogárd 14,2 százalék). A megyében a 77 könyvtár közül 20-ban tíz százalék alatt van az olvasók aránya, ráadásul a három leggyengébb falusi könyvtár (Ráckeresztúr 1,3; Soponya 3,0; Besnyő 5,0 százalék) meglehetősen nagy lélekszámú (2844, 2200, 1972) községben, tehát olyan nagy településen működik, hogy például Békés megyében legalább napi négy órában foglalkoztatott könyvtáros dolgozna mindegyik könyvtárban. Feltűnő az is, hogy az említett húsz intézmény közül kilenc a dunaujvárosi járásban található. Ezért olvastuk érdeklődéssel a járás szakfelügyelőjének tapasztalatairól szóló írást: a két éve tevékenykedő szakfelügyelő maga is falusi könyvtáros (nála 19,3 százalék az olvasók aránya!), aki beszámolójában a kedvezőtlen működési körülményekkel, a könyvtárosok nagyarányú cserélődésével (9 helyen volt könyvtárosváltás 1980-ban) magyarázza a gyenge teljesítményeket, de használható megoldásokat is javasol a munka megjavítására, illetve az új könyvtárosokkal való foglalkozásra, betanításukra, továbbá a módszertani és a szakfelügyeleti munka egyeztetésére. Ha jó példára van szükség, egyébként nem kell kilépni a megyéből: hogy mit hozhat ki egy falusi könyvtáros a rendelkezésére álló lehetőségekből és eszközökből, s hol kell elkezdeni a munkát, *Ugrits Margit* hosszú című, kétrészes dolgozatából megtudható („A könyv- és könyvtárhasználati kultúra alakítása óvodás és kisiskolás korban Csákváron, a nagyközségi könyvtárban”). Írása a szükséges elméleti háttér megajánolásával közli saját, általánosítható tapasztalatait. — A jól szer-

kesztett, tartalmas híradószám egyéb írásai bemutatják a Fejér megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet könyvtárát, a megyei könyvtár új zenei részlegét, a Videoton hanglemezkлубját, a Központi Fizikai Kutatóintézet könyvtárát — ez utóbbit egy tapasztalatcsere-látogatás alkalmából —; két történeti cikke közül pedig az egyik *Teleki Blanka* alakjának irodalmi ábrázolásait tekinti át és bibliográfiát is közöl személyéről, a másik az első székesfehérvári könyvkereskedés (*Rader Alajos*, 1822) felállításának előzményeivel foglalkozik.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 1981. évi 2. száma kivonatossal közli a megye szakszervezeti könyvtárainak 1981—1985-ös fejlesztési programját. Ennek egyik lényeges pontja a gyógyító intézetekben kezelt betegek könyvtári ellátása, amelyet az 1980-ban megkezdett szervezőmunka folytatásaként a következő években Tatabányán, Tatán, Komáromban, Esztergomban és Kisbéren valószínűleg megletéti formában. A szolgáltatások körét egyebek között a zenei részlegek kialakítása révén is bővítik, a hatókör kiterjesztése céljából pedig a jelenlegi 25, területi tevékenységet folytató könyvtáron kívül újabb intézményeket kapcsolnak be a lakóhelyi könyvellátásba. A működési feltételek javulásának biztató alapja az elmúlt évtizedben bekövetkezett fejlődés: például 1972-től 1979-ig az önálló helyiséggel rendelkező könyvtárak száma 22-ről (19 százalék) 54-re (38 százalék) emelkedett, alapterületük 1972-től 1977-ig 719 négyzetméterrel, az 1978 és 1980 közötti három évben viszont már 803 négyzetméterrel növekedett. Az 1971-től 1979-ig terjedő kilenc évben a főfoglalkozású, a rész munkaidős, valamint a megbízási díjas könyvtárosok száma csaknem megduplázódott, 47-ről 91-re nőtt. A következő években hét intézményben szeretnék növelni a könyvtárosok számát. 1972 óta dinamikusan emelkedett a könyvbeszerzési összeg, mégpedig az SZMT központi könyvtárában a korábbi háromszorosára, a Tatabányai Bányász Körzeti Könyvtárban és az önálló könyvtárakban kétszeresére. — Érdekes és hasznos, agitatív erejű módszert alkalmaz a híradó a megye nagyobb könyvtárainak és más megyék könyvtárainak összehasonlítására: a lakosság megegyező lélekszáma alapján, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványából (TEKE '80) vett statisztikai adatok segítségével összeveti 11 település tanácsi könyvtárainak helyzetét és működését (Tatabánya—Szolnok, Kiskunhalas—Esztergom, Hatvan—Tata... Tát—

Csákvár stb.). A kétségtelenül kitűnő eszköz alkalmazása esetén azonban ügyelni kell arra, hogy ne csak a települések lélekszáma, hanem azonos jellege is meghatározó szempontja legyen az öszszvetésnek, hisz nyilvánvaló: Lenti városi-járású könyvtárát nem lehet valósan összehasonlítani az ilyen szerepkört nélkülöző kisbéri könyvtárral; az erősen iparosított Lábatlan könyvtárát a mezőgazdasági vidéken fekvő Földes község nevelési központjának csak az év második felében felavatott új könyvtárával, annak működési adataival, illetve teljesítményeivel. — A változatos tartalmú és információkban gazdag híradószám foglalkozik még a középfokú iskolai könyvtárak helyzetével, az *Olvasó ifjúságért* pályázat első évével, bemutatja a

Lábatlami Nagyközségi Könyvtár gyermekrészlegét és a megye szakszervezeti könyvtáraiban működő olvasóklubokat, az *Örökségünk* rovat pedig a megyei könyvtár gyűjteményében levő muzeális értékű dokumentumokat, elsősorban a helytörténeti vonatkozásúakat veszi számba. A *Magunk* között című rovat olyan kérdést boncolgat, amely egyáltalán nem Komárom megyei belügy: a megye első, még egyetlen esztendő sem megért mozgókönyvtárának kudarcával foglalkozik. Ez a téma országos nyilvánosságot érdemelne, például lapunk is szívesen foglalkozna tanulságaival, azzal, milyen okok játszanak közre egy világszerte bevált, korszerű könyvtári ellátást nyújtó eszköz sorozatos, úgy érezzük: értelmetlen hazai kudarcában.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

EURÓPAI MŰSZAKI EGYETEMEK ÉS FŐISKOLÁK SZAKOSÍTÁSI RENDJE című sorozatának kilencedik kötetében **NORVÉGIA ÉS SVÉDORSZÁG** felsőoktatásáról közöl hézagpótló ismereteket a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. Szalai Pál összeállítása azonos rendszerben, külön-külön bemutatja a két ország rövid történetét, iskolatípusonként ismerteti egész oktatási rendszerét — Norvégia esetében a népfőiskolákat is —, felsőoktatási reformtörekvéseit, majd 4 norvég és 9 svéd egyetemről, műszaki egyetemről, illetve főiskoláról közli a legfontosabb tudnivalókat: történetüket, szervezeti felépítésüket, tanterveiket, órarendjeiket; és felsorolja az elnyerhető diplomákat, valamint a megszerezhető egyetemi fokozatokat is. Az 550 példányban kiadott, szépen sokszorosított kötetet a mutatók, a felhasználó irodalom jegyzéke és az ábrák hivatkozási jegyzéke egészítik ki. (1981. 417 l.)

MÉDIA ANYAGOK BIBLIOGRÁFIÁJA címmel a *Fejér megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet* 600

példányban, sokszorosításban kiadta a könyvtárában található nem nyomtatott ismerethordozók jegyzékét. A borítótól Bibliográfia II. megjelölést viselő füzet összeállítója, Nagy Jánosné könyvtáros tantárquan-ként, illetve egyéb rendeltetésük szerinti csoportosításban (pályaválasztás, oktatástechnológia, szakmunkásképzés, osztályfőnöki óra) sorolja fel a magán-szalagokat, diafilmeket, filmeket, oktatócsomagokat és transzparenszeket, s megadja ezek raktári jelét is. (1981. 24 l.)

MOTORIKUS TESZTEK a címe a Testnevelési Főiskola Könyvtárának szakirodalmi tájékoztató szolgálatá által a *Váloogatott cikkek a világ sportszakirodalmából* c. sorozatban kiadott fordításgyűjteménynek, amelyet szerkesztői, dr. Nuvilászi János és Radnóti Róbert a gyermek- és ifjúsági korúak fizikai készségeinek, mozgásfejlődésének alakulásáról szóló tanulmányokból állítottak össze. Az elsősorban 1975 utáni szakirodalmából magyarra fordított és a főiskola könyvtárában megtalálható cikkeket tar-

talmazó, 500 példányban sokszorosított kötet végén a kérdéskör több mint 150 tételes ajánló bibliográfiája is megtalálható (1980. 154 l. — 18,50 Ft)

A KÖNYVTÁRI SZEMLEnek, Kóhalmi Béla híres folyóiratának második, 1914-es évfolyamáról jelentetett meg ezer példányban hasonló kiadást az Országos Széchényi Könyvtár a Tanácsköztársaság 60. évfordulójára emlékezve. Az 1979-es évszámot viselő, de valójában az idén napvilágot látott kötetnek ott a helye a szakma múltjára, gyökereire kíváncsi, de mai rangjára is adó valamennyi könyvtárban. A Könyvtári Szemle izgalmas olvasmány: olyan kiváló szerzők gondolatait közvetíti, mint például Szabó Ervin, Dienes László, Ferenczi Zoltán, Braun Róbert, Madzar József, Király György, Lukinich Imre, Nádai Pál, Gárdonyi Albert. A neuralgikus könyvtári kérdésekre oly érzékeny Kóhalmi Béla szerkesztői leleményességre jellemző, hogy olyan problémákat feszeget lapjában, amelyek ma, csaknem hetven évvel később is megoldatlanok: Lásd pél-

dául Wlassics Gyula válassza a falvak központi ellátásáról, a budapesti nagykönyvtárak dotációjáról és együttműködéséről neki feltejtett kérdésekre. (1979 [1981], 219 l. — 140 Ft)

OKTATÁSTECHNOLÓGIAI TÁRGYÚ FORDÍTÁSAINAK KATALÓGUSAT adta ki 1000 példányban a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ. Az intézet könyvtárának állományában található 311 fordítás adatait az összeállító, H. Horváth Erzsébet a magyar címek betűrendjében közli, majd megadja az eredeti címet és a szerzők nevét, valamint a forrást és a dokumentum könyvtári számát is, hogy megkönnyítse a fordítás személyes vagy postai kölcsönzését. A katalógusban való tájékozódást betűrendes tárgymutató segíti. (1981. 71 l.)

ALAPELVEK A KÖNYVTÁR FEJLESZTÉSÉRŐL, KEZELÉSÉRŐL, SZOLGÁLTATÁSAIRÓL címmel a Művelődési Minisztérium tárcaközi munkabizottságának megbízásából módszertani levelet adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A 250 példányban, sokszorosításban közreadott füzet Az általános művelődési központ munkájának szervezeti és tartalmi kérdései nevű sorozat 1. kiadványaként jelent meg, azzal a céllal, hogy az oktatási-művelődési komplex intézmények, más néven nevelési központok, általános művelődési központok igazgatóit segítse a könyvtárnak e kísérleti intézménytípus szerkesztésében alkotó elemévé tételében. (1981. 15 l.)

A JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE 1980 címmel jelent meg a Tatabányai Megyei Könyvtár tanulmánykötete, amely az V. ötéves terv időszakát lezáró, rész-

ben annak teljesítményeit számbavevő kiadványnak is tekinthető. A 320 példányban, gondos sokszorosításban közreadott kötetet a könyvtár igazgatója, Horváth Géza szerkesztette, és ő írta a Komárom megye tanácsai könyvtárai az V. ötéves terv időszakában című összefoglalást is. Az évkönyv gerincét az 1980 szeptemberében Tatabányán a társadalomtudományi információról szervezett tanácskozás anyaga képezi: ennek három érdekes előadását (Rózsa György: A társadalomtudományi információ helyzetéről; Takács Anna: A társadalomtudományi információ lehetőségei a megyei könyvtárakban; Herczigné Mlakár Erzsébet: A pedagógiai információs rendszer megvalósításának lehetőségei Komárom megyében) közli az évkönyv, s a két utóbbihoz részletes bibliográfiát is ad. Az Irodalmi örökségünk nevű rovatban Csukly Lászlónak Emlékezés Czuczor Gergely érdemes munkásságára című szép tanulmánya olvasható — ennek az a helyi vonatkozása, hogy a költő 1830 és 1835 között Komáromban tanított. Az évkönyvet a megye könyvtárainak és könyvtárosainak 1980. évi név- és címjegyzéke, az 1976—1980-as években kitüntetettek névsora és a megyei könyvtárnak ugyanebben az időszakban megjelent kiadványairól összeállított bibliográfia zárja. (1981. 148 l.)

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETE ZENEI SZEKCIÓJÁNAK TÍZ ÉVE 1970—1980 címmel adott ki összeállítást a Könyvtárosegyesület az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központtal közösen 1500 példányban, sokszorosításban. A Skaliczki Judit által szerkesztett füzet közli a zenei szekció első tízéves működésének kronológiáját (Gyimes Ferenc), a zenei

gyűjtemények és könyvtárak történetének áttekintését a kezdetektől az 1950-es évekig (Skaliczki Judit), valamint több beszámoló, illetve módszertani jellegű írást olyan témákról, mint a továbbképző tanfolyamok története (Szalai Ágnes), a zeneművek leírásának és feldolgozásának kérdései (Varga Ildikó, Vavrincez Veronika) és a Miskolci Megyei Könyvtár zeneműtárának kapcsolatai (Benkő Csabáné és Káli Zsuzsa). A kiadványt a zenei könyvtárakkal foglalkozó dokumentumokról Gyimes Ferenc által összeállított bibliográfia zárja. (1981. 88 l. — 19,50 Ft)

ADALÉKOK BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE ÉS MISKOLC OLVASÓKÖREINEK MEGSZÜNÉSÉHEZ ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK MEGALKAKULÁSÁNAK KEZDETEIHEZ 1945—1948 címmel Magyar András, a Miskolci SZMT Központi Könyvtár igazgatója folytatja a Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak története c., igen értékes szerzőt, amelynek 8. füzetét a most megjelent kiadvány. A mindössze 200 példányban készült, jó papírra nyomtatott, illusztrált munka nemcsak fontos, hanem érdekes tényeket is közöl arról a folyamatról, hogyan éledtek újjá a felszabadulás után a helyi olvasókörök, és miként indult meg a könyvtári munkánál szélesebb körre kiterjedő kulturális tevékenységük a legnehezebb, inflációval is súlyosított hónapokban. A feldolgozásból képet kap az olvasó a könyvtárak (olvasókörök) társadalmi vezetőségének az ügy érdekében kifejtett, hallatlanul nagy erőfeszítéseiről, néha pedig különös leleményességéről is: A diósgyőri Jószerenese olvasókör például anyagi gondjainak enyhítésére szikvízüzemet rendezett be a könyvtár

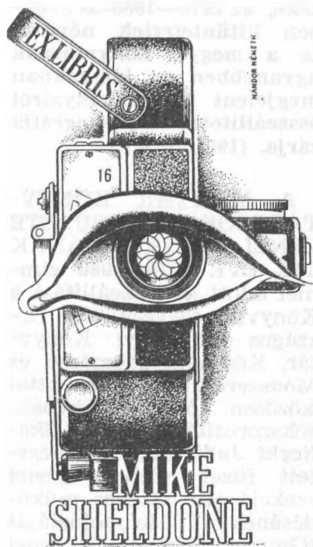
helyiségében, s kezelését az olvasóköri gazda — egyben könyvtáros — végezte. Az olvasóköröket a Belügyminisztériumnak az egyleteket felosztató 1949. évi rendelete megszüntette, könyvtáraikat az ipari és vállalati szakszervezetek vették át. A könyvtárak fenntartása és működtetése ezáltal szervezettebbé vált, valami azonban pótolhatatlanul elveszett: a könyvtárak társadalmi vezetőségében testet öltött közvelen érdekelttség, a használók részvétele a könyvtárak ügyében. (1981. 32 l.)

ZENEI KÖNYVTÁRAK KALAUZÁT, válogatott cím- és adattárát jelentette meg az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ a zenei könyvtárak nemzetközi szövetségének (AIBM) budapesti tanácskozására. A háromnyelvű, színes borítójú füzetben 30 zenei könyvtárt, zenei gyűjteményt és egyházi kottatárt mutat be az összeállító, Skaliczki Judit, aki két csoportra osztotta az ismertetett gyűjteményeket: a zenei szakkönyvtárak csoportjába az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtárának, a zeneakadémiai könyvtárnak, a főiskolai könyvtáraknak, az Állami Gorkij Könyvtár zeneműtárának és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár zenei gyűjteményének adatai kerültek, a másik csoportba pedig a megyei könyvtárak zenemű- és hangtári részlegeinek főbb jellemzői. A füzetben szép számú fénykép is található, ezek válogatása azonban esetleges: közöttük például van egy több mint 15 éves, jellegtelen felvétel is az FSZEK Fehérvári utcai zenei könyvtáráról. (1981. 64 l.)

A BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁS ÚJ NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSÁVAL összefüggésben az Országos

Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ folytatja a magyar nyelvre fordított szabványok és útmutatók kiadását. Az ISBD/CM — A KARTOGRAFIAI ANYAGOK NEMZETKÖZI SZABVÁNYOS BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSA — az 1977-ben Londonban megjelent dokumentum alapján készült 2000 példányban (69 l. — 15 Ft); az ÁLLÓKÉPEK BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSA c. útmutató, amely ugyancsak 2000 példányban jelent meg, Varga Ildikó munkája (33 l. — 7 Ft); s ugyanennyi példányban sokszorosították a Rácz Ágnes által kidolgozott útmutatót, a NEM PUBLIKÁLT ÚTIJELENTÉSEK BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSÁT is. (23 l. — 5,50 Ft)

VÖRÖSMARTY MIHÁLY MEGYEI KÖNYVTÁR. TÁJÉKOZTATÓ címmel új, fényképes könyvtári kalauzt adott ki a Székesfehérvári Megyei Könyvtár, mivel előző tájékoztatója már nagyon régen jelent meg, s az elmúlt évben új gyermekkönyvtárral, olvasóteremmel és zenei részleggel bővült az intézmény.

A NEWE ZEYTUNG AUS HUNGEREN VON OFEN UND PESST című, 1578-ban Nürnbergben készült, színezett fametszetes roplap hasonmását adta ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A Budapest-gyűjteményben levő rajzos újság-roplap a török megszállás alatt levő Budan bekövetkezett katasztrófáról tudósította a nyugat-európai embereket: 1578. május 19-én ugyanis vilámcsapás következtében felrobbant a Zsigmond palotája előtti torony, és a keletkezett tűzben több ezer ember lelte halálát. A becses dokumentum hasonmását a békéscsabai Kner Nyomda készítette el.

A FANTÁZIA VEKTORAI című sorozatának 5. füzeteként szerény külsejű, sokszorosított kiadványban hívja fel az érdeklődők figyelmét a Dunaújvárosi Munkás Művelődési Központ könyvtárának olvasószolgálatra a könyvtár állományában található ismeretterjesztő és szakirodalmi néhány csoportjára (Filozófiai kérdések a jövővel és az egyes szaktudományokkal kapcsolatban; Az emberről — pszichológia, biológia, orvostudomány; Csillagászat; Fizika; Technika; Tudományos-fantasztikus irodalom). Az ajánló jegyzék 130 mű címlétrását közli — anotáció nélkül. (1981. 14 l.)

IDŐSEK ÉS BETEGEK KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁRÓL adott ki szakirodalmi szemlét az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A hazai és a külföldi szakirodalmat egyaránt számba vevő, olvasmányok is érdekes kötetet Benjámin Judit és Bolgár Ágnes állította össze, bevezetését pedig a könyvet lektoráló Futala Tibor írta. A szemle foglalkozik a társadalom és az öregek kapcsolatával,

az öregek könyvtári ellátására irányuló nemzetközi és magyar törekvésekkel; a házhökötöttség eseteivel, a vakok és csökkentlátók problémáival, könyvtári ellátásukkal; a könyv legterjedelmesebb, sokféle ágazó fejezete pedig a kórházi betegek ellátásáról szól. További két fejezet tárgyalja a fizikailag hátrányos helyzetben levő gyermekek könyvtári szolgáltatását, valamint a hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátásának társadalmi összefüggéseit. A jól sikerült kiadványt a hivatkozások és a felhasznált irodalom bő jegyzéke, valamint illusztrációs és példaadanyag készíti ki. (1981. 117 l. — 26 Ft)

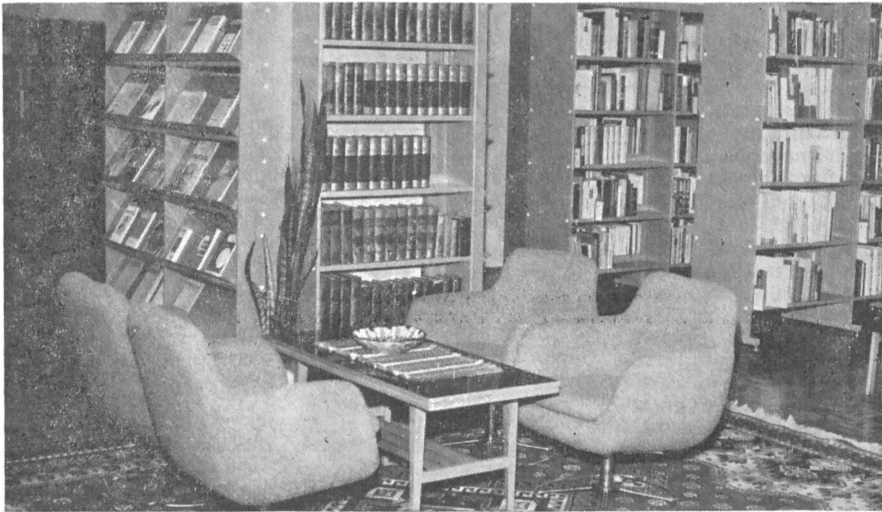
OKTÓBER 1-IG A SZERKESZTŐSÉGEBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: *Eseménynaptár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóihöz 1981/4.* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató. Műszaki és természettudományok 1980/2. sz.* (A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára); *Gyűjteményi jegyzék 1981/1. Bolgár nyelvű könyvek* (Állami Gorkij Könyvtár); *Hungarian Medical Bibliography. Abstracts 1980/1.* (Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár); *Irodalomkutatások. Az általános és [a] szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke 1981. szeptember* (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknék 1981/1.* (Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Könyvtári gyűjteményi jegyzék 1980/3., 1980/4.* (A Testnevelési Főiskola Könyvtára);

Könyvtári kiadványok. 1981. augusztus [a Debreceni Megyei Könyvtárnak bejelentett közművelődési könyvtári kiadványok jegyzéke]; *A magyar testnevelési és sportszakirodalm 1979. évi bibliográfiája* (A Testnevelési Főiskola Könyvtára, 1981); *OMKDK Híradó 1981/7—8. sz.* (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); *Sportpszichológiai Információ. Válogatás a külföldi szakirodalomból 1979/3. sz.* (A Testnevelési Főiskola Könyvtára 1979 [1980]); *Szabolcs-Szatmár megye irodalma. A megyei könyvtár helyismereti tájékoztatója 1981/5., 1981/6., 1981/7. sz.* (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató 1981/8., 9., 11., 13. sz.* (A testneve-

lési Főiskola Könyvtára); *Szociológiai Információ. A magyar nyelvű és magyar vonatkozású szakirodalmat válogatott bibliográfiája 1980/2—3. sz.* (FSZEK); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A” sorozat. Referátumok 1981/8—9., „B” sorozat. Bibliográfia 1981/8—9. sz.* (A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1981. augusztus* (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Tájékoztató jegyzék vezetők számára 1981/7. sz. (július), 1981/8. sz. (augusztus)* (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek) 1980/4. sz., október—december* (FSZEK); *Új Média. Audiovizuális állománygyűjtemény tanácsadó 1981/3. sz.* (Országos Oktatástechnikai Központ); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban 1981/4. sz.* Mellékletei: *Egyetemi és főiskolai jegyzetek, A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza Műszaki Tudományos Könyvtárának új könyvbeszerzései* (OMKDK); *Vas megye irodalma 1980. ápr. 1.—jún. 30.* (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár bibliográfiai füzetek 66. Kny. a Vasi Szemle 1981/2. számából); *Világszerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálat. 1981. VIII. 24.* Mellékletei: *Az OPKM újonnan beszerzett külföldi könyvei* (Válogatás) 1981/3., *Kurrens külföldi folyóiratok válogatott jegyzéke 1981., Jegyzék az 1981. május-júniusban készült fordításokról, Az OPKM újabb témabibliográfiái., 1981. IX. 7.* (OPKM). — *Pest megye tanácsai könyvtárhálózata az V. ötéves terv időszakában, 1976—1980.* (Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár).

**A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a**

T É K A

könyvtári bútorcsalád

Tartóoszlop: bútorlap; laminált tölgy

**Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben**

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

**Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm**

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

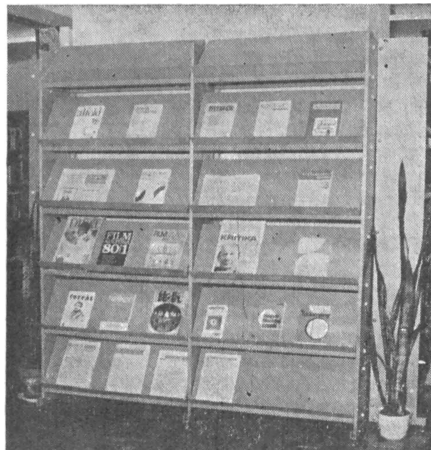
**Mezőgépipari Szövetkezeti
Közös Vállalat, Szany**

Ügyintéző:

Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

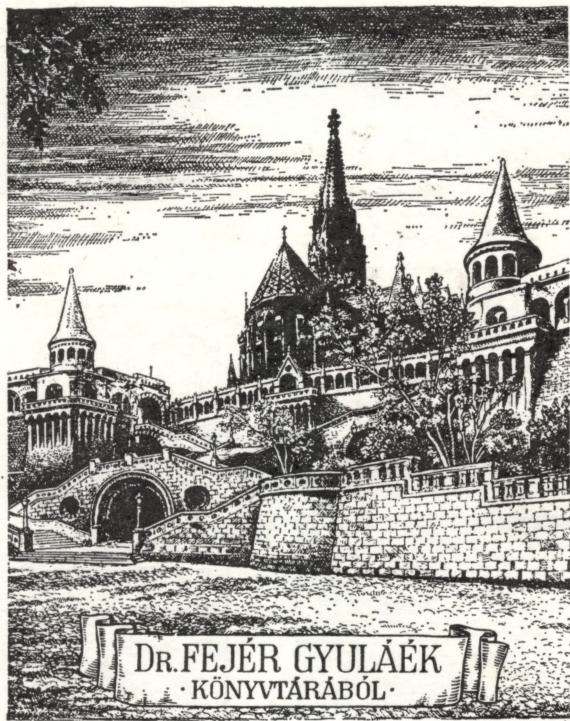
NANDOR NEMETH

ALEX GANSELL

NÉMETH NÁNDOR
könyvjegyeiből

(Cikkünket lásd a 686. oldalon)

DR. FEJÉR GYULÁÉK
· KÖNYVTÁRÁBÓL ·

Ára: 10,- Ft
HU ISSN 0450-7886